

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**DÜSTURNAME-İ ENVERİ'NİN TRANSKRİPTİ VE
TÜRK KÜLTÜR TARİHİ BAKIMINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(XVIII.KİTAP-AYDINOĞULLARI)**

MURAT CELEP

**TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

AĞUSTOS 2017

**DÜSTURNAME-İ ENVERİ'NİN TRANSKRİPTİ VE TÜRK KÜLTÜR
TARİHİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (XVIII.KİTAP-
AYDINOĞULLARI)**

Murat CELEP

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

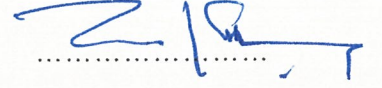
AĞUSTOS 2017

Murat CELEP tarafından hazırlanan “Düsturname-i Enveri'nin Transkripti ve Türk Kültür Tarihi Bakımından Değerlendirilmesi (XVIII. Kitap - Aydınogulları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Salim KOCA

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Prof. Dr. İlhami Durmuş

Tarih Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Prof. Dr. Abdullah Gündoğdu

Tarih Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 03/08/2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Murat Celep

03.08.2017

DÜSTURNAME-İ ENVERİ'NİN TRANSKRİPTİ VE TÜRK KÜLTÜR TARİHİ
BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (XVIII.KİTAP-AYDINOĞULLARI)

(Yüksek Lisans Tezi)

Murat CELEP

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos 2017

ÖZET

XV. yüzyıl Osmanlı müverrihlerinden Enveri, 22 kitap olarak meydana getirdiği eseri Düsturname'yi, 1465 yılında tamamlayarak Fatih Sultan Mehmed'in veziriazamı Mahmud Paşa'ya ithaf etmiştir. Bu çalışmanın konusu ise 18. kitap (bab) olup, bu bölüm Aydınogulları Beyliği'nin ilk yıllarına dair bilgiler içermekle birlikte genel itibariyle Gazi Umur Paşa'nın gaza ve faaliyetlerini ele almaktadır. Söz konusu bölüm aynı zamanda eserin büyük bir kısmını ihtiva etmektedir. Bu çalışmanın temeli olan ve çalışmanın özgün yönlerinden birini oluşturan 18. kitabın transkripti, ilk kez çalışma konusu yapılmıştır. Bunun yanı sıra söz konusu eser, Türk kültür tarihi açısından ilk kez değerlendirilmiştir. Bu cümleden hareketle Türk kültürü içerisinde yer alan sosyal gelenekler, askeri gelenekler, hükümdarlık ve saray gelenekleri, dini hayat ile ilgili gelenekler ve söz konusu bu geleneklerin, Türk tarihinin bütünlüğü ve Türk kültürünün devamlılığı kapsamında ele alınması bu çalışmanın amaç, kapsam ve mahiyetini oluşturmaktadır.

Bilim Kodu : 112405
Anahtar Kelimeler : Düsturname, Enveri, Aydınogulları, Türk Kültürü, Gelenek
Sayfa Adedi : 164
Tez danışmanı : Prof. Dr. Salim KOCA

TRANSCRIPTION OF DÜSTURNAME-I ENVERİ AND BE EVALUATED WITH
REGARDS TO TURKISH CULTURE (XVIII. BOOK – EMIRATE OF AYDINOĞLU)

(Master's Thesis)

Murat CELEP

GAZI UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

August 2017

ABSTRACT

In 1465, one of the 15th Century Ottoman historians Enveri dedicated his work “Düsturname”, which is consisted by 22 books, to Mahmud Pasha who was grand vizier of Fatih Sultan Mehmed. The content of this study is the 18th book of Düsturname which includes information about early years of emirate of Aydınoghlu and wars and activities of Gazi Umur Pasha. Also, the 18th book comprises the biggest part of “Düsturname”. The transcript of 18th book as the fundament and original side of this study is the first time used as a research subject. In addition, Düsturname first time is examined from the perspective of the history of Turkish culture and social life. Related to this purpose, social traditions, military traditions, reign and royalty traditions, religious traditions and examining of these traditions in the content of integrity of Turkish history and continuity of Turkish culture constitute the content and method of the study.

Science Code : 112405
Key Words : Düsturname, Enveri, Aydınoghlu, Turkish Culture, Custom
Page Number : 164
Supervisor : Prof. Dr. Salim KOCA

TEŞEKKÜR

Bu kutlu toprağı bizlere vatan eyleyen aziz ecdadımız, kahraman şehit ve gazilerimizin hassaten Gazi Umur Paşa ve cenk arkadaşlarının aziz hatıralarına saygıyla...

Düsturname'nin 18. kitabı Aydınoğulları beyliğine ayrılmıştır. Bununla beraber eserin esas içeriğı, Aydınoğlu Mehmed Bey'in ikinci oğlu ve beyliğin ikinci hükümdarı olan Gazi Umur Paşa'nın Adalar denizindeki askeri faaliyetlerini ele almaktadır. Ege bölgesinin Türkleştirilmesi faaliyetinin öncülerinden olan bu büyük Türk başbuğunun daha iyi tanınmasına katkı sağlamak, bu çalışmanın amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Çalışmanın içeriğine ilişkin olarak şu hususu hatırlatmakta fayda görüyoruz. Bu çalışmada yapılan tasniflendirmede Düsturname'nin verdiği bilgiler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla ana başlık ve alt başlıklar ilgili konu içerisinde yer alması beklenen tüm başlıkları içermemektedir. Örneğin; Hükümdar özellikleri olarak ele aldığımız ana başlıkta 3 alt başlık bulunmaktadır. Oysa ki hükümdarda bulunması gereken özellikler bundan çok daha fazladır. Burada Düsturname eksenli tasniflendirme içerisine girildiğinden tasnif ve değerlendirmelerin nitelik ve niceliğı de buna göre yapılmıştır.

Düsturname'nin 18. kitabının kültür tarihi kaynağı olarak çalışma konusu yapılması bir ilktir. Dolayısıyla eksiklerinin olacağı muhakkaktır. Bununla birlikte bu çalışmanın kültür tarihi çalışmalarında fayda sağlaması en büyük mutluluğum olacaktır.

Ayrıca çalışma da önemli görülen yer, kişi adları ve terimlere yönelik olarak dizin çalışması yapılarak son bölüme eklenmiştir.

Ayrıca bu çalışma da Türk Tarih Kurumu'nun sağlamış olduğu burs desteğı de önemli bir vazife ifa etmiştir, kendilerine teşekkür ediyorum. Saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Salim Koca'ya teşekkürü borç biliyorum. Yine son olarak her daim dualarını üzerimden eksik etmeyen, maddi ve manevi destekleriyle beni bugünlere ulaştıran pek kıymetli anne ve babama sonsuz teşekkürler.

Murat CELEP

Ankara, 2017

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

-METİN-

DÜSTURNAME-İ ENVERİ	5
(XVIII. KİTAP TRANSKRİPT).....	5

İKİNCİ BÖLÜM

DÜSTURNAME-İ ENVERİ VE TÜRK KÜLTÜR TARİHİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1-) HÜKÜMDARLIK VE SARAY GELENEKLERİ	117
a-) Tahta Çıkma	117
b-) Payitaht (Darül mülk).....	118
c-) Saltanat Veraseti.....	119
1.1-) Hükümdarlık ve Hakimiyet Alametleri.....	119
a-) Ünvan ve Lakaplar	119
b-) Taht, Sancak, Altın Külah, Otağ, Tabl, Nekkare, Nefir, Alem	120
1.2-) Hanedan Üyelerinin İdarelerine Bir Yer Vermek	120
1.3-) Elçi Göndermek ve Kabul Etmek.....	122
1.4-) Hükümdar Maiyeti	123
1.5-) Hükümdarı Uğurlama ve Karşılama	125
2-) SOSYAL HAYAT İLE İLGİLİ GELENEKLER	125
a-) Yas.....	125
b-) Toy	128
c-) Kurban Sungusu	128
ç-) Hediyeleşme	130
d-) Yardımlaşma	130

e-) Ad Verme	131
f-) Sevinç, Üzüntü ve Saygı Alametleri	132
g-) Rüya Motifi	133
3-) DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ GELENEKLER	134
a-) Gaza.....	134
b-) Tanrıya Yakarış.....	135
c-) Kiliseyi Mescide Dönüştürme	141
ç-) Sadaka Dağıtmak.....	142
d-) Türbe Ziyareti.....	143
e-) Fanilik Düşüncesi	144
f-) Eski İnançlardan İzler	145
4-) ORDU VE ASKERİ GELENEKLER.....	146
4.1 ORDU	146
4.1.1-) Ordunun Temel Unsurları	146
4.1.2-) Savaş ve Taktik	147
4.1.3-) Türk Askeri Kuvvetlerinin Kabiliyet, Cesaret ve Kahramanlığı.....	150
4.2-) ASKERİ GELENEKLER	152
5-) HÜKÜMDAR ÖZELLİKLERİ	154
a-) Cömertlik.....	155
b-) Cesaret ve Kahramanlık	156
c-) İnançlı ve Ahlaklı Olma	157
SONUÇ.....	159
KAYNAKLAR	161
ÖZGEÇMİŞ	163

KISALTMALAR

A.g.e;	Adı Geçen Eser
B.A.M;	Bursa Araştırmaları Merkezi
Bkz;	Bakınız
Byt;	Beyit
Çev;	Çeviren
S;	Sayfa
TTK;	Türk Tarih Kurumu
Yay;	Yayın
YKY;	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

Esas konuya geçmeden önce çalışmanın ana malzemesini oluşturan Düsturname¹ ve müverrihi Enveri'ye yönelik bilgi vermek yerinde olacaktır. Yine çalışmanın amaç, kapsam ve içeriğine yönelik olarak temel bazı bilgilere değinmek çalışmanın mahiyeti açısından faydalı görülmektedir.

Düsturname, Enveri tarafından 1465 yılında mesnevi tarzında kaleme alınmış ve 22 kitaptan (babdan) ve 3730 beyitten müteşekkil bir Osmanlı kroniğidir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan XVIII. kitap ise 1281 beyitten ibarettir. Düsturname'nin aslından istinsah edilmek suretiyle yazılmış Paris ve İzmir'de bulunan iki adet nüshası mevcuttur. Bu çalışma Paris nüshası esas alınmak suretiyle yapılmıştır

Bilindiği gibi kronikler genellikle toplumun teşkilatlı yapısı hakkında bilgiler barındırmaktadır. Başka bir ifadeyle kroniklerin hedef kitlesi halk değil onu idare eden yönetici unsurlardır. Dolayısıyla kültürün canlı öznesi olan halka dair bilgiler kroniklerde çok fazla yer almaz. Buna karşılık Düsturname'nin hitap ettiği dönem Anadolu Beylikleri dönemidir. Bu dönem ise Selçuklu yönetimlerinin aksine kültürel olarak milli bilincin yeniden ihya edilmeye başlandığı dönemdir ve Düsturname'de de bu durum açık şekilde farkedilmektedir.

Düsturname ile ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer önemli husus ise bünyesinde rüya motifleri ya da Tanrıya edilen yakarışların hemen karşılık bulması gibi destan türüne yönelik özellikler barındırması onun gerçekliği hususunda tartışmalara yol açmıştır. Ancak daha sonra döneme ilişkin diğer kaynaklarla yapılan mukayeselerle muhtevastındaki bilgilerin doğru ve önemli olduğu ortaya konulmuştur. Ancak bununla beraber gemilerin karadan yürütülmesi ve yine bazı olay örgülerinin kronolojik sırasının yanlış verilmiş olabileceği gibi tartışmalı konular günümüzde de devam etmektedir. Bu çalışma da bu gibi tartışmalardan uzak durulmuş, konuların sadece kültür tarihi açısından önemine değinilmiştir.

Enveri'nin Düsturname'sini ilim alemine tanıtan Mükrimin Halil Yınanç bu esere yönelik medhal yazarak Düsturname'yi ve tarihi değerini kapsamlı şekilde incelemiştir. O Medhal'de Enveri'nin biyografisi hakkında hiçbir bilgiye tesadüf etmediğini belirterek, Sehi

¹ Bu çalışmada geçecek olan Düsturname kelimesinden kasıt, muhtevastında mevcut 22 kitaptan Aydınoğulları tarihine ayrılmış olan 18. kitap anlaşılacaktır.

Bey, Latifi, Aşık Çelebi, Kınalı Zade ve Ahdi gibi eski tezkere yazarlarının hiç birinde ve diğer teracim kitaplarında bu müellifin ismi ve biyografisinin mevcut olmadığını söyleyerek Enveri'nin biyografisini yine kendi eseri Düsturname'de aramak gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda O, müellifin Arapça ve Farsça tahsil etmiş, zamanının ilim ve fenlerine bir dereceye kadar vakıf olmuş, bazı tarih kitaplarını incelemiş bir alim olduğunu, ve evvela padişah namına "Teferrüçname" yi, sonrada veziriazam Mahmut Paşa namına Düsturname'yi yazarak ona intisap eylediğini ve padişahın ve vezirin maiyyetinde seferlere iştirak ettiğini gösteriyor demiştir.² Düsturname bir mukaddime ile yirmi iki baba ayrılmıştır. Bununla birlikte Düsturname'yi üç kısma ayırmak daha uygun olacaktır.

Birincisi, Peygamberler ve genel itibariyle İslam tarihinden bahis olan kısım: ilk on yedi kitabı teşkil etmektedir.

İkincisi, Aydın Oğullarından bahis olan kısımdır: On sekizinci kitabı ve eserin büyük kısmını ihtiva eder.

Üçüncüsü, Ali Osman'dan bahseden kısımdır: 19,20,21, ve 22 inci kitapları içermektedir.³

Düsturname üzerinde yapılan çalışmalara baktığımızda, Necdet Öztürk bu konuya Düsturname-i Enveri (19. 20. 21. 22. Kitaplar) üzerinde yaptığı çalışmanın giriş bölümünde değinmiştir. Buna göre Enveri'nin Düsturnamesi üzerinde ilk çalışmayı Mükrimin Halil Yınanç yapmıştır. O, Düsturname'nin Paris nüshasını girişsiz olarak eski yazıyla yayınlamış, daha sonra yukarıda zikredilen bölümlerde anlatılan olayların bir bölümünün değerlendirmesini yaparak "Medhal" adıyla yayınlamıştır. Mükrimin Halil, Medhal'de Düsturname'nin 18. kitabını meydana getiren Aydın oğulları tarihinin, özellikle Gazi Umur Bey devrinin yerli ve yabancı literatürdeki bilgileri de kullanarak geniş bir tahlilini yapmıştır. Himmet Akın, Enveri'nin Düsturname'si başta olmak üzere kütüphane malzemesine, epigrafik ve nümizmatik kaynaklara ve ilgili arşiv belgelerine başvurarak Aydınoğullarıyla ilgili değerli ve kapsamlı bir eser ortaya koymuştur. Akın, eserinin ikinci baskısının önsözünde Düsturname üzerinde yapılan çalışmaları vermiş ve bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Düsturname-i Enveri'nin Aydınoğullarına ait bölümünü Fransızca'ya çeviren İ. Melikoff-Sayar çalışmasının pek çok yerinde Akın'ın bu kıymetli

² **Düsturname-i Enveri**, Mükrimin Halil Yınanç, İstanbul: Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, 1928, s. 4.

³ Yınanç, s. 5, 6.

araştırmasını referans göstermektedir. Melikoff-Sayar, Düsturname'nin Paris ve İzmir nüshalarını karşılaştırarak oluşturduğu çeviride, geniş bir bibliyografya verdiği gibi, notlar halinde yer yer olayların kritiğini de yapmıştır. Bir başka Fransız tarihçi P. Lemerle ise, Gazi Umur Bey'le ilgili olayları Bizans ve Batı kaynaklarıyla karşılaştırmış ve geniş bir kronoloji cetveli vermiştir.⁴ Yine son olarak yukarıda da belirttiğimiz üzere Necdet Öztürk'de Düsturname üzerinde çalışarak 19. 20. 21. ve 22 inci kitapların transkriptini yapmış, mezkur eseri Osmanlı tarihçiliği açısından değerlendirerek analiz etmiştir. Ayrıca o manzum eseri nesir olarak günümüz Türkçesine de çevirmiştir. Eserini dizin çalışması ve 19. 20. 21. ve 22 inci kitapların Paris nüshasının tıpkıbasımını vererek nihayete erdirmiştir.

Bu çalışma da izlenen yöntem ise kısaca şu şekildedir;

Düsturname'nin Aydınoğulları ile ilgili olan 18. kitabının transkript çalışması Paris nüshası esas alınarak yapıldı. Türkçe kelimeler günümüz imlasına yakın şekilde verildi. Transkript çalışması bölümünde, Mükrimin Halil Yınanç'ın Paris nüshasından neşrettiği kaynakta yer alan sayfa numarası esas alınarak parantez içerisinde numaralandırıldı. Burada hemen belirtelim ki manzum olan bu eserin orijinal beyit düzeni alt alta değil yan yanadır. Ancak transkript çalışmasında beyitler alt alta verilmiştir.

Çalışmada yapılan tasniflendirme Düsturname esas alınarak yapıldı. Bazı bilgilerin çok sınırlı verilmesi nedeniyle tasniflendirmeye dahil edilmedi. Örneğin; o dönemde kullanılan müzik aletleri hakkında detaylı bilgiler bulunmamakla beraber sadece isim olarak zikredilmiştir. (Kopuz, ney, rübab-Düsturname s.31)

Eserin kültür tarihi açısından değerlendirilmesi bölümünde, kültürün canlı bir malzeme olduğu gerçeğinden hareketle ilgili konularda -varsa- geçmişte yer alan örneklerine atıfta bulunmak ve örnekler vermek suretiyle Türk kültürünün devamlılığı ve bu devamlılığın Düsturname'de nasıl karşılık bulduğu hususları ortaya konulmaya çalışıldı. Çalışmanın son bölümünde önemli görülen yer ve kişi adlarına yönelik dizin çalışması yapıldı.

Son olarak şunu belirtmekte fayda görüyoruz ki; Eski ve orta zaman ana kaynaklarının büyük bir kısmının yabancı müellifler tarafından ve Türkçe dışında yazılmış

⁴ Necdet Öztürk, **Düsturname-i Enveri (19-22. Kitaplar)**, İstanbul: Çamlıca Basım Yayım, 2012, s. XXXV, XXXVI.

olmaları, söz konusu dönemler dahilinde yer almış olan Türk tarihi ve kültür hayatına yönelik çalışmaların güçlüğünü arttırmaktadır. Buna karşın çok az sayıda ve sınırlı türlerde mevcut olan Türkçe kaynakların ise Türk tarihi ve kültür hayatına yönelik olan çalışmalarda ki mahiyeti takdir olunacağı üzere hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda Düsturname'nin dilinin Türkçe, müellifinin Türk ve yazıldığı dönemin Türklüğün altın çağı olması dolayısıyla söz konusu eserin, Türk tarihi ve kültür hayatına yönelik olarak yapılacak çalışmalarda ki yeri ve önemi kendiliğinden takdir olunacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

-METİN-

DÜSTURNAME-İ ENVERİ

(XVIII. KİTAP TRANSKRİPT)

GELDİ BUNDA ON SEKİZİNCİ KİTAP

BUNUN İÇİNDE GELÜR EY NİCE BAB

Dinle imdi bir gazadan name sen

Bir teferrüname yazdım yine ben

Kıl teferrüc bu kitabı ibret al

Seni mağrur etmesün tul emel

Bu cihandan gör neler geçmişdürir

Şerbetin mevtin neler içmişdürir

Yedi yüz on yedi di hicret tamam

Çıkdı Aydın oğlu mir-i nik nam

Aydın oğlu oldurur Gazi Umur

Hazret paşa ki çok görmiş umûr

Ol zaman sultan Alaeddin meğer

Konya'daydı padişah-ı muteber

Aydın oğlu Gazi Mehmed bey ana

Geldi sultana işit ne idem sana

Dilemiş sultan Alaeddin'den uc
Aydın iline kim ol kılmış huruc
Beş karındaşdı iş bunlar tamam
Ulusı Mehmed beğ anun nik nam
Biri Osman ve Karaman ve Hasan
Hamza begdir kiçesi ki dinle sen
Germiyan ilinden idüb feth u bab
Germiyanı tutardı ana rikab
Sasa beğ derler idi bir gazi er
Gelmiş Aydın iline evvel meğer
Evvela ol Birgiyi feth eylemiş
Aydın oğlunu getürmiş toylamış
Aydın oğlu Ayasuluga gelüb
Feth ider hem dairesini alup
Çok kilise mescid etdi ol emir
Gazi Mehmed beğ sehâda bi nezir
Mancılığla kalası aldı ol
Çıkuben tekfurı hizmet kıldı bol
Çıkdı deryadan ana bir gün frenk
Alanos ve Rum ve Serf eyledi cenk
Geldi beş kardaşile durdı çeri
Uğraşub girdi soydı kafiri
Hem hasedden fitne Sasa eyledi

Mümin iken avn-i tersa eyledi (1)

Ol gazada katl oldı ol dahi

Çok ganimet mal olur mir-i sahi

Oğlı kızı yoğıdı kılub dua

Avniçün ana oğul virür hüda

Kıldı kurbanlar atalar bi şümar

Kim ana oğul vere perverdigar

Hak duasın anun etdi müstecab

Bağluyiken ana oldı feth-i bab

Beş oğul verdi ulusu Hızır nam

Anun ardınca doğan sadr-ı enam

Şir-i hak Gazi Umur namver

Oldı İbrahim Beğ üçünci ger

Pes Süleyman oldı dördüncüye ad

Kiçesi İsa beg ol âli nejad

Büyüdü bunlar selâtın oldılar

Her biri bir ile tayin oldılar

Yidi yüz dokuz yıl olmuşidi sal

Doğdı ol Gazi Umur hoş hısâl

On sekiz yaşı olur ata sevar

Hem yigirmi bir yıl etdi karzar

İli beş oğlına kismet kıldı mir

Her biri bir yerde kıldı dar ü gir

Ayasuluğı Hızır şaha virür
Anda etbaiyle varub girür
Kıldı hem sultanhisarın ana zamm
Verdi ana tabl ve nekkare ve alem
Çün Umur paşayı gördi ki delir
Kıldı İzmir iline anı emir
Anda çün sehm-i salabet gördi şah
Kodı başına anun altun külâh
Heybetine çün anun kıldı nazar
Cünbişinden didi olur namver
Didi bunun kılıcına kim dura
Ya bunun gibin cihanda kim göre
Himmet ana cümleden i'lâ ider
Bir ulu sancak kaldırdı gider
Vardı Bodemya' ya İbrahim beg
Kıldı ana ol yeri taksim beg
Tire-i virdi Süleyman şaha şah
Ol yana ol dahi dutdı azm-i rah
Kaldı İsa küçücük oğlan şahla
Gerçi her birin doyurdı câhla
Dinle gel gazi Umur paşa nider
Dirdi leşker çünki İzmire gider
Çalınur tabl ve nekkare ve nefir

Bile yanınca anun nice emir
Geldi yanına anun Dünder beg
Göstere ta düşmanına kârbeg (2)
Pişrev beg oğlu Yusuf beg vezir
Oldı andan ayru olmazdı emir
Hem Ehad subaşıdı lala ana
An komazıdı gitse her yana
Kıldı subaşı anı İzmir'e mir
Oldı paşaya hem kiçe vezir
Hace Selman adı var bir namdar
Biledür ol dahi sahib karzar
Biledür İlyas beg ol şir-i ner
Bişe-i din içre begdir şirin er
İki kale idi İzmir ol zaman
Birini Mehmed beğ almışdı nihan
Biri anun dopdolu frenk
İşleri dün gün islamile cenk
Geldi çün Gazi Umur paşa ana
Çokluğına kafirin kaldı dana
Çünkü paşa geldüğün bildi frenk
Dilerdi göstere paşaya cenk
Bure ve bârû üsti kafir dopdolu
Cümle dışra çıkdı eyledi gulu

Yani kim paşaya heybet göstere
Korkıdam sanurdı cüret göstere
Kıldı paşa ol gice tedbir-i harb
Göstere ta kim aduya harb u darb
Bin kadar vardı katında yeg eren
Kim gaza kasdına ol pire iren
Çün frenkin cengine tedbir ider
Dinle ne resme gaza ol mir ider
Kale önünde limon burgos var
Anda por harbi frengi bi şümar
Behr dir üç yan bir yanı kara
Kale-i kılmişlar ana daire
Yanına bir kimse anun varamaz
Kuş olub uçarsa ana giremez
Gice anda pusuya paşa girür
Sobhdem kafirleri gafil görür
Hamle kıldı depdi atın serfirâz
Ol Umur paşayı gazi karsaz
Depdi at İlyas beg Dünder beg
Hali kıldı düşmana düşvâr beg
Çünkü paşa çekdi kılıc depinür
İrişür küffara kalkan yapınur
Böyle hamle kıldı bin er yeksere

Tîğ-i bürrândır yemin ü meysere
 Leşker içinden göğe çıkdı gubar
 At derinden mevc urur çıkdı buhar
 Hasmile bir saat eyleyince cenk
 Sinüben kaleye dıkıldı frenk
 İki buçuk yıl bu resme oldı harb
 Gaziler şahı urur hasma darb (3)
 Nısfı kalmadı frenk oldı helak
 Hem frengistana andan erdi bak
 Pes Mesemarti idi küffar begi
 Oldı acz anda seglerin segi
 Kaleyi paşaya teslim eyledi
 Çıkarur hem paşa anı toyladı
 Sakıza oldı Mesemer revan
 İllik oldı andadır ana mekan
 Hace Selman dedi ol bahtlu
 Bir kadırğa yap benumçün ulu
 Yapdı bir ulu kadırğa oldı şad
 Ol gemiye verdi paşa Gazi ad
 Yedi kayık dahi yapdurur bile
 Kim evvela ol serverin ve safın kala
 Ok ve yayu çekre ve kalkanla
 Doldı anlar cümle beg fermanla

Bu sekiz gemi müretteb oldu çün

Akına azm etdi züfnun

BUNDA PAŞA KÖKELERE UĞRADI

CENK EDÜBEN PARE PARE DOĞRADI

Getdiler deryaya çalınur nefir

Borı ve sernayı öter san dergir

Sancak-ı islam götrüldi çıkar

Mir gazi behr yüzine bakar

Talber* can vatani cenk etmeğe (*Talebi)

Düşman ister anı delteng itmeğe

Çün bular Bozca adaya çıkdılar

Beş köke gördiler anda baktılar

Her birisi sanasın bir yüce dağ

Yüz gemi uğrasa kalmaz biri sağ

Kolağı her birinün kale var

Kafir harbi içinde bi şümar

Kolağı taş dolu kale gib bek

Bi had anda çıkarıyla sebmerek

Yel yok bir arada kılmış karar

Gördi paşa bunları ol namdar

Yüzini urdı münacaat eyledi

Allaha kılıb tazarru söyledi

Didi ey alemlere perverdigar

Senden umar çare her bi çaregan
 Yardım it bize ki üftadeleriz
 İşbu gün senden muavenet dileriz
 Der sana sığınmışım ey karsaz
 Kıl meded bize diyu eyler niyaz (4)
 Ya Muhammed diyu çekerler kürek
 İrdi paşanın gemisi tizrek
 Kökeye paşa gemisi dokunur
 Gerçi çatdılar evc-i anun sınır
 Yidi kayık dahi çetdiler bele
 Ol savaş ve safın kim evvela kıla
 Gölge çıkmağa küffara meded
 Olmadı ne denlü kıldılar kedd
 Aşağadan ok atar yedi azeb
 Yukarı kafir buruma yidi hep
 Cümle salkım salkım olub çıkdılar
 Pes kökenin çevresine çökdiler
 Kimi süngü elde tutar kimi tiğ
 Gök demür çaldıklarardı bir deriğ
 Kim bıçak alanda salar şak şak
 Cenk oldu iki gün iki gice çak
 Kolaga bir nice kafir çıkdılar
 Gerçi savaş kılıb ana çökdiler

Taşı الكلج ataradı adu

Yok mecali oka kim göstere ru

Red iderlerdi metarisle taşı

Paralandı geminun içi dışı

Kandan oldı kıpkızıl derya yüzi

Katı cenk iderdi paşa özi

Okla İbrahim beg İlyas beg

Bi had öldirdiler ol kökede seg

Çekdi avaz iki yakadan göğe

Pare pare oldı harbile köke

Suya dökildi adûlar bi şümar

Ağlarıdı kökedeki zar u zar

İki günden sonra nagah çıkdı yel

Gerçi pare pare yelken surdı yel

Yel gibi uçub kökelere gitdiler

Denize dökülenini dutdılar

Günler İstanbula oldı revan

Çıkdı İzmir gelüb şah-ı cevan

Yelkeni gör anı kolaği tamam

Kerti gibi okdan olmış sa'b ram

Çıkdılar İstanbula göcile hep

Çoğını anun helak etmiş azeb

Gördi tekfur ol geminün halini

Gitdi sandı başı ile malını
 Düşdi küffar iline korku kattı
 Erdi paşanun frengistan heybeti
 Bildiler cümle frengistan haber
 Ol savaştan cümle didi el-hezer
 Çünkem paşa döndi İzmire gelür
 Bir gaza tedbir ider anı kılur
 Dün ü gün tedbirdi cenk ve kıtal
 Ta ki razı ola andan zul-celal (5)
 Yine diler kılıcı akıda kan
 Yine diler hasma kıldura figan
 Yine diler behri üzi kaydada
 At frengistan ilinde oynada
 Kasdı bu kim Rum eline azm ide
 Ala kafir ellerini rezm ide

BUNUN ARDINCA SAKIZ ADASINA

ÇIKMAZ İSTER KOYMAZ OL FERDASINA

Dinle İstanbul tekfuri ki var
 Olmuşidi kökelerden şermsar
 Diledi paşaya kıla intikam
 Korkar illa yine kılmaz ihtimam
 Kasdı Sakız adasına eyledi
 Masemertiye varın diyip söyledi

Gemiler tutdı anda bi şümar
Geldi kıldı Sakız üzre karzar
Bir neça günde anırduben alur
Masemertiyi esir anda kılur
Kodı bir kafir Pristo ana ad
Getdi İstanbula andan gönli şad
İşider bu halden paşa haber
Yarağ etdi hak vire feth-ü zafer
Pes gemi yapırdı yigirmi sekiz
Yağlanub cümlesi oldı kağladuz
Yidi kadırgaydı hem iğribar
Kayığı on dörd idi ta'cıl etdikar
Çok gemide çekre okıyla tüfek
Yelken açıldı çekildi hem kürek
İtdürirler İzmir önünde gemi
Ol gemiler geldi doldı ademi
İzmirün beği Ehad subaşı hem
Bindi kadırgaya götürdi alem
Ayasulukdan yigirmi iki gemi
Viri bir hem Hızır beg çok ademi
Kimi kayık kimi yidi iğribar
Himmet eyledi Hızır beg namdar
Her gemi üstine dikdiler alem

Çalınur yidi nekkara zir u bem
 Öteridi borı ve sernay u nay
 Çığrışır Allah diyu bay u geday
 Gördiler kim yolda bir köke gider
 Pes Ehad subaşı ana kasd ider
 Kıldı paşa ana irakdan nazar
 Subaşıya gönderir anda haber (6)
 Didi sen تنها kökeyi varub al
 Yalnız anda sen eyle gel kıtal
 Bes Ehad hamle eyledi vardı ana
 Bir savaş kıldı gören kalur dâna
 Köke Midilli nin idi dir eman
 Anda tekfurı beliydi ol zaman
 Çıkdı geldi kıldı paşaya dopu
 Elin öpdi ana yoğidi kapu
 Virdi bi had simzer paşaya ol
 Kulunum diyüb temelluk kıldı ol
 Virdi bir teşne kızıl altun ki
 Cizye kesdi karşı durdı kul gibi
 Çeşmeye geldi Hızır beg namdar
 Gönderir paşayı ağlar zar zar
 Didi Allaha seni ısmarlarım
 Aşdı paşa getdi ol atmaz adım

Ayasuluğa dönüben geldi ol
Sakız adasına bunlar buldı yol
Bes Ehad subaşıya hükm eyledi
Sen alayı düz yürü diyü söyledi
Üç bin erle çıkdı ol düzdi alay
Allah iderler evvela müşkül kolay
Bes Basartuya frenk oldı haber
Türk doldı ada doldı şur u şer
On bin er mikdarı varidi frenk
Cümle ahen puş geldi kıldı cenk
Görülüb kafir yürür atlu yayan
Bir uğurdan hamle kıldı ol zaman
Bir savaş olduki herkez rüzgar
Görmemişdi önceleyin karzar
İki kafir dutdular anda meğer
Gönderir paşaya eyledi haber
Adada paşa alay düzmüş gelür
Çün haber oldı ana hamle kılur
İki kafirden birin kıldı helak
Koy verdi birini kalmadı bâk
Döndüler paşa ata binmez yayan
Nare urdı yürüdi ol nu-cevan
Bile Yusuf begle İlyas etdi cenk

Atılır ok oldu dermande frenk
Kardaşı paşanın İbrahim beg
Bile anda katl kıldı nice seg
Aldı paşa eline tığ-ı bürran
Takınıb kalkan yürüdi yayan
Her gemi kim çaldısa ol namdar
İki pare kıldı manend hıyar
Düşdi ol demde Bişirto kaçdı zar
Döndi korkudan penah etdi hisar (7)
Kaleye dek kıra kıra düşmanı
Leşden ol gün kıldılar çok harmanı
Seyl gibi kan revan olmuşdı
Kuh ve sahra gövdeler dolmuşdı
Ol adayı cümle yağma kıldılar
Halkla malın kumaşın aldılar
Komadılar ol adada bir hisar
Oldı yağma ili kıldı cümle zar
Oğlan ve kız ve gelin dir bi aded
Altun ve gümüşe hod yoğ idi hedd
Sakızın bir kalesi kaldı heman
Kaldı içinde Bişirto kelteban
Döndi andan çıkdı paşa İzmire
Ol ganimet malın anda kim dire

Geldi İzmire Hızır beğ serferaz
Kardaşile görşür ol karsaz
İki gözlerinde paşayı öper
Bağrına basubanın arkasın yiper
Kokular sünbüllerin gün yüzle
Hürrem anun oldı ziba sözle
Hızır beğ didi ana ey nu cevan
Kıl bana bu kıssa vasfin dastan
Ol gazayı paşa çün şerh eyledi
Her ne kim olduysa bir bir söyledi
Şadlığın haddi ve payanı yok
Hem ganimet malınun oran yok
Armağan ay yüzlü bi hadd virdi kız
Her biri bin kızla değildi kız
Hem frenk oğlanların virdi güzel
Saçlarınun müşekkelin kim ide hal
Altun ve gümüş ve sağrak bi şümar
Armağan virdi ana ol namdar
Penc yek çıkardı kısmet eyledi
Leşkerin cümle ganimet eyledi
Bay ve yoksul anda çok ihsan bulur
Ol ganimetden kamu şadan olur
Gice yidi içdi yatdi iki emir

Sobhdem gönderdi viridi çok esir
 Geldi şehrine Hızır beğ namdar
 Kıldı paşaya dua leyl ü nehar
 Penc yek kim çıkdı yok payan ve hed
 Sordı gemi kaydına mir Ehad
 Bir neçe gün anda kıldılar karar
 Yine leşker cem kıldı namdar

BİR AKINA ANDAN ETDİ GİNE AZM

BES MEHMED BEĞ KILUR MEN İTDİ HAZM

İki kişi virüber davet eder
 Men' eder yani ana rağbet eder
 Ol gelince aşdı otuz beş gemi
 Dopdoludı içi harbi ademi (8)
 Gemiler Saruhan eline çıkdılar
 Gaziler bir yire anda çökdiler
 Saruhan oğlu anda etmez hana müntezir
 Anda paşaya hem Orhana müntezir
 Geldi paşayile görüşdi bular
 Birbiri halini soruşdı bular
 Anda kıldılar ziyafet bi hesab
 Kim şarab içer kimi nakl u kebab
 Şazlık kılıb yular yiyüb içer
 Gıssayile anda atası geçer

Nagehan paşaya va'z irşür
 Hazret paşaya elçi görşür
 Anı va'z çün gazadan kıldı men
 Atası sözün didi etmadı sem'
 Didi men itmen gazadander günah
 Bize himmet yoldaş etsün padişah
 Der ki kılmışdır Resulallah gaza
 Kafire kim kıldı ol resme ceza
 Şimdi biz dönmek gazadan ne seza
 Masiyet var bunda dönsevaz beza
 Koydı paşa anları gemiye hem
 Geminun yüzince götrüldi alem
 Aldı Saruhan oğlını bile gider
 Ol Timur hana nam der dinle nider
 Va'z ve hace okur kuran dilim
 Buldı paşadan bular ehsan dilim

GELİBOLİYA ASEN TEKFURA ÇÜN

HÜKM OLUR HAKDAN ŞAH MANSUR İÇÜN

Çün Gelibolıya çıkdılar guzat
 Gördiler kim leşker olmuş kayinat
 Ol Asen tekfur evvela elli bin er
 Cem kıldı karşı çıkdı kopdı şer
 Atlu otuz bin yigirmi bin yaya

Ork olub kalanı sonra kim saya
 Leşkeri islam çıkdı çekdi saf
 Düşman alayın oka kıldı hedef
 Gök demür a'dâ çığış çığış eder
 İki leşker uğraşuben cenk ider
 Dün ü gün cenk oldu üç gün serteser
 Müslümanlar zâr kılur kopdı şer
 Sanki seyl iki çeriden kan revan
 Oldı ol dem kopdı feryad u figan
 Gördi paşa çünke teylu oldu hal
 Müslümanlar içre kalmadı mecal
 Atdan indi yüzini paşa urır
 Anı müminler geryü idüb görür
 Didi paşa lütf et ey perverdigâr
 Kalmışuz biçare ve hayran ü zar (9)
 Bize bu dem senden olmazsa meded
 Kılamazız biz bu çok küffara red
 Hak anun kıldı duasın müstecab
 Çıkdı bir yol buldı mümin feth-i bab
 Tozil kafir üzere savırur
 Gözlerine doldırır toprağ urur
 Sandı kafir ol arada har u zar
 Ol Asen tekfur oldu şermsâr

Oldı kafir gövdesi sahra dolu

Bir dönüm yerde ola beş bin ölü

Kafir urdusını yağma kıldılar

Orduya çünkem muzaffer geldiler

GELİBOLININ LİMUN KASDIN BU KEZ

KILDI PAŞA TA OLA MÜŞKÜL كُتْر

Çün limuna erdi mir namdar

Lazgüladı varanda bir hisar

Ol hisara uşdılar seht oldı cenk

Müslümanlar ol savaştan oldı denk

Pişrev beg boğazında yere yir

Heybetinden leşkerin ditrerdi yir

Ol işe paşa katı ğazaban olur

Kale andan alınub viran olur

İçini yağmalayub oldı kıtal

Bi had anda hasıl oldı ruz u mal

Çıkdı andan İzmire şah-ı cevan

Ulu beg işitdi oldı şadman

Birgiye andan revane oldılar

Padşahın hizmetine erdiler

Çığrışub çavuşlar der merheba

Hayr mukaddem ey şah ehl-i kabâ

Vardı paşa öpdı atası dizin

Ol anun öpdi iki gözin yüzün
 Didi kim sen nitesen ey han oğul
 Bu seferler zahmetinden can oğul
 Didi şaha himmetinde hürremüz
 Kanda olsa devletinde bi gamuz
 Getirür bi hadd ve payan armağan

Oldılar yiyüb içüben şadman
 Atasıyla kıldı bir kaç gün karar
 Yine izmire varur ol namdar

MÜMDENİÇEYE REVAN OLDUĞI MİR
 RAVİLER NÜSHA İÇİNDE BÖYLE DİR

Yapdı bir kaç günde paşa çok gemi

Cem' olur leşker o kuşadır ademi (10)

Yapdılar ulu kadirga bi hesab
 Kökelerden kılmazidi ictinâb
 Yüz gemi virdi Ehad subaşıya
 Kim çıbuk burnı azeb çokder koya
 Dahi yüz elli gemi paşa alur
 Gazileriyle anı dolu kılur
 Bindi Yusuf beg dahi İlyas beg
 Ulu gemilere liken re's beg
 Kayın adasına evvel irdiler
 Keseten adasına andan gidediler

Yüz gemiyle ayru düşmişdi Ehad

Müntezir paşa olur ol gün eved

Eyledi güç ol aradan çün emir

Çalınur yedi nekkare ve nefir

Didi paşa Mümdüniçeye çıkun

Ol diyarı cümle serteser yıkun

İpsin adasına kim bus irdiler

Kaçıb andan Üsküdayı gördiler

Anda olmuşdı meger üç Türk esir

Anları işitdi komadı emir

Ol ilin küffarı dapu kıldılar

İlleşürler Türki andan aldılar

Andan irdi İskebovlusa çeri

Kavukıl müneyyine gönderdi eri

Tuzlayile Mümdüniçanın ilin

Kıldılar yağma üzüp kafir belin

Bi kıyas anda alurlar mal ve genc

Yok savaş çekmedi kimse anda renc

Çok esir anda buluben aldılar

Dönüben andan gemiye geldiler

TAHTAKALE DE VARIB KILDIYIĞ CENK

BUNDA BİR SANCAK ALMIŞDIR FRENK

Ol diyara çünke çıkdılar azeb

Kıldılar tahta hisarını taleb
 İki bölük oldu ol yerde çeri
 Hak doyum eyledi bir bölük eri
 Bi had anlar aldılar mal ve kumaş
 Sim u zer oğlanla çok karavaş
 Mir İlyasile bir bölük guzat
 Getdi yayan kimisi binerdi at
 Ol alay küffara irdi bi kıyas
 Uğraşib buldı şehadet nice nas
 Sobhdem İlyas Beğ binmiş ata
 Götürürlaridi sancağın öveta (11)
 Anda çoğidi gadalan ve frenk
 Aldılar sancağın oldu kat cenk
 Bile İlyas ile İbrahim beğ
 Bildiler kim çok iş etmiş hasm-ı seg
 Atla تنها bu ikisi gelür
 Ol frenk alayına hamle kılur
 Sinuben dönüb azeb kaçmışdı
 Her biri bir dereye uçmışdı
 Gördiler bunları yine döndiler
 Düşmana irişiben el sündiler
 Süngüler İlyas beğ nice frenk
 Yıkdı İbrahim Beğ hem kıldı cenk

Sinüben bu kez frenk anda kaçır

Mümdeniça kalesine dek uçır

Kaleye girdi frengin serveri

Kovuben erişdi İslamın eri

Kapadılar kalei İlyasa hem

Süngü elinde urur erdiği dem

Nara urup dir benim paşa kulu

Didi virin bana kaleyle ili

Virmessenüz bunda uş paşa gelür

Kale komaz ilünüz gâret kılur

Dayresinde hisarın kondı ol

Kafiri kırdı esir edindi bol

Kıldılar paşaya ol demde haber

Didiler leşkerde kopdı şûr u şer

Gerçi kim sancağımız aldı frenk

Kırdı İlyas anda kıldı kat cenk

Kaleye koydık sinüben kafiri

Araya aldık duruben ahiri

Bindi paşa Mümdaniçaye irer

Kaledir sarp anı çün paşa görer

Geldi İlyas beğ öper paşa elin

Kıldı Tahsin ohşadı paşa kolın

Gördi kafir ölüsi sahra dolu

Kargınla dolu yazıdeh ölü
 Mümdüniçanın beği hatundı
 Hedden anun elleri efzundı
 Gadalanidi gelen anda frenk
 Gayrı yerden geldi kıldı anda cenk
 Mümdeniçe kapusın hatun açar
 Sim ü zer üstine paşanın saçar
 Ol frengi didi bağışla bana
 Didi hatun yalvarayı geldim sana
 Tutun çalıyım sığındı geldi koş
 Nagehan tapuna oldı yol toş (12)
 Anları bahşiş ider paşa ana
 Anda paşayı gören kaldı dana
 Bi had ol hatun ziyafet eyledi
 Kaleye paşayı davet eyledi
 Pişkeşler verdi bi had ve kıyas
 Dille şerh eylemez anı ünas
 Yazdı tâvus manendi özin
 Gelüb paşaya arz etdi yüzün
 Lale ve firuza müresse' tonları
 Kumaş ve altun tabakda hunları
 Didi paşaya aya şah-ı cevan
 Karavaşım ben sana tutma güman

Var on üç kalem cemien al sana

Kıl beni hatun inayet kıl bana

Yokdır mal ve hazineme aded

Al benimle cümlesini kılma red

Çünke paşa bildi anun halini

Virdi ana can ve baş ve malını

Didi nefse uymazam budur cevab

Söz budır vallah u alem balsevab

Seni alub bunda korisem eğer

Diyeler gayretsuz anda yok hüner

Aluben gitsem seni olmaz reva

Padişahın hatrı kalır bana

YOK TOKUM MAL VE KUMAŞA DİDİ OL

ANDAN OL BOZCA HİSARA TUTDI YOL

Geldi andan gemiye şah-ı cevan

Gönderir hatun o gencidi yayan

Döndi hatun didi andan elveda

Satmadı anda paşaya meta

Gemiye girüben andan getdiler

Bir hisara bir adaya yetdiler

Kondılar anda çıkub paşa meğer

Yürürdi kaleye ol şirner

Okla bir gazie kafir urur

Hazret paşa yanındaydı meğer
 Hayreddin Dünder didi bunu ben
 Bilurem budır Ehad oğlu Hasan
 Er yigide görünür paşa özi
 Söyledi Dünder anda bu sözi
 Didi ey melunlar iş bunda kılan
 Hazret paşa dürer seyran kalan
 Korkmazmısız bu resme kıldunuz
 Kendünüz mihnet içine saldıuz
 Ol yigidi alubenin döndiler
 Gelüben derya katına kondılar (13)
 Nerdibanlar yunılır anda ukuş
 Çok metres örüldi yabanda ukuş
 Kaleye savaş yürütdi sobh dem
 Aldılar kaleyi gün doğdığı dem
 Bi had anda buldılar mal ve kumaş
 Güzel oğlan dahi güzel karavaş
 Gemiye eyletdiler halkın esir
 Hak çalab anlara oldu destgir
 ANDAN ÖTE EĞRİBOSA GETDİLER
 BİR ULU ADADIR ANA YETDİLER
 On hisar anda varidi aldılar
 Yıkdılar yüz köyi yağma kıldılar

Ol ilün halkın kıldılar esir
 Eğribos tekfurini kıldı hakir
 Adı tekfurın Mesepiridi pes
 Leşkerini dirmeğe gönderdi kes
 Eğribos önüne çok leşker gelür
 Başdan ayağa demür hamle kılur
 Gadalanile frengi bi aded
 Alay alay getürür yok ana hed
 Çıkdı paşa dahi anda çekdi saf
 Oka a'dâ alayın kıldı hedef
 Çalınuridi nekkare ve nefir
 Kopdı mahşer anda oldı dar u gir
 İki leşker birbirine karışur
 Gaziler koç gibi anda uruşur
 Berk ururdi tığlar san yıldırım
 Süngüleri yılman harbe müstakim
 Depdi paşa ol çeriye ol dem at
 Bulmaz andan adu can-ı necat
 Depdi ardınca Ehad subaşı hem
 Seyl gibi akdı leşker içre dem
 Depdi hem Dünder beğ İlyas beg
 At ayağında kalur ey nice seg
 Depdi İbrahim subaşıyla

Beğin İbrahim kardaşıyla
 Çün Mesepir anda ol hali görür
 Kaçdı sindi döndi kal'aya girür
 İl vilayet gördü kim oldı harab
 Kalede tedbir anı görer sevab
 Çünke paşa sıydı kafir leşkerin
 Döndi kondı orduya aldı erin
 Defn kıldılar şehid olanları
 Bağladılar hem yara uranları
 Yalvarur paşaya elçi vir bir
 Barışalım diyuben piri mesir (14)
 Dileğın anun kılur paşa kabul
 Refik vermiş Allah ol dinle fuzul
 Vardı paşayla üç bin er
 Cümlesi ehli silah ehli hüner
 Leşkeri İslam çekdi iki saf
 Yani anlar durdılar iki taraf
 Kaleden çıkdı Mesepir irişür
 Yer öper paşa önünde görüşür
 Didi ey paşa feda canım sana
 Görüşüp benimle kıymadın bana
 Ol cihanda devletiyle payidar
 Ömrünün bünyâdı olsun üstüvâr

Çün mese pir etdi paşaya dua
Çağrııb çavuşlar dir merheba
Leşkere anda ziyafet eyledi
Gazilerin leşkerini toyladı
Kimi kopuz kimi ney çalar rübab
Kimi yer nöklile leysun ve şerab
Oturub paşa temaşalar kılur
Gazi sarhoş Meseperi kılur
Yine kalesine alaturlar anı
Kıymadı fırsatda bulub düşmanı
Pişkeşler çekdi paşaya yerin
Sana didim kıssanın yüzde birin
Altunu gümüşle kıymetlü taş
La'l firuze anınla çok kumaş
Virdi paşaya hem iki tazı at
At katır her birine virdi onat
Çok frenk oğlan çok kız karavaş
Virdi paşaya ukuş mal ve kumaş
Bin floriye altmış hem bir at
Ulu beğ ra niçün virdi kat
Hem Hızır beğ hazretine bir katır
Altun ayarlu veriber bi nezir
Aldı anları geçer andan öte

Diler ol giferulu yolunu duta

MOVANESYAYA OLUR ANDAN REVAN

YÜRİR ÖNÜNCE MESE PİRİ YAYAN

Gemiler girü hisara çıkdılar

Anda il urup azepler çökdiler

Çok esirile alurlar sim u zer

Anda hem bir sarb yer var muteber

Gördiler beş yüz kadar vardı azeb

Gemisi sinmiş kılur çare taleb

Altun ve gümüşleri çok yok kimi

Kalmış ol yerde çeküb cevır u gamı (15)

Anda kılmışlar olub hayli zaman

Buldı aldı anları miri zaman

Anları bile gemiye aldılar

Bir kadirgaya kamusı doldılar

Anda bir kale buluben çıkdılar

İlin iklimin buluben yıkdılar

Kıldı yağma kale anda guzat

Tutdılar tekfurını bulmaz necat

Malla tekfurın oğlu kızı hem

Alanırdı hasma oldu cevır u gam

Adı ol tekfurun idi Gifrilus

Ol keşişidi anun başı Babus

İlini kal'asile kılub harab
Döndi İğribosa buldı feth bab
Karşu paşaya Mesepir erdi hem
Çok ziyafetler kılur dökdi niam
Ol kabul eyledi boynuna harac
Birgiye andan gele cizyeyle bac
Gifrilus diledi paşadan ol
Virdi paşa ana etdi halk bol
Ol lain anun hasmidi meger
Ehl-i beyt ile bağışlar ol değer
Hilat ol iki beğe paşa verür
Pes gemiye leşkerile ol girür
Yolda paşa bir kökeye uğradı
Yelkenin gaziler anın doğradı
İçi por inci ve la'l ve sim u zer
Ol kırımndan anda çıkmışdı meğer
Kafiri çıkdı kenara koşdı hep
Kimse kılmaz anların birin taleb
Cümle ol mal ve kumaşı aldılar
Ol kökeye ucu od saldılar
Anı İbrahim beğidi yakan
Dayim olıdı adu ilin yıkan
Ol gemiyi yakduğıçün bi eman

Gözüne getirmez anı çok zaman

Didi kaldı adada biçareler

Gemisin yakdık yürek avareler

Kayın adasına andan irdiler

Çok gemi derya yüzinde gördiler

On beş olıdı kadirga beş kayık

Kaşdı getdi durmadı yolu açık

Bulamadı paşa çok ister anları

Kaşdı kurtıldı kılıcdan canları

Çıkdılar İzmire andan şadman

Altun ve gümüş civarı bi geran

Yiyüb içüben iderler şazlık

Kim yatur ser hoş kimi sider ayık

Hazret paşa ibadetler kılur

Gönül olan kişi sohbetler kılur (16)

Ulu beg İzmire istikbal ider

Görmeğe paşayı istical ider

Hızır beg İsa beg İbrahim beg

Bile geldi eyledi ta'lim beğ

Oldılar yayan öper ata dizin

Hem öper paşanın ol yüzün gözin

Koşdı kardaşlarını hem öpdı bol

Bunlara ehsan ve lütf eyledi bol

Hem birine virdi biş on karavaş

Altunı gümiş sağrağ ve kumaş

Getdiler Birgiye andan şadgam

Leşkere desturider ol nik nam

Birgiye kim varsa bay u geday

Anlara bi had kılur paşa atây

Doldı ihsanile anun şark ve garb

Cümle derya kafirine urdı darb

Medhin okı yedi cümle ehli mısır ve şam

Andan ihsan buluridi has ve amm

Doldı vasfiyle anun şam ve acem

Medhini söylerdi anun hind hem

Mağrib ve meşrik anaydı medh han

Bunda ahir oldı işbu destan

FOLORİ OVASINA TEKFURLA

VARUBEN BULUŞDI OL MAKHURLA

Yine paşa çok gemiler yapdurır

Düşman ilin önlerünle depdurır

İki bölük leşkери anda kılur

Yüz gemi miktar Ehad beg kim alur

Bakisen paşa anun çıkdı gider

Kudret ile yıl gemilari yider

Götrülür yelkenleriyle çok alem

Girdiler deryaya anlar asdı hem
 Geminin mikdarı yüz yetmiş tamam
 Yetmiş paşa çıkar ol nik nam
 Esdiler derya yirince gettiler
 Bunlar engine kaçankim yittiler
 Bir kara yel çıkdı ol dem nagehan
 Tarumar etdi buları o zaman
 Bir giri kopdı ki feryad guzat
 Göğe çıkdı kimesne ummaz necat
 Bes Filori adasına irdiler
 Ol gemiler geldi bir bir gördiler
 İliyidi Mora tekfurının ol
 Çıkdı beş yüz er akına dutdı yol
 Başı anların Şüca' namver
 İrdiler tekfur iline anlar meğer (17)
 Leşkerin tekfurun anda gördiler
 Cümle tekbir iyliyüben durdılar
 Kuh ve sahra çar dolmuş bihesab
 Durdı gaziler iderler ictinâb
 Didi İbrahim beg dönmeğ gerek
 Beş yüz erdir bunda yokdurur yürek
 Didi ol İlyas beg haşa ki ben
 Kafire arkam dönem sağ ve esen

Urusalım saf çeküben duralım
 Her ne takdir olsa haktan görelim
 Didi doğdum ben bugün ölem bugün
 Kafirile cenk idüp kılam düğün
 Geldi saf saf kat kat oluben adu
 Doldı gavgâ alem öter çok boru
 Cümle çibuk börkle yidi azep
 Gerçi yaya cümlesinde var selb
 Çağırır anda azeplerden bir er
 Biz Umurca oğlanları yüz nâmver
 Müslümanız ok atman duralım
 Kafirin halini sorub görelüm
 Durdu leşker çıkdı andan üç kişi
 Geldi bunların bilenadir işi
 Çaşnigiri biriydi angulus
 Biri tekfur ve biri Balyoğlus
 دكشورب suret bulır gelmişdi
 Hem bulır paşa gelür bilmişdi
 Bunlarınla söyleşirler bir zaman
 Aldılar ehbarı kafir bi eman
 Bir azep paşaya geldi dir haber
 Didi tekfur erdi çok leşker meger
 Bir siyah kaftanla paşa yayan

Ol yana segirdüben oldı revan
Bir kişi ana çekiverdi bir at
Ne kılıç var bile ne yarağ ve yat
Çevrelemişdi küffar anları
Getdi bilirlerdı baş ve canları
Gördiler kim erdi paşa nagehan
Ölmüşken gövdeleri buldı can
Didiler kim devletile kayim ol
Padişahlık mesnedinde dayim ol
Didi paşa ey yiğitler iş bu gün
Cenk idelüm bizedir bu gün düğün
Yeğdir ölmek kaçmağuz siz ölmeden
Yavuz adile cihanda kalmadan
Bildi tekfur ol gelen paşa durur
Geldi cenk eylemeğe kayim durur
Çağırır tekfur ider dönünüz
Yiyelüm içelüm anda konunuz
Kişi kan dökmek er öldürmek günah
Cengimiz sizinle yok ey padişah (18)
Dön çeruga var yarın biz tapuna
Pişkeşlerle varavız kapuna
Sandı paşa kim şebihun ideler
Şimdi anlar dönüb andan gideler

Ol sözile kondı anda ol çeri
Döndi andan gazilerin serveri
Gice geçdi çünkem irişdi seher
Gördiler kim ol çeriden yok eser
Süzüb ol adayı yakıb yıkdılar
Çok esirile gemiye çıktılar
Aldılar mal ve esiri bi geran
Çıkdılar İzmire andan şadman
Armağanlarile İzmire gelür
Atası karşı gelür izzet kılur
Birgi kavmi cümle oldı şadgam
Buldılar in'am ve ihsan has ve amm
Bir biti nağah İzmirden gelür
Açdı paşa okuyub anı bulur
Gelmiş İzmire otuz kadirga er
Cümle yaraklu örendolu nefer
Onı tekfurun onıydı Rodosun
On kadirga dahi anda Kıbrızın
Geldi kafir kılmağa İzmire cenk
Başdan ayağa demür bi had frenk
Su içine kafire saldılar at
Çok frengi kırdılar geldi onat
Her ne yerden çıkmağ isterse frenk

Türk ok atub döndürir kıldadı cenk

Cehd idüb çıkmağa çare olmadı

Cümle kafir anda fırsat bulmadı

Kaldı biçare dönüb kaçdı frenk

Geldi paşa gördi savulmuşdı cenk

Yine paşaya erişdi bir haber

Atasından davet olunmuş meğer

Birgiye vardılar ava çıkdılar

Beg suya düşdi il ana çökdiler

Hasta Mehmed beg ölür andan gider

Kesti paşa saçın anda ah ider

Birgiye getirdiler defn etdiler

Cümle oğlanları anda yetdiler

Yas idüben cümle örsinü urdılar

Yidi gün mecmuı anda durdılar

Vardı Mehmed beğın üç kardaşı

Hızır ve Osman Hasan beğ yoldaşı

Tahta paşayı görür anlar reva

Hızır beğ dahi anı gördü seza

Gerçi paşa çok tekellüf eyledi

Tahta geç der Hızır şaha söyledi

And içti didi kim haşa ki ben

Tahta geçem varken ey şah sen (19)

Birgide tahta geçer üç gün durur
 Vardı İzmire gaza kaydın görür
 Saruhan oğlu Süleyman beğ gelür
 Armağan çok ol gaza azmin kılur
 Atası öldüğüün virür aza
 Kıldı paşayla ol azim gaza

OLDI BUNLAR MÜVENEVESYAYA REVAN

SANA İDEM EVVELİNDEN DASTAN

Durmayuben dün ü gün ve getdiler
 Müvenevesyanın iline yetdiler
 İki yüz hem yetmiş altıydı gemi
 Kimi kadirga anun kayuk kimi
 Dışarıya çıkıb alay bağladılar
 Cümle kafır yüreğin dağladılar
 Münevesyanın beği çıkdı gelür
 Yer öper paşaya ol hizmet kılur
 Didi paşaya senindir bu diyar
 Biz seninle eylemeziz karzar
 Virdi çok malıyla bir yıllık harac
 İzmire ta göndere her yerde bac
 Geçdi andan işpen iline guzat
 Gördiler kim leşker olmuş kayinat
 İşpen etmiş cem otuz bin ertek er

Dışarı çıkınca kopardı şur u şer
 ıkuban atlu ve yaya çekdi saf
 At ayağından yerin yüzi telef
 alınur kös ve nekkara ve boru
 Yüridi cümle demür giymiş adu
 İki leşker birbirine katulur
 Ok ve ekre her taraftan atılır
 Karışıb anda iki ağır eri
 At ayağı ditredüridi yeri
 Hamle paşa eyleyüb gurreyiş ider
 Ejdeha sahrada san cünbüş ider
 Hamle kıldı saruhan oğlı katı
 Doldı leşker içi anun heybeti
 Her kime Yusuf beğ ol gün uğradı
 Kılıcile pare pare doğradı
 Pişrev beğle Dünder beğ
 Bi kıyas ol gün helak eyledi seg
 Hem Ehad subaşıdı apok sevar
 Bozdı safları kıluben tarumar (20)
 Gerçi kim hayli şehid oldu guzat
 Sindi kafir tığdan bulmaz necat
 Dolu sahra oldu katl ve koşteden
 Yığdılar gövdeyi yüce poşteden

Uşdılar bir kaleye ol gün çeri
Anun içinde savaşı çok eri
Aldı paşa kale'e vardığı dem
Kırdı halkın anda akar seyl dem
İRkeğın kırub oğul kız ve ıyâl
Gemiye eyletdiler çok anda mal
Yine bir ulu hisara düşdiler
Vardüğü dem ana der hal uşdiler
Anda bir kafir ok atuban durur
Surnacie avordinde urur
Ol işe paşa katı gazaban olur
Cümle leşker savaşa ferman olur
Uşdılar ol kaleye anda guzat
Katı cenk oldu adu bulmaz necat
Kalei alıb erini kırdılar
Çevre yanında ilini urdılar
Avretin oğlanın etdiler esir
Akıdır kan ırmağın anda emir
Gemiye girüben andan getdiler
Bir cezirede gemiye yetdiler
Çıkdı paşa otuz atlıyla heman
Ol çeriye hamle kıldı nagehan
Kıldılar on bin eri zir ü zeber

Sinmeyince kafir irişmedi er
 On bin erden kimse kurtulmaz diri
 Koşte ile doldururlar ol yeri
 Pes Mistir adlu şehre irdiler
 Bir ulu kale var anda gördiler
 Moranın ordusu tahtı oldı
 Malla anun esiri yoldı
 Kale açıldı çığırdılar eman
 Savaş olmadan kopar anda figan
 Evden eve mal bi payan olur
 Gifrilibos ilini gâret kılır
 Andan İzmire revane oldılar

Feth ve nusret çünke hakdan buldılar
 Çıkdı deryanın yüzinde yel katı
 Dağıdır bunları mevcin şiddeti
 Gemiler su doldı tartarlardı su
 Kopdı deryada giri vohayi ve hu
 Ağlaşub birbirine dir kıl helal
 Görđi paşa oldı katı sa'b hal
 Yüz yire urdı anunla şeyh u şab
 Hak duasın kıldı anun müstecab
 Çıkdı İzmire kamu sağ ve esen
 Bile paşa hazreti şah-ı zaman (21)

Ol Süleyman beg kadirgası meğer
 Kayaya urmuş sinüb kalmış çoğ er
 On kadirga vardı kafirden ana
 Cümle yaraklu gören kalur dâna
 Bir kadirga kıldı paşaya haber
 Didi kanı Saruhan oldu şir ner
 Sindi gemisi kadirga övün gelür
 İrmesek bu dem freng anı alur
 Bir kadirgaya biner miri cihan
 Oldı tenha on kadirgaya revan
 Bir yeşil sancağı varidi anun
 Eskiüb çıkdı an pareydi anun
 Çün yakın irişdi paşa ol zaman
 On gemi yelken açub oldu revan
 Aldı Saruhan oğlını döndi gelür
 Geldi hem kardaşları sohbet kılur
 Anlara paşa verür çok armağan
 Her birisi oldu iline revan

ALA ŞEHRİN BUNDA GELDİ KISSASI

GAZİLERİN CENK İÇİNDE HİSSESİ

Bir ulu şehridi gayet Alaşar
 Kalasi muhkem savaşçı bi şümar
 Çok metersiyle düzerler nerdeban

İrdi leşker beğ olur ana revan
 Germiyan Saruhan ili Aydın ili
 Bu üç ilin ortasıdaydı beli
 Alamamış çok çeri gelmiş ana
 Ol hisarı kim gören kalur dâna
 Sobhdem ol kaleye yürüdiler
 Gaziler çevreyanın yürüdiler
 Yağdururlar ok ana baran misal
 Kale ehli oldı ol dem sab hal
 Nerdeban uruben ana çıkdılar
 Gerçi kafir ol araya çökdiler
 Sa'ad adlu vardı bir pehlevan
 Nerdebana çıkdı ol dem bi eman
 Çıkdı hem İlyas beg Dünder beg
 Men' idemez anda çok uşmuşdı seg
 Şehre girdiler otuz mikdar er
 Nerdeban sindi girimedi diger
 Kimse durmaz kaleye girenlere
 Cümle kafir gerçi uşdı anlara (22)
 Kafir anlardan alay alay kaçır
 Sanasın yüz garban ürger geçer
 Açuben kapuyı çıkdı on bin er
 Gök demur giymiş kamusı ol nefer

Görince anları paşa depdi at
Katı na'ra urdı bile çok guzat
Döndürür filhal paşa leşkeri
Şehre koydı kıra kıra kafiri
Şehre girüben bularıpdı kapu
Yeg erenler irişib depdi kapu
Erdi paşa kapuya urdı süngü
Burc gibi kaddeni kafir görür
Oldı mecruh okla uç yirde şah
Gerçi bi had kafir etmişdi tebah
Dışarı çünkem oldı bu resme kıtal
İçerude dahi oldı sa'b hal
Çağrısub kafirler ider el aman
Şehr içi hod dolu feryad u figan
Cümle kafir ağlaşuben zar zar
Dışarı çıkdı açdı tekfurı hisar
Düşdi paşa ayağına yalvarur
Çünke paşa anları öyle görür
Didi şol içerü ejderhaları
Lütf idüben bizden eyle gel beri
Sa'ad ol günde kıldılar şehid
Din yolunda nakl kıldı ol said
Şehri pes paşaya teslim itdiler

Malın alub er kıyuben getdiler

Sa'ad için kıldı paşa kat yas

Keyd mecmuı guzat anda pelas

Birgiye döndi gelür şah-ı guzat

Getdi İstanbula çapar oluğ at

Bildi tekfur Alaşarin halını

Kırılıb urduğun anlar malını

AYAĞINA GETÜRÜR TEKFURI OL

KARABURUNA GEDÜBEN TUTDI YOL

Çıkdı İstanbuldan çok ademi

Armağan bi had ve velikin on gemi

Evvel ol paşaya name viribir

Namenin içinde bu sözleri dir

Karaburuna gel ey paşa bana

Yüz bin altun görmeğe virem sana

Biyiti paşaya varur anı okur

Bindi ata okrar at okur okur

Oldı paşa Karaburuna revan

Bile anınla Hızır beg pehlevan (23)

Geldi Karaburuna tekfur çün

Durdı derya içre havfiyla zebun

Gerçi bile leşkeri dolu gemi

Çok kadırgada yaraklu ademi

İçerü paşayı davet eyledi
Dışara çıkmadı ziyafet eyledi
Hızır beg komaz paşayı vara
Ol gemiye kafir içine kıra
Didi paşa gireyen elbette ana
Hak Teala yardım eylerse bana
Her kim işidir anı hayran kalur
Öğünüben Hızır beg zarı kılur
Üç kişi paşayla girdi bele
Heybeti şerhi anun gelmez dile
Begleri tekfurun anı çün görür
Cümle kendü gider uru durur
Duruben tekfur ayağın görşür
Birbirinin hatırını soruşur
Oturur paşa durur tekfur uru
Çalınur zinc ve nekkare ve boru
Didi ey paşa senindir il ve mal
Her ne dilersen geturdum uşda al
İlim iklimim senindir yıkmağıl
Rum ilini birbirine dökmeğil
Kim ola kim sözün etmeye kabul
Ya kim ola kim sana olmaya kul
Lütf idi paşanın işi dün ü gün

Kıymazidi ana yalvarsa zebun
 Kiseyle virdi altun bi şumar
 Lal üder paşaya kıluben nisâr
 Her ne kim verdiyse kılmadı kabul
 Didi ey tekfur olmağıl melul
 Bunları cümle yine verdim sana
 Görüben tekfur anı kaldı dâna
 Sakız anun mülkiydi ol zaman
 Didi ol paşaya olsun armağan
 Sakızı paşaya virdi içdi and
 Vire malın ana etmeye gözend
 Görüşüb asenleşüb kardaş olur
 Ol gider ana robu bârû gelür
 Çıkdı İzmire gemi kaydın görür
 Din yolunda tiğ bürrândır durur

BUNDA NAHŞADEN AÇILDI BİR HABER

EYLEDİ KASDI GAZA HAYRALBEŞER

Geldi bir elçi Gadalundan ulu
 Armağan iki gemiyidi dolu (24)
 İrdi elçi yüzni urdı yere
 Dir del'ince ömür çok Tanrı vire
 Pişkeşlerini çekdi bi kıyas
 Armağan görmedi öyle hiç nas

Biyitte dimiş kim ey şah-ı cihan
El aman düşman elinden el aman
Gafilis bana kasd etmiş durur
Çok çeriyle uş yakın gelmiş durur
Dut elümi düşmişim eyle meded
Koma yağı yıka ilüm eyle red
Gönderir elçiyi paşa tutdı hoş
Didi varasın hak buyursa varam oş
Altmış gemiyle kendü gider
Elli gemiyi ishak beğ hem yider
Atina limunına çün geldiler
Gadelan tekfurına ün saldılar
Didiler biz kavle durub gelmişüz
Düşmanın kasdına yarak kılmışüz
Didi kim hoş geldünüz bizümçün
Ayağunuzın tozu yüzümçün
Geldi paşa eyleyüb rence kadem
Amanop bizümçün kıldı kerem
Düşmanum geleceğünüz bildi çün
Kodı beni barışur oldu zebun
Çünke paşaya erişdi bu haber
Kükredi din pişesinden şir ner
Hizmetini anun etmedi kabul

Didi yağni ilüm ider ol fuzûl

Urdı evvel ol yeri üzdi belin

Vardı hem Gifrilusun yıkar ilin

Doyurup ol iki ilden leşkeri

Döndi İzmire gider yine geri

Andız adasına andan çıkdılar

Hem Misenikolo ilin yıkdılar

Sancanovası Sengonovası dahi hem

Nehşei bara adasın sanma kem

Anda oluridi Misenikolo

Tahtı oldır anda var kale ulu

Aldılar taş kalesini doydılar

Gemiye çok mal ve nimet koydılar

Bardı bir bahçe çevresi ravz

Bir somakı taşdan var anda havz

Yüz bin akçe dirler ol taşa baha

Hurd iderler anı bulmadı rehâ

Çıkdı andan Eğribosun döşine

Geldi tekfurı oluben aşına

Karşu çıkdı çok ziyafet eyledi

El öpüp paşaya hizmet eyledi

Koç limunına pes andan irdiler

Sırf(sırp) ilin Arnavud ilin urdılar (25)

Anda bir kale var ana çökdiler
Nerdeban uruben ana çıkdılar
Kalenin kapusın açdılar revan
Şehre paşa girdi kafir dir aman
Bir kilise vardı içi dolu genç
Kafir anı düşürüb çekmişdi renc
Anda çok kandil var altun gümüş
Her birin bir ulu bin asa komış
Bir müresse' perde anda buldılar
Suykışıb anı çıkarıb aldılar
Kimse şerh eylemez anun kıymetin
Kıldı anun dahi paşa kısmetin
An kılmişlar müresse' serteser
Ferşi ve divar yidi serh zer
Cümle altun kırımıdi aldılar
Götürüb yük yük gemiye geldiler
Hızır ezan okıdı andan getdiler
Bir ulu kökeye nagah yetdiler
Anı paşa yalnız vardı alur
Uğraş etdi halk cümle katl olur
Ol frengin padişahidi ulu
Yüz ola sanduk lal içi dolu
İstikaya çıkdı andan al delir

Nagah uğrar bir çeriye ol emir
 Üç kişi leyledi heman şah-ı guzat
 On bin er artuk salarlar ana at
 Cümlesini kırdılar kalmaz diri
 Bildiler mecruh liken bir eri
 Gadalanu gider sürerler ol çeri
 Anda bir kaç gün bular oldu överi
 Anda paşa gemii kor terk ider
 Dir ölürem bunda ben döndi gider
 Anda cümlesi geryü itdi guzat
 Men iderler dirler ol değil onat
 Gidip andan Üsküdaya geldiler
 Yel katıdır anda beş gün kaldılar
 Yok azık yel dinmez andan aşdılar
 Engine naçar oluben düşdiler
 Yelden oldu ol gemiler tarumar
 Her biri bir yana kıldı ahuzar
 Kopdı deryanın yüzünde rad u berg
 Ez kalpdı cümle leşker ola gark
 Behrde تنها kalur paşa meğer
 Her gemi ayrıldı kopdı şur u şer
 Yel urub gemi direğın yaturur
 Burnur yelken sanurlar batırur

Yel vurub gemiyi ikiye ayırur
Hal ayrıkı olur paşa görür
Yüzi üzre halk cümle düşdiler
Ağlaşuben birbirini koşdılar (26)
Gemiyi urganlarıyla sarıdılar
Çağrısub cümle yere yüz urdılar
Anda paşa yüz urub kılar dua
Müstecab etdi duasın ol hüda
Dala bata bir kayaya çıkdılar
Ol Midilli karşusıydı baktılar
Bir gemi çıkdı Midilliden gelür
Anları anda gemi içre alır
Geldi tekfur öpdı Midillide el
Hak teala kıldı müşkilleri hal
Pişkeşiyle geldi çok tekfur ana
Anları gören kişi kaldı dâna
Pes gemisini meremmet kıldılar
Karşu durub çok ziyafet kıldılar
Çıkdı İzmire gelür تنها emir
Anun ile kimdir ide dar u gir
İl kara geyib kamu olmuşdı yas
Şazlık eyledi mecmu en-nas
Sağ ve salim çıkdı mecmu çeri

Doyurur ili guzatin serveri

Virdi her ne kim varidi penc yek

Yohsıla mecmuan ol der genc yek

KARA DERYAYA KORADAN OL GEMİ

ÇEKDİ KOPDI FETH KILDI ALEMİ

Yine paşa nameler irsal ider

Ol gaza etmeğe isti'câl ider

İzmirün çevreyanın tutar guzat

Dağ ve sahra leşker oldı şeş cihat

Cümlesi anda limuna indiler

Yarağıyle hep gemiye bindiler

Her kadırgaya birer beğ bindiler

Atlarıyla çün limuna indiler

Bindi paşa bir kadırgaya dahi

Üç yüz elliydi gemisi ey ahi

Çalınur kös ve nekkare ve boru

Düşman ister uğraşa ol şir ru

Gice gündüz on dokuz gün getdiler

Karaya yigirmi günde yetdiler

Ol yakada uracak il yoğdı

Gerçi kim virane yerler çoğdı

Çünkü bunlar Germeye irişdiler

Gaziler Germeyi öte aşdılar

Girdi bunlar kara deniz ol taraf
Germe önünde bular bağladı saf
Hükm paşa kıldı atdılar yarak
Koradan gemi çeker olup yayak (27)
Tahtaları döşeyüb sabunla
Gemileri çekdi anlar unıla
Kara denize girür üç yüz gemi
Borular öter yaraklu ademi
Çün gemiler cümle deryaya girür
Kaldırup yelken hak emriyle yürür
Müşhaf okıyub kılur paşa namaz
Rahl önünde Allah'a kılur niyaz
Bir iki gün bunlar oldılar revan
Geçdi İstanbul önünden ol zaman
Çok ziyafet virdi bir tekfur ana
Heybetine kaldı paşanın dâna
Kiliye Eflak ucına çıkdılar
Bulduğı ili yakuben yıkdılar
Gördi bunlar geldüğün kafir meğer
Od yakub birbirine ider haber
Çok çeri cem eyleyib kafir gelür
Cenki sultanı bularınla kılur
Yüriyip anda azebler çekdi saf

Hasım oldu tir i kazayıçün hedef
 At depüb paşa ve begler yürüdi
 Dağ ve taşı leşker anda bürüdi
 Tarumar a'dâyı ol dem kıldılar
 At başın çünkim aduya saldılar
 Doldururlar gövdeyle ol yiri
 Kimisini tutdılar anda diri
 Tutdılar çadırlar anda kondılar
 Anda paşayile begler indiler
 Geçdi paşa yirine kıldı karar
 Geldi tutgunlar dizilmiş bi şümar
 Durdı divan kıldı çavuşlar dua
 Hun gelup döneler sola sağa
 Tutgunın anda niçesın kırdılar
 Od yakub anda kazuğa urdılar
 Pişirüben pare pare kıldılar
 Sofra içre koyun etin saldılar
 Durdı divan bunlar anları yidi
 Hamd idip bunlar hakkın şükrün dedi
 Adem etin yidi sandılar bular
 Ağlaşur cümle gözi kan yaş dolar
 Dağılıp divan bulır çün getdiler
 Hükm ider paşa esire yetdiler

Sandılar bunları dahi pişirür
Yiyüben bir bir bulara diş urır
Ödi sindi nicesinün korkudan
Gaziler durur uyandı uykudan
Koyıverdiler bular oldı revan
Oldı yine varıb etdiler figan
Didiler adem yiyücidir gelen

Bizi kıruben bu resme aş kılan (28)

Ehli beytin bes aluben kaçdılar
Koyıb ilin dağ ve orman açdılar
Sûzdi dağdan dağa yürüdi azeb
Kıldı oğlun kızın anların taleb

Güzel oğlan ve güzel kız bi şümar

Aluben getürdiler kılub şekar
Köylerin cümle oda yakdılar
Kiliyi hem niçe kale yıkdılar
Pes esir ve mal bi had aldılar
Gemiye cümle gelüben doldılar
Dört gün gice ve gündüz getdiler
Yine Germenin katına yetdiler
Anda ayruben esiri dökdiler
Koradan yine gemiyi çekdiler
Malla cümle esiri pes bular

Gemiye koydı kamu gemi dolar

Çıkdılar bir yere yoğdı anda su

Anda paşa kazdurur iki kuyu

Sulanub bunlar azık su aldılar

Yine getdiler gemiye doldılar

Çıkmağ isterise paşa her yana

Mal bi had er görirlerdi ana

İzmire çün geldi paşa şadgam

Armağandan hürrem oldı has ve âmm

Doldı Aydın ili cümle genc ve mal

Şazlıktan cümle oldı hub hal

BUNDA FETH OLDI YİNE BİR NİÇE CENK

YARDIM İSTEDİ DİMİSTOKES FRENK

Raviler böyle rivayet eyledi

Asıl nüshada hikayet eyledi

Kara buruna gelen tekfur kim

Kıldı paşayla işin müstakim

Didiler tekfurdı andar Nikos

Bir veziri var adı Dimestokos

Hasta ol tekfur olmuşdı meğer

Kığırır Diymestokosa dir haber

Çün ben ölem kala oğlum kaliyan

Geç yerüme tahta çık sen bi eman

Büyüince kaliyan hükm eyle sen

Kılurım sana vasiyyet bunı ben

Bir adı varidi tekfurun heman

Ulu beğ Dimestokosdır ol yaman

Çün tekfurı öldi dünyadan gider

Lanetillah ana fi elnar el sekker (29)

Cem olur beğler kılurlar meşveret

Yönelür Dimestokosa saltanat

İttifakile anı tekfur itdiler

Her kim ne hükm ettiyise tutdılar

Selanik içre bir ikisomenus

Boyun eğmez ana yardımcı Babus

Halka didi kim Alaşehri bular

Türke verdi oldı ol il tarumar

Ol sebebden halkı iğvâ eyledi

Döndürir çok ili rüsva eyledi

Amusu* oğliydi tekfurun meğer (*Emmisi)

Baş çeker oldı arada şur u şer

Pes Dimestokos bir name yazar

Hem bir ulu elçi paşaya düzer

Ol Esen tekfur geldi hem bele

Meşveret bu iş için ta kim kıla

Armağan bi had olur elçi revan

İrişür İzmire elçi ol zaman
 Geldi paşa yüzini çünkem görür
 Baş koyuben yüzini yire urur
 Beyitde dimiş kim ey şah-ı civan
 Baki ol sen kardaşım oldu revan
 Şimdi sen yer yüzünün sultanısın
 Bi guman kim behr u berrin hanısın
 Bana ısmarladı tekfür oğlını
 Ol büyüyünce dahi hem ilini
 Şimdi baş kaldırdı il kılmaz kabul
 Selanik tekfürüdür olan füzul
 Lüt ve ihsan kıl bize eyle meded
 Kıl mürüvvet hasım bizden eyle red
 Hem yazılmışıdi işbu beyitde
 Çün yüzün görmek bize hak beyitde
 Can ve başı yoluna kılam feda
 Cümle bu ildir senun ey padişa
 Kullarınız yalvaruruz tapuna
 Can u dilden yüz süreriz kapına
 Mektubı okur içinde gün bulur
 Leşkere kıldı haber yarak kılur
 Verdim uş dir beyitde yazdı cevab
 Elçi getdi vermeğe kıldı şetab

Elçi Dimetokaya çünkem gelür
Gelmesin paşanın anlar çün bulur
Hükm ider paşa çeriler getdiler
Ol gemileri denize yetdiler
Ol gemilere demiş üç yüz aded
Kim beni esfar anı kılmaya red
Çekilib derya yüzince getdiler
Ol esen tekdir iline yetdiler
Karşu geldi ol esen tekdir ana
Görşür ol leşkere kaldı dâna (30)
Tuncadan Dimetokaya çıkdılar
Ol gemileri kenara çekdiler
Yaya on beş bin yüz er oldı sevar
Dimetokaya erişdi şehryar
Devreşir tekdir erüb karşu durur
Şükr ider paşa yüzini çün görür
Bir ziyafet eyledi paşaya ol
Kim şölenden geçmeğe yoğidi yol
Kuzu koyun kaz ve ördek çok kebab
Tuncaya akdı revan oldı şarab
İçmeyüb paşa kılur dün gün namaz
Mushaf önünde kılur hakka niyaz
Çün azebler mest gice yatdılar

Sobhdem mahmur akına getdiler

Yağı olan yiri viran etdiler

Her ne tapmadıysa giryan etdiler

Ol ilün mal ve esirin aldılar

Dopdolu Dimetokayı kıldılar

Saruhan oğlu Süleyman beg meğer

Sonra geldi ol işitmişdi haber

İki ay ol ili târâc etdiler

Kaçanın habbeye muhtac etdiler

Dondı Meric ırmağı kaldı gemi

Kış günidir kar tutdı alemi

Çok kulak düşdi ve anda el ayak

Ki katı boğuldı yürüyen yayak

Buzları külünge ov etdiler

Yol idübanen gemiye getdiler

Selanik tekfurına irdi haber

Didiler oş geldi leşker şirner

Ol otuz altı kadirgayla yarak

Eylemişdi uğraşlar ittifak

Muntezir derya yüzünde oldılar

Gök demür kafir gemiye doldılar

Çerisi başı yara kimomenos

Ki yavuz melundı yüzi abûs

Lik kaçmaklığa göz iderüdi yir

Ol lain uğraşurım Türkile dir

Ol çeriden bildi paşa çün haber

Bir kik anda viri bir muhteser

Didi uş yarın varın kılsun karar

Arasa dursun bana ol nâbekâr

İpsaladan çünke paşa kıldı azim

Cenk tahkik oldu kafir kıldı cezm

Durmaz dağlıyb oldu tarumar

Kim yukaru kim aşığa şermsâr

Bildiler çünkem Umur paşa gelür

Cümle Mora ve Frengistanı alur (31)

Çün Selanik üzre bunlar irdiler

Bir gemi kalmamış anda gördiler

Kara yire çıkdı paşa bindi at

Yürüyüb saf bağladı bu kez guzat

Çalınur kös ve nekkare ve boru

Yir ditirer andan etdiler ğolu

İrdi limuna görür cümle gemi

Tutdı gülbang bularak alemi

Koradan paşa çün alay bağladı

Anda kafirler yüreğin dağladı

Dışarı kafir çıkdı atlar kişneşür

Yalaber ışık çukallar çığşaşur
Koradan çünkem hücum etdi azeb
Kafir anda irdi cenk etdi aceb
Bunları komazdı kafir çıkmağa
Uruben ilin yakuben yıkmağa
Ancak otuz atlu paşayile var
At depüp yürüdi kıldı karzar
Nara urıb anda paşa depdi at
Hamle kıldı kafire şah-ı guzat
Depdi at İlyas beg Dünder beg
Hasma kıldı gig cihanı dar beg
Hem Uğurlu begle koca Pişrev
Hem Ehad subaşı oldır Pişrev
İrşür kılıc kılıca ol zaman
Süngü süngüye dokundu nagehan
Sindi kafir döndi ardına kaçar
At her kimin ke yıkdurur uçar
Karşiben kıra kıra gitdiler
Çünke kale kapusına yetdiler
Basdı kafir birbirin kıldı helak
Korkudan zehresi çoğun oldu çak
Ayağ altında kırıldı çok frenk
Sığamaz kapuya cümle kaldı denk

Kapu önine irir şah-ı cevan
Urdı bir atluya süngü bi eman
Ağlaridi ol Umur paşa gelür
Dahi kurtulam sanur hacet kılur
Kaleye girib kapu bağladılar
Ol ölenler için katı ağladılar
Şehri ortaya alıp kondı çeri
Zehresi yok çıka dışarya biri
Bir ulu elçi gelür dışra çıkar
Çok frengin beğleri çevre bakar
Elçiler geldi yere yüz urdılar
Kimi diz çökdi kimisi durdılar
Didi paşaya ol elçi ey emir
Bizi terk et kılmağıl bizi esir (32)
Bakı eyle çevre al kalsun hisar
Niçün olursun Dimestokosa yar
Zalim tekfur oğluna eyledi ol
Tahta çıkdı bize mihnet kıldı bol
Ko Dimestokosı çeksun infial
Sen anı yüz bin flori bizden al
Biz seni tekfur idelim ko anı
Cümle ile şah idelim biz seni
Dir bana tekfur ilin teslim idün

Ne taalluk size ortadan gidün
Alam ili kime dilersem virem
Doğrı sözdür kim size bunu direm
Elçi yine dönüben şehre gelür
Cem olup mecmu danuşık kılur
Yine elçi geldi getürdi üç at
Armağanın haddi yok doydı guzat
Ele ayağa düşüb yalvardılar
Karşu divan bağıyuben durdılar
İki köyü kazdı anda şehryar
Tatlu gayet içdi hoş şehir u diyar
Bir kayık Dimetokaya ol zaman
Gönderir tekfura ol oldu revan
Kalyan tekfurın oğlu geldi hem
Selanik'e getdi görüldi alem
Ana paşa çıkdı istikbal ider
Bunlar el öpmeğe isti'câl ider
Türk otuz bin vardı atlu yayan
Koradan tekfura oldılar revan
Geldi tekfur öpdü paşanın dizin
Kalyanile kul etdi gündüzin
Tacı tekfur oğlu başına kodı
Kutlu olsun hem ana paşa dedi

Selaniği dahi teslim etdiler
 Dönüben tekfur ve paşa getdiler
 Gemiler derya yüzünce getdiler
 Bes ke Siroz yolın anlar tutdılar
 Hazret paşa Hristo den gider
 Dağ ve taşı at ayakları dider
 Bile tekfur oğlıyla bende var
 Paşa hizmetinde kıldılar karar

OLDI PAŞA ÇÜN HIRESTODAN REVAN

BUNDA AÇILDI YİNE BİR DASTAN

Karşu çıkdı Sirezün tekfurı hem
 Çok konukluk kıldı el öpdüğü dem

Anları kesib haraca azm ider
 Zihne yolını tutup andan gider (33)

Zihne den dahi harac istedi ol
 Hizmet etdi anda begler geldi bol

Anları dahi haraca kesdiler

Anda islamın kılıcın asdılar

Ulu şehridi Hriste çok eri

Anda uğraş eyledi hayli çeri

Kıldı paşa anları zir u zeber

Kaleye koydı soyub ol nâmver

Didi paşa her ne savursa beni

Anda germe var yaka cümle anı
 Bir ulu germeydi yıkdırdı tamam
 Geçdi andan kıldı hasma intikam
 Anda bi had getirir küffar mal
 Didiler ko bizi git var malı al
 Çün Hristonın önünden koşdılar
 Bir ulu şehir üzerine düşdiler
 Adı İkesya ulu şehir ol meger
 Anda kafirden yaraklu bi had er
 Şehir içinden çıkdı leşker bi kıyas
 Gök demür giymiş görür paşayı nas
 Bağa girmiş yalunuz paşa bakar
 At üzre gerçi kafirler çıkar
 Ara yire aldı paşayı bular
 Bağ içi yalın kılıcile dolar
 Çıkdı bir kafir ana divar aşar
 Çok aded varınca paşaya uşar
 Karşudan birisi okıyla urur
 Cümle kafir karşudan anı görür
 Beş yüz er varıdı sinüb döndürür
 Sonra irişdi guzat anı görür
 Şehir halkı çıkdı zarı kıldılar
 Çün anı paşa yediğün bildiler

Yir öpüben cümle durdı tapuya
Armağanlar getirürler kapuya
Azim paşa Buriya andan ider
İki tekfur iki yanında gider
Geçeriken yolca bunlar bi günah
Borudan sökmüşler ana yok sepah
Didi tekfur oğlanımı dökdiler
Türke tapdık diyü bana söğdiler
Buriya çıkdı gemiler nagah var
Hükm ider paşa kılurlar karzar
Kanlı üstünde niçe av etdiler
Burc dibine çekib eylettiler
Bağacok dirler anı tekfur ider
Burc dibine iterler ol gider
Daldılar şehri külüngile çeri
Taş atuban hiç kayırmaz biri
Bağacoğa zeft ve feteran itdiler
İçine kızgun demuri yetdiler (34)
Bağacok yandı çıkar dışarı guzat
Dağıldı paşa bular buldı necat
Öveyleyin kafir bunaldı dir eman
Ok atıldı şehre zire bi geran
Oldı ol yer dahi tekfurun tamam

El öperler oldu cümle şazgam
 Bir bahadır sırf(sırp) elinde varıdı
 Mümeccela adı katı cebbar idi
 Dört bin er çıkdı paşaya gelür
 Leşkeri el bağılyub tapu kılur
 Öpdi paşayile tekfurın elin
 Hizmete ol ejdeha bağlar belin
 Kim görürse anı ve ala oldılar
 Heybetine cümle hayran kaldılar
 Kaddı iki er boyunca varıdı
 Anı kim görse sanur menarıdı
 Türk dönen ana paşa giydürür
 Leşkeriyle anı böyle öveydürür
 Gemiler andan Merice girdiler
 Çıkuban Dimetokaya irdiler
 Anda Gümülcine paşa çıkar
 Çıkdı leşker seyldir sankim akar
 Mümeccela ata binüben depdi at
 Bile anınla hücum etdi guzat
 Heybetine kaldılar anun dâna
 Kafır ürker kimesne gelmez ana
 Çağrısuben didi kafir el eman
 Mümeccela ya el salar şah-ı cihan

Çağırđı paşa didi virdim eman
 Didi koğıl anları ey pehlevan
 Geldi andan dahi çok mal ve kumaş
 Altunu gümüş ve hem kıymetli taş
 Anda deryaya yakın bir şehir var
 Getdi andan anda vardı şehiryar
 İğrican şehridir ol çıkđı çoğ er
 Basdı paşa ardını kıldı zerer
 Döndi paşa ol çeriye depdi at
 Hasım sindi bulmıyı andan necat
 Payesi kırıldı gemi oldu esir
 Elli tonlu at olur anda emir
 Sırf ve Bulgar illerine girdiler
 Çok sığır ve yünd ve koyun sürdiler
 Götürürler arpa buğdayı bi geran
 Dimetokaya getürdiler revan
 Kalpak İstanbula oldu revan
 Virdi destur ana ol şah-ı cihan
 Getdi tekfurile paşa akına
 Atlu ve yayan ırağa yakına
 Pişrev beg yolda dünyadan gider
 Döndi paşa geldi anı defn ider (35)
 Kıldı paşa anuñün katı yas

Kara giydiler anuñün cümle nas

Anda fot oldı yakcısı bile

Zi saadet hak yolunda kim öle

Sinleleri yapıldır taşla

Yoğrulub toprakları gözyaşıyle

Gitdi bölük bölük oluben guzat

Uşdı paşa üç kişile depdi at

Biri İlyas beg Ehad begdir biri

Hem Ehad beg oğlu leşker serveri

Bir ulu toz kopdı karşı nagehan

Leşker irişdi bulara bi geran

Kanlılar arpa ve buğday ve daru

Altı bin eriyile çalınur boru

Geldi paşa yanına otuz kişi

Bu kadardır anda ancak yoldaşı

Didi paşa kaçasuz bunlar yeter

At ayağında cemimüz yiter

Eyü adıyla savaşda ölelüm

Cümlemüz bunda şehadet bulalım

Dir Ehad beg isteridik buguni

Hak bugün beyitdi iş bu düğünü

Çekdi kılıc cümle bunlar yürüdi

Durdığı arada kafir kavradı

Tapu kuldı cümle geldi ol çeri
Yer öper paşa önünde her biri
Didiler sana kuluz ey şehriyar
Bizi kırma eyleme gel karzar
Dânâ batdı gören anda ol işi
Otuz ere tapdı altı bin kişi
Ol azuk İstanbulla kılmışdı azim
Dimetokada varup kılmadı rezm
Gitdi destur oldı ol altı bin er
Kulpaya irdi gaziler meger
Anun ilin cümle yağma etdiler
Yıkuben yakub dönüben getdiler
Çıkdı Dimetokaya nagah bular
Alemi bir ayda kıldı tarumar
Didiler kim donu ser marc katı
Rum ilinün irişiler sar akını
Andı paşa dahi hem kardaşların
Yidüği nan ve nemek yoldaşların
Geldi tekfur ilerü eyledi ah
Benimile ol bu kış ey padişah
Koş yarağın her nekim vardır kılam
Ben senün kapında biçare kulım
Çün bu kış kılmayasın bunda karar

Beni kafir çıkıb ider tarumar
 Sen eğer gitsen beni al böyle git
 Varam İzmire evümle himmet it (36)
 PES EHAD SUBAŞİLE İLYAS BEG
 GİDER OLDI KILDI OL ŞAH-I DELİR

Gönderir bu iki subaşıyı ol
 Ağlaşuben getdi anlar dutdı yol
 Cümle leşker getdi ve cümle gemi
 Kaldı ancak bin yarar er ademi
 Aldılar mal ve kumaşı getdiler
 Nagehan Ayasuluğa yetdiler
 Hızır beg çün kaldı paşayı bilur

Bu اكيبه درلو mühnetler kılur
 Didi kanı kardaşumuz netdinüz
 Siz koyub kafir iline gittiniz
 Didiler kim biz kuluz ol padişah
 Bizi ol gönderdi ol gösterdi rah
 Elumizden gelmez eylemen inâd
 Gücle kendüden itdi bizi yad
 Bu yakada geldi paşa oturur
 Cümle sûdayı başından götürür
 Zağra ovasına vardı çeri
 Ordı gart kıldı yakdı ol yeri

Atlarımı çayıra salmışdı
Dimetokadda bular kalmışdı
Aderna(Edirne) den nagehan irdi çeri
Toz göğe çıkdı dider leşker yeri
Ne kadar sahrada buldıysa davar
Sürdi getdi ve toparladı bular
Urdılar hem Dimetokadan ilin
Üzdiler tekfurun anınla belin
Yuğrıp paşa depinüp çepinur
Buldı bir at bindi ana depinür
Yetdi ardından yalnız leşkere
Anı görüp döndi leşker yeksere
Çün yalnız anda yetdi ol delir
Dinle netdi ol bahadır ol la nezir
Hamle kıldı çün ana cümle çeri
Tutuben yoğun süngüler her biri
Ol yigirmi süngüye süngü urup
Sindi süngüsü kılıç çekdi durup
Cümle kafir irşüb urdı süngü
Dönmedi ol durdı koarub üzegü
Çaldı kesdi üç süngünün ağacın
Bir süngünün dahi yılmanı öcin
Bir atun boynın çalar yıkıldı ol

Oldı süngüyle kılıc sağ ve sol
 At yıkıldı çaldı essin öldürir
 Yavuz etdüğini ana buldurır (37)
 Nagehan paşanın irdi bin eri
 Yayan olub ok atarlar her biri
 Adrina tekfurı geldi ilerü
 Depdi atın durdı ol leşker girü
 Sünüben paşa anı atdan kapar
 Kalkan idindi anı ol şehryar
 Depinur ol leşker anı almağa
 Ta komayalar başını çalmağa
 Kafire ok urdılar döndi kaçır
 Atları mecruh olub sankim uçar
 Yire urup anı paşa öldürir
 Zar u efgan Adrinayı doldurır
 Kova kıra gitdiler hem on bin er
 Kuh ve sahra doldı gövde serteser
 Kimi on tutdı kimi beş kafiri
 Kimi öldürür kimi tutar diri
 Çıkdı tekfur anda paşayı görür
 On iki er vardı yanında durur
 Çok dualar kıldı okur aferin
 Varuben hem gördi ol uğraş yirin

Gördi tekfur anda hord olmuşdı

Kuh ve sahra gövdeler dolmuşdı

Didi tekfurı budır Adrananun

Vadesi toprağı bundaymış bunun

Anı tekfuridü çünkem bilur

Ağladı paşa katı nevha kılur

Anı tabuta koyuben satdılar

On bin altuna bahaya satdılar

Didi budur akıbet alem işi

Bu ecel zarbin içer her bir kişi

Şah eğer kulu eğer bay u geday

Cümle fanidir gider bay u hüday

Geldi paşa şehre tekfurile çün

Bir ulu sohbet kuruldı san düğün

Evine paşayı davet eyledi

Hassaten evinde sohbet eyledi

Didi paşa bana gelsün hastayım

Derdime andan deva ben isteyim

Geldi paşa gice tekfur evine

Ta ki yirinmaya göre sevine

Gördi bezenmişdi kasr u saray

Cennete dönmişdi ol hub cay

Varidi üç kızları huri misal

Tonları başdan ayağa zer ve mal

Ol kızın üç meresse' puşdır

Anları görenin işi hoşdır

Cümle beğler kızları anda tamam

Huriler gibi cenan kılmış makam

Despini bir kız adı ol nigar

Hüsnile görmedi mislin rüzgar (38)

Çünke tekfur eyledi arz anları

Her biri tende komazdı canları

Kaldurıp başını itmez iltifat

Baş aşağı eyledi şah-ı guzat

Didi tekfur ey hüdavend cihan

Ben gemine kul sana sen bana han

Mal ve başım oğlum ve kızım senün

Bu cihanda ne ki var bizim senün

İşbu üç kızdan birini al sana

Gördi paşa bunları kaldı dâna

Utanub döndi otağına gider

Kardaşı tekfurı ol nevmîd ider

Geldi bir kafir didi ey şehryar

Al kızın tekfurı kılma şermsar

Ol zaman paşa didi ol kafiye

Kardaşa ne vech kişi kız vire

Kardaşım tekfurdır kızı kızum

Dinimizde yokdırır işbu bizüm

ARDUR LİYKİN PAŞANIN SANA

ŞERH KILAM KULAĞ AÇ BENDEN YANA

Geldi ardan söze Despina nigar

Pişi dinde kıla sırrı şekar

Tonı incü lal ve yakut övümizi

Yüz açub paşaya söyler ol sözi

Didi ana nedür adun ey negar

Gice geldin bizi kıldın şermsar

Seni bunda kim getürdi söylegel

Nedir halin hikayet eylegel

Didi zarı kılıb ol kız ey benüm

Seni gördim kalmadı aklım ukum

Kirpik okın kaşların yayı atub

Yara urdun gönlümin kuşın ötüb

Al beni olam sana bir karavaş

Terk idem yoluna mülk ve can u baş

Didi paşa di nedir adın bana

Ben seni görüben kaldım dâna

Didi kız çün bana tapun kavuşa

Adım idem sana ben ey padşa

Didi bunu aslu dimez ey nigar

Yok bizum dinde harama itibar

Kim uyar iblise ol uymuş der

Şol ke maksuda irer koymuşdır

Didi koyman haddin aşdı ey emir

Red idüp kılma beni hor ve hakir

Yok kararım firakte doyman özüm

Sabr idemezem sana budır sözüm (39)

Didi paşa ey katı yüzlü nigar

Nefse uyub sende yok sabr ve karar

Yöri üten Tanrıdan koğıl bizi

Olma yüzüz dime bu resme sözi

Kakıyuben ol kız oldı münfeal

Buldı hirmân oldı işinden hacel

Komış ellerini paşa yüzine

Karşu dutup virdi karşı özine

Getdi mahrum olub ardına bakar

Haceletiyle gözleri yaşı akar

Dün gün paşanın işidir gaza

Nefse uymayub kılur dayim ceza

Nefsi kim yiner gaza ider ulu

Ol ebed diri olur olmaz ölü

Nefsi basasın pehlivansın sen katı

Bulırsın hak katında izzeti

Kişiye kılan bela nefis ü heva
Bizden anun şerrini Tanrı sava
Kim diye paşa kemalini tamam
Ol helal isterdi yimizdi haram
Gice geçdi çünkem oldu sobhdem
Durdu divan geldi tekfur anda hem
Didi paşa anda tekfura meger
Tapdı bu iller tapuna serteser
Gideriz ısmarlarız sana ilün
Üstün oldu cümle beglerden elün
Bize gemi çaresin etmek gerek
Çün bahar oldu bize gitmek gerek
İşbular bu söz içindeydi meger
Geldi İstanbul içinden bir haber
Avretinden geldi tekfurun kişi
Didi ey paşa yavuz ettin işi
Biz seninle yavuz etmedik niçün
Kafir illerin yıkarsın dün ü gün
Di Dimestikosa yavuz etmesün
Ayu yıkdı bizi ol incitmesun
Bizim ilumizi bize koduğıl
Alduğı olsun anun kaydın yığıl
Genc malı bi had ol diler düne

Lık yokdurır gemi ana yine
 Kalpak beg anda tekfur oğlı hem
 Gemiler gönderdi eyledi kerem
 Beş kayık yigirmi kadırğa gelür
 Bunları mahzunken hürrem kılur
 Ol gemileri doluşdurup meger
 Marc koymuşlaridi ne ki var
 Dimetokanın önine indiler
 Şazlık kılub gemiye bindiler
 Gönderir paşayı tekfur evine
 Ta göre kardaşlarını sevine (40)
 İnez adak gönderir tekfur anı
 Döndi evine yirini yirini
 Çün bular engine düşüb getdiler
 Nagehan İzmire bir gün yetdiler
 Hem Hızır beg hem Bahadır beg gelür
 Görşüb birbirine izzet kılur
 Geldi İsa beg Süleyman beg dahi
 Kim bular paşaya dir cümle ahi
 Cümle paşadan alurlar armağan
 Buluşub hasretler oldı şadman
 Geldi paşa çıkdı çün İzmire şad
 Dün ü gün hak zikrini eyledi yad

Yine kardaşları getdi yirine

Virdi bi had mal anun her birine

Hace Selmandan işidildi bu söz

Yazdı katib nakl ider ol yüze yüz

ÇIKDIĞI İZMİRE BUNDADIR FRENK

ALDI LİMONIN HİSARIN KILDI CENK

Dinle ne vech iledir bu dastan

Evvel ahir şerh idem ey dustan

Çünke paşa yıkdı kafir illerin

Mal ve baş aldı üzdi bellerin

Cümle kafirden alıb bac ve harac

Komadı kafir elinde taht u tac

Kara deryaya ve ak deryaya ol

Çok gazalar eyleyüb çok aşdı yol

Aldı deryadan bir aylık yol tamam

Urdı kim tapmadısa ol nik nam

Arnavud Rum ve Bulgar ve Frenk

İttifak etdi dirilüb kıla cenk

Vardı Babusa bular feryad ider

Her ne paşa etdise anları yad ider

Bes Babus buyurdı kim cem ola mal

Kıla paşayı bular ta paymal

Her bir iklime Babus hüküm eyledi

Din yoluna çalışun dir söyledi
 Bin flori kimi virdi kimi yüz
 Kimi beş yüz kimi elli kimi otuz
 Doldururlar çok hazâin mal ve genc
 Ta ki vireler paşaya dürlü renc
 Çok zire hem kalkan ve çukal ışık
 Düzdiler bi had oluben müttefik
 Hem kılıclar harbeler hem göverdeler
 Düzdiler bunlar çeri etmekdeler
 Düzdiler hem çakralar hem zenberek
 Ok ve yaylar bile kıldılar tüfek (41)
 Yunılır kadırgalar çok irşür
 Savaş aletin düzenler dürşür
 Yarağ eylediler üç yıl on bir ay
 Çün tamam oldu çalındı kös ve nay
 Gemilere yoğdı a'dâd u had
 Kimse kılmamış kitab içinde had
 Şol Mesemerti ke tutgunidi ol
 Çünke tekfur oldu nagah buldı yol
 Babusa vardı çeriye oldu baş
 Diler ol paşayla kıla savaş
 Bir bahadır vardı Batras adı
 Baş olur hem Babus ana var didi

Hem Mesemerti dahi baş itdiler
Dirilip bi had çeriler getdiler
Her ne adaya kim irişdi çeri
Böyle günüllerdi ol ada eri
Cem her millet olur efrenkle
Kimi hoşluğile kimi rencle
Dimetokadan veribidi haber
Kardaşı tekfurdır kim kopdı şer
Bildi paşa kim gelür çokluk frenk
İçleri kin dolu ve dışlarıda cenk
Görinür bu sözde nağah gemi
Doldurub avaz gavgâ alemi
Gemilerin kimisidi Rodosın
Kimi Babusın kimi Eğribosın
Bırağıb lenger kamusı çekdi saf
Hak teala bunları kıla telef
Vireber üç okı Batrası lain
Hazret paşaya dolu kibr ü kin
Didi sana ururum öç okları
Hem seninle öldürem ben çokları
Bu dahi üç kısma gönderdi ana
Didi ana buysa kasdın bana
İş bu üç kısmile üçünüz uram

Hak buyursa ben sizi basam kıram

Mir Dünder ana didi ol zaman

Leşkerümüz yok bizum ey kamuran

İste kim kardaşların vire çeri

Gele Tireyle Ayasuluğa eri

Kakıdı ol söze paşayı cihan

Kimse davet eylemedi ol zaman

Lenger üzre gice yatdı çün adu

Sobhdem yürüdi çalındı boru

Cümle limuna kal'asine irşüb

Anı almak dilediler dürşüb

Çıkdı paşa kaleden çün sobhdem

Borular öter götrüldi alem (42)

Köke çıkmışdı iki leşker öni

Sanasın kopdı kıyamet ol günü

Atılır çat çat idüb bi had tüfek

Sanke yağmur çekreyile semberek

Yürüyüb çünkem hücum etdi frenk

Türk özün oklar alıb eyledi hum*(Türk özün oklar atıb eyledi cenk) M.Halil Yımanç

Dönderirler denize kaçdı girü

Çalınur kös ve nekkare ve boru

Gör ki bu kez nice kıldılar gamı

Köke kulağına asdılar kimi

Ol gemiye taş ve yarak had yok
Yukarudan ok ve taş işledi çok
Gökten atılurdu taş ve zemberek
Nitekim çekre okıyla tüfek
Anı çare bulmadılar urmağa
Hem meded olmadı anda durmağa
Çün frenk atar ururdu ademi
Bunlar atıcak ururdu ademi
Çün kaza gökten irişürdi ere
Ya hüda işi evcine kim ire
Kodılar kalayı dışara çıkdılar
Koylur kafir iğer ve çokdılar
Aşağa inmişdi paşa meger
Gördi limun kalesinde kopdı şer
Kapu bağlar kaleye doldı frenk
Çare yokdır varuban kılmağa cenk
Tutdı paşa atı dizginin bir er
Ol Ehad subaşıyidi namver
Didi gel gel gidelim ey nik nam
Şimdiden girü bu iş oldı tamam
Gayrete düşer paşa göyner özi
Ol işiçün kanlu yaş doldı gözi
Göge yüz tutdı didi ey perverdigâr

Dahi bizi kılmamışdın har ü zar
 Çok il açub kaleler almışdım
 Yoluna nice gaza kılmışdım
 Bana ırmemişdi hergez elem
 Neyleyim çün böyle yazmışdı kalem
 Didiler kafir ararken çok ceza
 Biz çekerdik uş yire geldi gaza
 Şimdi hak yoluna kılıç uralum
 Vire kuvvet hak aduyı kıralum
 Tatlumı var sonı olmadı acı
 Varmı hoşlık yatlu olmaya ucu
 Gül dikensüz var mıdır kim solmaya
 Var mı bir ay kara kusi olmaya (43)
 Kevn ke cümle nura andan feth-i bab
 Yüzni örter anun gelse sehab
 Her işi Allah tealadır düzen
 Alemi oldır yapan dahi düzen
 Hızır beg dahi Süleyman beg gelür
 Dahi İsa beg çeri bi had olur
 Issına çün basara olmuşdır harab
 Geçdi do gün yine gerek kora kab
 Gaziler ol kale üzre düşdiler
 Aru gibi ok atuben uşdılar

Söz öküştür mancınık atdı guzat

On sekiz batman taş atardı onat

Mağribi geldi hem anda bir arab

Giçerek bir mancınık itdi aceb

Ne gemi kodı ne bergos hord ider

Haddi yok anda frengi mord ider

Hem frenk etdi kayıkda mancınık

Ataridi taşı yürürken kayık

Bozdı anı mancınıkile arab

Dahi övütdi kayıklarını hep

Kara buğranın içinden niçe taş

Kafire atdılar itdiler savaş

Anınile katl olur niçe frenk

Cenk idemez oldı kafir kaldı denk

Gördi çün Batras melun ol işi

Durmayub atar beced bunlar taş

Çün bular on gün kayalar atdılar

Birbirine frengi katdılar

Çün sabah oldı yürüdi ol çeri

Ol Mesemerti öndeki eri

Anun ardınca Mesemer piri yürür

Çıkdı kafir behri kırağın bürür

Yürüdi hem sonra Batras lain

Taşı dolu meğer içi dolu kin
 Bir gümüş haçı var önince ulu
 Götürürler tahta san ulu
 Camide cansuza tanrıdır dir tapar
 Arsuz cümlesi hak yoldan sapar
 Bir haber paşaya gönderdi frenk
 Niçe kılasın bizimle diyu cenk
 Kim senun tanrıdır bir bizim üç
 Hem biz üçüz cem olupdur bizde güç
 Didi paşa birdir ulu çalap
 Biz kıluruz nusreti andan taleb
 Putdan istersiz talepsiz nusreti
 Nef'i yokdır bir kuyumcı aleti
 Sobhdem a'dâ giyüb saz ve seleb
 Bovurma çukal ve cevşendir aceb
 الكو kul liğ ve بوطلق hem ışık
 Hep مصيفل çevre ve yerürdi ışık (44)
 Zemberek götüren önünce gider
 Çekre okı sonra andan azm ider
 Herbe ve kalkan getüren haddi yok
 Kılıç ve korde getüren anda çok
 Çalınub kös ve nekkare ve boru
 Çıkdı deryadan kamu kıldı ğolu

Göz açub yumunca irdi hendeke

Od getürmiş mancınık ister yaka

Çok uzun baltalarıyle çıkdılar

Hendeke cümle metersi dökdiler

Duriben cenk ider iken Türk eri

Cümle hendekden aşub çıkdı çeri

Kara Buğrayı frenk oda urur

Gafil olmuş Türk erk yerde durur

Darım av var kızıl ve kara ve ak

Anları hep yıkdı cümle ettifak

İrdi bölük bölük olub gaziler

Cümlesi binmişdi esb tazılar

Hızır beg geldi veziri Arslanile

Bile yanında anun oğlu Doğanile

Geldi hem Hace Hasan oğlanları

Bedr denile Ali merdanları

Hem Ehad beg hem Süleyman hem Hasan

Cümle bunlar cenk kılur dinlesen

Hem Hızır beg dahi İsmail beg

Cümle paşa hasım çok katl oldu seg

Dahi Çuğa subaşı hem kardaşı

Ol Hasan beg cengeder anun işi

Bir kilise vardır İzmirde ulu

Ol sığır yatağıdı gübre dolu
 Batras anda varuben görmüşdi
 Mezbele olmuş anı görmüşdi
 Dimiş ana yardım idersen bana
 Çok asam kandili altundan sana
 Türk ayağından suriyüb bi eman
 Ol kiliseye koyarken virdi can
 Hem Mesemer piri dahi bir Türk eri
 Soydu sürerken çürümüştü deri
 Didi paşa ol üçini getirin
 Kavrayın anları bunda getirin
 Getürüb için dahi tuzladılar
 Koydılar tabuta hem gizlediler
 Çok kayık geldi ölüler satdılar
 Çün sınıben illerine getdiler
 Haddi yok buldı ganimet ol çeri
 Doyum oldu gayet anda Türk eri
 Doldı kafir illeri zar u figan
 Müslümanlar cümle oldu şadman (45)
 Kal'ada kafir durur apsem kamu
 Ne çıkar dışarı ne ötdürür boru
 Mancınık ol Mağribi düzdi yana
 Çok ağaçları kesüb bozdu yine

Hem Eretna gönderipdir iki er

Mancınık işi iki ehli hüner

Yine ol üç mancınık oldu tamam

Hasma andan bi had oldu intikam

Mancınık atılsa el urur çaka

Yani bunlar taş atıldığı ana

Çünke taş atılsa kaçardı frenk

Gotün açar Türke dayim kibrleng

Gotüni yine açarken nagehan

Gotüne dokındı bir seng kıran

Suya düşdi kıldı anda ol pelid

Çıkdı canı öldi imansuz kadid

Kayık içre bergus etdi uruşur

Ok atar kafir kemerde dürüşür

Mancınık anı urur bir gün yıkar

Neftle Türk ol gemiyi hem yakar

Didiler kırılıb üşenmez frenk

Nice övenegü lainler işi cenk

BUNDA BABUSDAN GELİR TORFİL FRENK

KATI DAVAYİLE TA EYLEYE CENK

İşbular feryadname yazdılar

Pes frengistana çok söz düzdiler

Ol bitiyi Babusa iletür frenk

Katı feryad etdi Babus kaldı denk

Didiler ol Türke durmaz ejdeha

Kimse cenkinden anun bulmaz reha

Bilmeziz ol demur mi ya kaya

Kimse bulunmaz ana vara kıya

Yalunız at depüben sır leşkeri

Cengine durmaz anun div u peri

Ey niçe beglerin kesdi başın

Hem bitürdi ol Mesemerti işin

Ol frengistan ilin yıkdı tamam

Rum ilinün çokı oldı ana ram

Özi dolu kin ve gözi kanlu yaş

Bulacak kimesneye vermez eman (46)

Okına duymaz zerre cevşen çukal

Gürziyile alem oldı paymal

Taşdan ider süngüsü anun gezer

Yakdı mülki kılıc odından şerer

Babusa çün name vardı okıdı

Cümle iklimin katına okıdı

Engurus dahi frenk bi şümar

Cümle begler hazır oldı ne ki var

Okıdı namei işitdi kamu

Bu cihan gözlerine oldı tamu

Didi Babus kim ola sizden varan
Karşu duruben ana kılıc uran
Beglere çün bu sözi kıldı hitab
Tınmayub kimse ana vermez cevab
Yine Babus ol sözi tekrar ider
Kimse tınmaz anları inkar ider
Duru geldi aradan bir er katı
Götürirdi elde arpayla atı
Bir lain kim çavı dolmışdır cihan
Kafir içre oldığı pehlevan
Didi ben anda varam od yağduram
Çün ağır gürzüm yukaru kalduram
Ger kaya olsa ana gürz indürem
Kum iduben ben anı ovunduram
Öğredem ol Türke savaş oyununu
Bağlıyub bunda getürem boynunu
Vir gel ol paşa ilini sen bana
Ta ki varam gönlüm andan yana
Bir berat aldı düzer Torfil yarak
Çok azuk buyurdı kim yoldan uzak
Satuben yigirmi ulu kale ol
Leşkere üleşdürüben tutdı yol
İşidir paşa gelen Torfil dir

Seht harbi gövdede san fil dir
 Yüzi dönmez tiğdan kıldıkca cenk
 Kaçar andan ejdehayile peleng
 Her frenk ve gebre ol i'lâm ider
 Dirdi leşker kim goluyi amm ider
 Elli kadirğası var otuz kayık
 Kudız it gibi tonuzları kıyık
 Halk bildi kim gelen Torfil dir
 Hışmile yürir işi ta'cil dir
 Seyl gibi gelür anunla çeri
 Od gibi kızarlar andan Türk eri
 Çavı gelmişdi bir aydan ön anun
 Sözi anun haşmeti benim senün
 Didi paşa bize tanrı yar ola
 Bize avn eyleye Torfil zar ola
 Geçdi bunun üstine bir niçe ay
 Geldi Torfil nagah ötdi karrenay (47)
 Gelmedi kafir ırak yerde durur
 Çok kadirğa köke limuna girür
 Karşu çıkmadılar isti'câl idüb
 Kılmadılar uğraş istikbal idüb
 Yılışur derya kenarında azeb
 Uğraşıçün kafir iderler taleb

Savaşa paşa dahi kıldı yarak
Kim durır atıyla kim durır yayak
Karşuda leşker dirüb kafir durır
Bunların yarağ ve tedbirin görür
Sobhdem çün aftar etdi tulû
Şark ve garb üzre fûrûğ etdi fûrûğ
Saruhan beg gelmişdi ol zaman
Durdı bir hafta yine oldı revan
Kişneşür giderken esb tazılar
Gurriş-ü cünbüş kılurlar gaziler
Sandı kafir getdi leşker hem begi
Torfilun başına direldi ügi
Cümlesi çıkdı yürüdi İzmire
Sandıkim Torfil kal'eye gire
Çalınur kös ve nekkare ve nefir
Bindi ata dışra çıkdı ol emir
Gözi kan doldı köpükler saçuben
Div u peri heybetinden kaçuben
At üstüneydi boyı san çınar
Gören anun kaddını sanur menar(e)
Hamle kıldı aldı ele bozdoğan
İsteyib Torfili yürüdi revan
Ol deniz gibi frengi at salar

San neheng olıb deniz içre dalar

İrdi birisin urub öte geçer

Başını hord etdi beynisin saçar

Urdı birin dahi geçdi birine

Urdı anı dahi gelmez yirine

Kimi atlu kafirin kimi yaya

Ol gün öldürdüğün anun kim saya

Başdan ayağa demür giymiş frenk

Cümle kalkan yapınub eylerdi cenk

Saf çeküben yürüdi ol dem guzat

Depinürler cümlesi binmişdi at

Sarsılır at ayağından anda yir

Yir ditrer raviler bu resme dir

Gözler olur tiğ-u çukalden donuk

Her bahadırlara göz kanı tanuk

Katılıb karıldı ifrenge eren

Ol günü sanur kıyametdir gören

Boru önünden kulaklardır sağır

Kafirin ol gün yüki oldı ağır

Zarı sahra oldı doldı kan çukur

Tazı atlar okrışur okur okur (48)

Kimini paşa kılıcıyla çalar

Canını anun tamu içre salar

Kesdi çok başlar akıtdı niçe kan
 Seyl gibi oldu kan ol dem revan
 Koydı kılıc kınına aldı süngü
 Urdı ifrenge gerüben üzengü
 Yıkdı ol dem süngiyle yetmiş frenk
 Kimse durmaz önüne ki eyleye cenk
 Hızır beg bi had helak etdi frenk
 Gur gur ürkerdi frenk etmezdi cenk
 Kılmadı bunları işin sam u süvar
 كيو ve Rüstem dahi hem İsfendiyar
 Bir frengi cenkde paşa bulur
 Depdi at paşaya ol yıkın gelür
 Sordı paşa di adun nedir bana
 Didi kim adım kalac nidem sana
 Torfil oğlıyım didüm adumı ben
 Diyüvir gel adımı hem bana sen
 Dir Umur paşa didikleri benim
 Tanrım Allahdır benum sanma benim
 Öğünür paşayı çünkim bildi ol
 Kurtılabilse kaçardı bulsa yol
 Elde bir yoğun süngüsü var katı
 Kıldı paşa üstine hamle katı
 Kendüsini divşürür aklın direr

Yel gibi paşanın üstine irer
 Çaldı kılıcıyle süngüsin kesüb
 San katı yel anun üstine esüb
 Urdı atından anı yıkdı yire
 İndi atdan komadı aklın dire
 Kesdi başın ana vermeyüb eman
 Kopdı kafirden geryüyle figan
 Ah ider Torfil anı kaçan görür
 Döndi andan geldi kal'aye girür
 Kıra kıra kova kova kafiri
 Koydılar kal'aye çün sindi çeri
 Torfil öğünmişdi ağlar övinü
 Gaziler döndi hisara sevinü
 Geldi paşa begleriyle yer içer
 Cümle kardaşlariyle hoş geçer
 Torfil u torkıl didikleri lain
 Korkuben anı sanurlardı yigin
 Anı paşa soyuben itdi tavuk
 Fil gibi gövdeyle oldı oyuk
 Almışken Aydın-eli içün berat
 Göçdi getdi göçle buldı necat
 Gemiye binerken kaçub çeri
 Kapudan sıçrar tutardı Türk eri (49)

Kapuyı kapar asılır kal'aden

Urgan olmuş başdan ayağa beden

Hor u zar olub koşdı çün frenk

Başladı bunlar kılur kalaya cenk

BUNDA AÇILDI YİNE BİR DASTAN

ŞERH İDEM DİNLEN ANI EY DUSTAN

Saruhan beg geldi paşaya meğer

Anda söyledi bir iki hoş haber

Didi bu kal'ayı kafir düzdi dam

Ta ki bunda cenk idesiz siz modam

Sizi bu kale akından kıldı men'

Mancılığı yak çeruni eyle cem'

Kafir illerin yine var yık ve yak

Kale dursun sen akına kıl yarak

Mancılığı pes bular yakdı od'a

Ta ki paşa yine akına gide

Kılmağ ister kafir illerin harab

Vire ol sultana Tanrı feth-i bab

Saruhan oğlu Süleyman beg dahi

Bile gider ahiretlik ol ahi

Gemileri çün denize itdiler

Karadan begler atıyla gitdiler

Saruhan iline çün paşa gelür

Saruhan beg çok ziyafetler kılur

Karesi oğlı Süleyman beg dahi

Geldi çün paşaya olıdığı sahî

Çün ziyafet eyledi paşaya ol

Göçdiler andan bular hep tutdı yol

Boğaza varınca yiyüp içdiler

Gemiye binüb öteye geçdiler

Çün öte yakaya bunlar erdiler

Dinlenürler bir iki gün durdılar

Pes elek Südüris iline gelür

Mal alur hep leşkeri doyum kılur

Geldi Azirna(Adirna-Edirne) yolına bu kez

Leşkere kıydı evvela müşkil كز

Geldi tekfur oğlı ana kıldı tapu

Elin öpdi kal'eden açdı kapu

Dimetokaya dönüb andan gelür

Karşu kardaşı gelür izzet kılur

Görüşüb anda ziyafet eyledi

Macerayı bir bir ana söyledi (50)

Niyleyüb nitdüğini anda frenk

Sayduğın dahi ne resme kıldı cenk

Yine tekfur itdi anunile azm

Düşmanı var ta kıla anınla rezm

Geldi Gögercinliğe aldı harac
Eğricanı koşdı komaz taht u tac
Eğrican Gümülcineyle virdi mal
Kim bular bulmuşdı evvel paymal
Mümeccela tekfura olmuşdı yağı
Elçisin tutmuş dinledir bayağı
Geldi paşayile ol kıldı kıtal
Yıkdı paşa anı virmedi mecal
Kesdi başın dilemedi çün eman
Ehlin eyledi esir ol kamuran
Selanik azmini kılmışdı meger
Geldi çapar ulağıyle bir haber
Didi tekfuru ıstanbulın ki var
Nakl kıldı anı öldürdü kibar
Begleri zindana koymışdır meger
Söğer anlara gelib şam u seher
Aciz olub canlarına kıydılar
Nefs ve şeytana kamusu uydılar
Anda gelmişdi yine söğmekliğe
Anları del darble döğmekliğe
Urdı birisi anı kıldı helak
Kıralar begler dahi şehr oldı pak
Çünkem ol sözleri paşa dinledi

İbret aldı bu cihandan dökildi

Döndiler İstanbula andan girü

Bir yire irişdiler anlar ilerü

Saruhan oğlu Süleyman beg ki var

Hasta oldı yolda kıldılar karar

Geldi paşa hazreti ki anı göre

Hatırını hastalığını sora

Gördi içi dışı tutuşmuş yanar

Ki giderdi önine gönli donar

Altı gün hasta olub sonra ölür

Kıldı paşa zarı çün ansuz kalur

Biçdi ölüm sindüsü ömr atlasın

Kurılıb dururken yasdı yasın

Yumdı ol göz getdi kaldı mal ve genc

Kaldı ana malçün çektüğü renc

Açdı baş saç kesdi paşa ağlıyu

Fırkat odıyla yüreğin dağlıyu

Koz agacından ana tabut ider

Ana koydı dönüben andan gider

Ana virirlerdi İstanbulu

Can u dilden halk olmışdır kulı (51)

Çün Süleyman beg gider bulıb vefat

Terk ider İstanbulu şah-ı guzat

Anı atasına iletür ağlıyu

Beglerin gözleri yaşı çağlıyu

Getdi paşa oldu İzmire revan

Halk karşı çıkdı oldu şadman

Çalınur kös ve nekkare ve boru

Katı korku düşdi küffara girü

Ol hisara eyledi bir ay savaş

Her birer ay cenk ider üç karındaş

Kal'e içre acz olmuşdı frenk

Sarb kal'e oturır kılmazdı cenk

Bir gün andı Birgiyi şah-ı cevan

Atası türbesine oldu revan

Halka çok ihsan ve enam eyledi

Has ve amme lütf ve ikram eyledi

Türbede kılub dua dir ey çalab

Vir şehadet bana kıluram taleb

Yatdı bu endişe içinde özi

Uykuya varmışdı nagah gözi

SEYYİDÜLKEVNEYNİ DÜŞİNDE GÖRÜR

BİR ULU SAF BAĞLIYIB KARŞU DURUR

Cümlesinün berk urır yüzinde nur

Dir Umur paşa anun yirine dur

Sordı paşa didi kimdir bu gelen

Nuriyile alemi ruşen kılan
 Ol kişi didi Resulullahdır
 Ol Muhammed do cihanda şahdır
 Ol yanındağı Ebubekr ve Ömer
 Dahi Osman ve Ali şir ner
 Anı paşa işidüb ol namdar
 Düşdi ayağına ağlar zar u zar
 Didi çok düşmanlarınla itdim savaş
 Oynıyub aşkun yolunda can ve baş
 Bana bakmayub gidersen ya Resul
 Sana yüz bin bencileyin bende kul
 Didi paşaya aşarken ol berrak
 Eyle ey gazilerin şah-ı yerak
 Bize gel oldı gazavatın tamam
 Andan artık söylemedi bir kelam
 Uykusundan uyanu geldi emir
 Mal üleşdirdi komaz anda fakir
 Şükle sarhoş gibi ol kaldı denk
 Ol şehadet bulmağa istedi cenk (52)
 Sayru olmışdır Hızır beg nagehan
 Bir kişi geldi kılur ah u fiğan
 Didi paşa ah kılmağın neden
 Di bana kim قتی sultandır giden

Didi hasta Hızır beg begler begi

Ah idüben getdi paşanın öni

Çünkem öni geldi aydür ol ere

Doğru söyle sözi er doğru vire

Getdi se ol ayderiğe ah u vah

Geldi başuma benum baht-ı siyah

Ben öliseremder ol ölmezden ok

Ol benum başum idi ben gele sok

Çok acı çeke benumiçün özi

Akıda kan yaş benumiçün gözi

Ayasuluğa pes ol oldu revan

Geldi buldı sağ oldu şazman

Yüzün urdı hakka şükr etdi ol

Öpdi kardaşın tasadduk kıldı bol

Şad olıb ol göçdi paşanın özin

Hem mübarek yüzine sürdi gözin

Cümle kardaşları anda geldiler

Görüşüb mecmuaı sohbet kıldılar

Gitmek isterler dağıldı ectema'

Kıldı paşa bunları bir bir vedea

Lik paşa ol gice bir düş görir

Karşuda saf saf feriştehler durır

Götürüben anı göğe gitdiler

Elde tutub cennete iletdiler
 Çağrısur cümle melaik merheba
 Diyüb ana çok duayile sena
 Uyanub kıldı namaz ol sobhdem
 Ah kıldı oldı gönli dolu gam
 Didi kardaşlara ey kardaşlarum
 Ey benum yarenlerim yoldaşlarum
 Bir beşâret oldı davet kıldılar
 Ben kılurım nakl işaret kıldılar
 Hızır beg ağlar Süleyman şahla
 Dahi İsa beg geryü ve ahla
 Didi paşa dün ü gün segirir gözüm
 Kara kana bulaşiser dir yüzüm
 Çün beni kıla ecel şiri şekar
 Benimçün ağlıyasız zar u zar
 Dileğüm hakdan buyidi olam şehid
 Baki olan siz cihan içre said
 Anlar anda kaldı eyleyib figan
 Dir veda itdim sizi oldı revan
 Çekdi yolda kılıcın kıldı nezer
 Buldı sakalından üç ak kıl meger
 Siyağdı dir ey sakal olunca ak

Didi hem Dünder beg ey delir
 Yidi niçe pehlevanları bu yir
 Gel seninle hak yolına ölelüm
 İkimiz varub şehadet bulalum
 Baş açıb dün gün ölüm isterüz
 Hak yolına başa kılıc yastaruz
 Didi paşa gireyim ben pusuya
 Gireyim derya kenarında suya
 Didi Dündera sehergah sen görin
 Bir kaç erile gezüb pusu yerin
 Çıka kafır kılmağa senünle cenk
 Son demi bulayki kıram çok frenk
 Gice paşa geldi pusuya girür
 Geldi Dünder ol pusu yirin görür
 Çünke تنها gördi Dünderi adu
 Cümle dışra çıkdı ötdürir boru
 Alay ile çünke dışra çıkdılar
 Pusu yok sanıb kenara bakdılar
 Nagehan çıka gelir şah-ı guzat
 Tiğ elinde saldı a'dâ üzre at
 Ol frenk alayı içine dalar
 Sağ ve sola tiğ bürrânı salar
 Doldı ol leşker içi zar u figan

Seyl gibi oldu kan akdı revan
 Doldurur ol yiri anda koşteden
 Yığılur kafir yücelür poşteden
 Kıra kıra kale içine tıkar
 Kılıcı odıyla hasm evin yıkar
 Kalenin öninde bir divar var
 Ok atmayı bir kapusı vardı
 Karğul durmağçün dir bir hisar
 Tokad ağzında ağac var üstüvar
 Kurtılan sürtüb girürler içerü
 At depüp yortub gelür paşa girü
 Göğsi gürlerdı köpüği saçılur
 Yüzliğün kaldırdı yüzi açılur
 İrşür iki azeb dir tokadı
 Ya kesün yahud bunı açun didi
 Çaldı tokadı kılıc elde tutar
 Kılıc ol ağacun içine batar
 Dir ki bu kal'ei bugün ya alam
 Almazisem ya şehid olup ölem
 Bunı dirken döndi nagah bir frenk
 Urdı okıyla alın hetm oldu cenk
 Aktarılıb ol dem ol kuh-ı giran
 Getürüb ol dem şehadet virdi can

Hak anun kıldı duasın müstecab

İki alemde bulur ol feth-i bab (54)

Uşdı arı canı cisminden çıkar

Hak ana cennet kapusını açar

Karşu çıkdı huriler rıdvanla

Gaziler canları hem gilmânla

Götürür kalkanla anı eren

Kan edüp göz yaşını anda eren

On sekiz yaşı ata oldu süvar

Hem yigirmi bir yıl itdi karzar

Yidi yüz hem kırk sekiz idi sal

Yaşı otuz dokuz itdi intikal

Eylemişdir ol yigirmi altı gaza

Rahmet anun ruh-i pakına seza

Hak anun ruhını kılsun şadman

Ravza-ı cennet içinde her zaman

(55)

İKİNCİ BÖLÜM

DÜSTURNAME-İ ENVERİ VE TÜRK KÜLTÜR TARİHİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1-) HÜKÜMDARLIK VE SARAY GELENEKLERİ

a-) Tahta Çıkma

Taht, Türk-İslam devletlerinde egemenlik sembollerinden biridir. Aydınoğlu Mehmed Beğ'in ölümünün ardından yeni " Ulu bey " in seçimi için toplanan aile efradı, yaptıkları istişarelerin neticesinde aralarında bu iş için en ehil gördükleri Gazi Umur Paşa' yı tahta çıkarmışlardır. Bu konu Düsturname'de şu şekilde dile getirilmektedir.

Vardı Mehmed beğ'in üç kardaşı

Hızır ve Osman Hasan beğ yoldaşı

Tahta paşayı görür anlar reva

Hızır beğ dahi anı gördü seza

Gerçi paşa çok tekellüf eyledi

Tahta geç der Hızır şaha söyledi

And içti didi kim haşa ki ben

Tahta geçem varken ey şah sen

Birgide tahta geçer üç gün durur

Vardı İzmire gaza kaydın görür⁵

Görüldüğü üzere tahta geçmenin temeli yaşça büyük olmaya değil, liyakate bağlıdır. Beylerde bunun gereği olarak gerçekten de üstün meziyetleri dostları ve düşmanları

⁵ Yımaç, s. 35-36.

tarafından kabul görmüş olan Umur Paşa'yı Ulu Beylik makamı için uygun görmüşlerdir.⁶

Buna rağmen Umur Paşa büyüğe saygı geleneğine uyarak, kendisinin yerine Hızır Bey'in ‘‘Ulu Bey’’ olmasını istemiştir. Aile meclisi ise, aldığı kararda yine Umur Paşa'nın hükümdar olmasında ısrar etmiştir. Bunun üzerine Umur Paşa da, kendisine verilen görevi kabul etmek durumunda kalmıştır.⁷

b-) Payitaht (Darül mülk)

Tarih boyunca teşekkül olmuş her siyasi yapının varlığını idame ettirdiği merkezleri (payitaht) bulunmaktadır. Bu durum aynı zamanda meşru hakimiyetinin ve devlet olgusunun da bir tezahürüdür.

Düsturname'de de, Selçuklu Devleti'nin ve Aydınogulları beyliğinin payitahtlarına (merkez, baş şehir) atıfta bulunmak suretiyle değinilmiştir.

Ol zaman Sultan Alaeddin meğer

Konyadaydı Padişah-ı muteber⁸

Çıkdı andan İzmir'e şah-ı civan

Ulu beğ işitdi oldu şadman

Birgi'ye⁹ andan revane oldılar

Padişahın hizmetine erdiler

Vardı paşa öpdi atası dizin

Ol anun öpdi iki gözin yüzün¹⁰

⁶ Bu türden bir durumu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu sırasında da görmekteyiz. Yaşça küçük olmasına rağmen Tuğrul Bey oybirliğiyle hükümdar olmuş, Çağrı Bey ise yabgu ünvanıyla kendi bölgesinde (Merv) hüküm sürmüştür.

⁷ Salim Koca, **Anadolu Beylikleri Tarihi**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2012, s.146.

⁸ Yinanç, s.17.

⁹ 14. yy meşhur islam seyyahı İbn Battuta'nın verdiği bilgilerden de Aydınogulları Beyliği'nin merkezinin Birgi şehri olduğu anlaşılmaktadır. Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci, **İbn Battuta Seyahatnamesi**, çev. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, 2014 s.288, 292.

¹⁰Yinanç, s. 26.

c-) Saltanat Veraseti

Türk tarihi içerisinde yerini almış olan Türk Devletlerinde ki hakimiyet telakkisine göre devlet onu yöneten ailenin ortak malı sayılmaktaydı. Buna uygun olarak, söz konusu telakki Selçuklu ve devamındaki Beylikler döneminde de devam etmiştir. Aydınoğlu Mehmed Bey'in vefatı sonrası yapılan Ulu Beylik seçimi neticesinde hükümdarlık tahtına oğlu Umur Paşa seçilmiştir. Bu durum Düsturname' de şu şekilde anlatılmıştır.

Vardı Mehmed beğün üç kardaşı

Hızır ve Osman Hasan beğ yoldaşı

Tahta paşayı görür anlar reva

Hızır beğ dahi anı gördü seza

Gerçi paşa çok tekellüf eyledi

Tahta geç der Hızır şaha söyledi

And içti didi kim haşa ki ben

Tahta geçem varken ey şah sen¹¹

1.1-) Hükümdarlık ve Hakimiyet Alametleri

a-) Ünvan ve Lakaplar

Anadolu Beyliklerinde hükümdarlar, tıpkı Selçuklularda olduğu gibi hakimiyet alametleri olarak ünvan ve lakaplar kullanmışlardır. Aydınoğulları Beyleri de bu minvalde çeşitli ünvan ve lakaplar kullanmışlardır. Bu ünvan ve lakaplara ilişkin Düsturname'de çok sayıda bilgi bulunmaktadır. Bu cümleden olarak Aydınoğulları hükümdarları Ulu Bey¹² Bey¹³(Bu ünvan Düsturname'nin hemen her sayfasında geçmektedir.) Sultan¹⁴ Emir¹⁵ Gazi¹⁶ Paşa¹⁷ Padişah¹⁸ Han¹⁹ ünvanlarını kullanmışlardır. Ayrıca Düsturname'de Selçuklu

¹¹ Yınanç, s. 35.

¹² Yınanç, s.26, 33.

¹³ Yınanç, s.17, 18.

¹⁴ Yınanç, s.44.

¹⁵ Yınanç, s.17.

¹⁶ Yınanç, s.17, 18.

¹⁷ Yınanç, s.33, 39.

¹⁸ Yınanç, s.26, 46.

¹⁹ Yınanç, s.55.

hükümdarı Alaeddin için sultan²⁰ ve Padişah-ı muteber²¹ ünvanları kullanılmak suretiyle zikredilmektedir. Bu durumda Anadolu Beyliklerinin Selçuklu Devlet yapısının devamı olduğunu ortaya koyan önemli ipuçlarından biridir. Lakaplara baktığımızda Gazi Umur Paşa için çok kez şah-ı guzat²² şah-ı cihan²³ lakapları zikredilmiştir.

b-) Taht, Sancak, Altın Külah, Otağ, Tabl, Nekkare, Nefir, Alem

Ünvan ve lakaplar dışında Aydınogulları Beyliği hükümdarlarının kullandıkları hükümdarlık ve hakimiyet alametleri Düsturname'nin birçok yerinde karşımıza çıkmaktadır.

Aydınoglu Mehmed Bey'in ülke topraklarını oğulları arasında taksim etmesinin anlatıldığı bölümde Hızır Şah'a, Ayasuluk ve Sultanhisarını verdikten başka hakimiyet sembolü olarak tabl, nekkare ve alem²⁴ vermiştir. Yine Aydınoglu Mehmed Bey, Umur Paşa'ya İzmir'i vererek başına "altın külah" koymuştur.²⁵ Gazi Umur Paşa'da bunun üzerine bir ulu "sancak" kaldırarak tayin olduğu ile doğru yola çıkmıştır. Burada zikredilen altın külah ve sancak hükümdarlık alametlerindedir.

Düsturname'de, hakimiyet alametlerinden olan Alem(bayrak, sancak) mezkur eserin birçok bölümünde geçmektedir.²⁶

Hakimiyet alametlerinden olan Otağ da Düsturname'de yer almakla birlikte terim olarak çadır tabiriyle dile getirilmiştir. Umur Paşa Eflak seferinde düşmanı kırdıktan sonra alınan esirleri kendi çadırında(otağ) toplamıştır.²⁷

Yine hakimiyet sembollerinden olan Hilat²⁸ de Düsturname'de, Gazi Umur Paşa'nın iki beğ'e hilat vermesi münasabeti ile zikrolunmuştur.²⁹

1.2-) Hanedan Üyelerinin İdarelerine Bir Yer Vermek

Türk İslam devletlerinde hanedan üyelerinin idarelerine belirli bir bölge verilmekteydi. Bu hanedan üyeleri kendilerine verilen bölgede tıpkı merkezde olduğu gibi hükümet teşkilatına, askeri kuvvete ve bir takım hakimiyet sembollerine sahip

²⁰ Yınanç, s.17.

²¹ Yınanç, s.17.

²² Yınanç, s.39, 55.

²³ Yınanç, s.51.

²⁴ Yınanç, s.18.

²⁵ Yınanç, s.18.

²⁶ Yınanç, s.18, 22, 25, 28, 33, 49, 58.

²⁷ Yınanç, s.44.

²⁸ Hükümdarın taltif etmek istediği bir kimseye verdiği kıymetli elbisedir.

²⁹ Yınanç, s.32.

olabilmekteydi. Tüm bunlarla birlikte siyasi olarak merkezde bulunan sultanın yüksek hakimiyetini tanımak durumundaydılar.

Aydınoğlu Mehmed Bey'de Türk hakimiyet telakkisi gereğince ülkesini oğulları arasında paylaştırarak her birini belirli bir bölgeye tayin etmiştir.³⁰ Bu hakimiyet telakkisi Düsturname'de şu şekilde dile getirilmiştir.

Büyüdü bunlar selâtin oldılar

Her biri bir ile tayin oldılar

...

İli beş oğluna kısmet kıldı mir

Her biri bir yerde kıldı dar ü gir

Ayasuluğı Hızır şaha virür

Anda etbaiyle varub girür

Kıldı hem sultanhisarın ana zamm

Verdi ana tabl ve nekkare ve alem

Çün Umur paşayı gördi ki delir

Kıldı İzmir iline anı emir

...

Vardı Bodemya' ya İbrahim beg

Kıldı ana ol yeri taksim beg

Tire-i virdi Süleyman Şaha şah

³⁰ Bilindiği gibi Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'da 1185 yıllarında yani ölümünden 7 yıl önce, 11 oğluna Türkiye'nin eyaletlerini vermişti: büyük oğlu Kutbeddin Melik Şah'a Sivas'ı, Rükneddin Süleyman Şah'a Tokat'ı, Muhyiddin Mesud'a Ankara'yı, Nureddin Mahmud Sultan Şah'a Kayseri'yi, Muğyiseddin Tuğrul Şah'a Elbistan'ı, Muizzeddin Kaysar Şah'a Malatya'yı, Nasreddin Berkyaruk Şah'a Niksar'ı, Nizameddin Argun Şah'a Amasya'yı, Sancar Şah'a Ereğli'yi, Arslan Şah'a Niğde'yi, Gıyaseddin Keyhüsrev'e de Uluborlu'yu merkez ve bu merkezlerin etrafındaki havaliyi eyalet olarak verdi. Kendisi bu 11 melikin metbuu olarak Konya'da oturuyordu. Yılmaz Öztuna, **Türkiye Tarihi**, Cilt II, 1964, s.95.

Ol yana ol dahi dutdı azm-i rah

Kaldı İsa küçücük oğlan şahla

Gerçi her birin doyurdu câhla³¹

Görüldüğü gibi Aydınoğlu Mehmed Bey ili beş oğluna taksim ederek Ayasuluk ve Sultanhisarını Hızır Şah'a, İzmir'i Gazi Umur Bey'e, Bodemya'yı İbrahim Bey'e, Tire'yi Süleyman Şah'a vermiştir. En küçük oğlu İsa Bey'i ise Birgi'de yanında tutmuştur.³²

1.3-) Elçi Göndermek ve Kabul Etmek

Barış, sulh anlamındaki "il" kökünden türemiş, "il idare eden kişi" manasındaki "ilci" kelimesinin bir versiyonudur. Elçi kelimesi "Devletini başka bir devlet katında temsil eden kimse" uzlaşma sağlamak veya iş bitirmek için birinin yanına gönderilen kişi " anlamındadır.³³

Elçilik devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde önemli bir müessese olarak varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Elçilik müessesesi Düsturname'de çeşitli vesilelerde karşımıza çıkmaktadır.

Gazi Umur Paşa'nın Eğriboz gazası sırasında düşman tekfuru olan Mese pir, içine düştüğü zor durumdan kurtulmak için Gazi Umur Paşa'ya barışmak gayesiyle elçi göndererek yalvarmıştır. Gazi Umur Paşa onun bu hareketini olumlu karşılayarak dileğini kabul etmiştir.³⁴

Yine bir diğer pasajda, Atina'da bulunan Katalan tekfuru kendisine karşı düşmanca hareketlerde bulunan Gafriliyis'e karşı Gazi Umur Paşa'dan yardım istemek amacıyla beraberinde çok sayıda hediye ile bir elçi göndermiştir. Gazi Umur Paşa bunun üzerine elçiyi hoş tutmak suretiyle yardıma geleceğini söylemiş ve akabinde 60 gemi kendisi 50 gemi de İshak Beğ'in komutasında olmak üzere toplamda 110 gemi ile Atina limanına ulaşmıştır.³⁵

³¹ Yınanç, s.18.

³² Babanın küçük oğlu yanında alıkoyması, eski bir Türk adetidir: Eski Türk ailesinde her baba, yetişen oğullarını evlendirmek suretiyle onların müstakil birer aile haline gelmelerini sağlamaktaydı. Ancak küçük oğul, evlendikten sonra babasının yanında kalmaya devam etmekteydi. Yaşlılıklarında anne ve babasına bakmakta ve onların ölümünden sonra da oğula "ot tigin"(ateş prensi) denmekteydi. Salim Koca, **Anadolu Beylikleri Tarihi**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2012, s.142

³³ Nurdan Vardan, **İslam Öncesi Türk Kültüründe Elçi ve Elçilik Müessesesi**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2012, s.iii.

³⁴ Yınanç, s.30.

³⁵ Yınanç, s.41.

Bir başka elçilik faaliyetine de Karaburun tekfurı Dimestokos'un, Selanik tekfurunun kendi aleyhine giriştiği faaliyetler üzerine Gazi Umur Paşa'dan, beraberinde yine çok sayıda hediye ile birlikte elçi göndermesi münasebeti ile bahsedilmiştir.³⁶

Son olarak Düsturname'de elçilik faaliyeti biraz önce yukarıda belirttiğimiz Dimestokos ve Selanik tekfurı Kimomenus arasında geçen anlaşmazlığın ardından Gazi Umur Paşa'nın Selanik üzerine yürümesiyle birlikte, buradaki düşmanı kırarak kaleye hapsetmiştir. Zor durumda kalan Selanik tekfur ve beğleri Gazi Umur Paşa'ya elçi göndererek Dimestokos'u cezalandırmasını ve bunun karşılığında işbirliği yapmayı teklif etmişlerdir. Teklifi geri çeviren Gazi Umur Paşa şehrin teslim edilmesini istemiştir. Bunun üzerine Gazi Umur Paşa'ya üç at³⁷ ve çok sayıda hediye ile birlikte tekrar gelen elçi Gazi Umur Paşa'ya yalvarmıştır.³⁸

Görüldüğü üzere Düsturname'de elçilik faaliyeti genellikle tekfurların birbirleri ile olan anlaşmazlıklarına karşın Gazi Umur Paşa'nın yardımını talep etmek yahut içinde buldukları zor koşullardan kurtulmak yahut da Gazi Umur Paşa ile barışmak maksadıyla elçi göndermek söz konusu olmuştur. Bununla beraber elçilerin beraberinde çok sayıda hediyeler ile birlikte gelmesi, söz konusu tarafların birbirleri arasındaki statüyü göstermesi bakımından önemli ipuçları sayılmalıdır.

1.4-) Hükümdar Maiyeti

Aydınogulları Beyliği'nin kurucusu Mehmed Bey olarak bilinmektedir. Düsturname'de bu beyliğin ilk yıllarına dair bilgiler yer alsa da bu oldukça kısıtlıdır. Düsturname'de Aydınoglu Mehmed Bey'den, Sasa Bey ile ilişkisi ve Sultan Alaeddin'den uç talebi münasebetiyle zikrolunmaktadır. Aydınoglu Mehmed Bey'in maiyetine yönelik bilgiler Düsturname'de yer almamaktadır. Ancak kendisinden sonra gelen Gazi Umur Paşa ve onun faaliyetleri ayrıntılı olarak anlatıldığından, adı geçen hükümdarın maiyetine yönelik çok sayıda malumata yer verilmiştir.

Umur Paşa, her güçlü hükümdar gibi beyliğinin ikbali ve milletin refahı için işinin ehli, bilgili, çalışkan, cesur insanları maiyetine almış, yanında bulundurmıştır. Düsturname, Umur Paşa'nın maiyetine yönelik olarak çok sayıda malumat vermektedir.

³⁶ Yinanç, s.46.

³⁷ Ortaçağlarda at çok makbül olan hediyelerden biri olarak sayılmaktaydı. Oğuz kağan destanında da Oğuz'un hakimiyeti altına aldığı milletlerin Oğuz'a hediye olarak cins at getirmişlerdir.

³⁸ Yinanç, s.48, 49.

1-) *Dünder Bey* ; Düsturname'de birçok yerde Gazi Umur Paşa'nın yanında olan isimlerin başında zikredilmektedir.³⁹ Umur Paşa'nın en yakın adamlarından olduğu anlaşılma birlikt görevine dair kesin bir bilgi verilmemektedir.

2-) *Yusuf Bey* (Pişrev Bey Oğlu) ; Umur Paşa'nın veziri olduğu anlaşılmaaktadır.⁴⁰ Düsturname'de genellikle İlyas Bey ile isimleri yan yana anılmıştır.⁴¹

3-) *Ehad Bey* (Subaşı) ; Subaşı'nın⁴² askeri özelliği etkili bir idari görev olduğu anlaşılmaaktadır. Çünkü Ehad Subaşı İzmir şehrinin subaşı idi.⁴³ Bunun dışında Gazi Umur Paşa'ya lalalık da yapmıştır.⁴⁴

4-) *Pişrev Bey* ; Adı⁴⁵ daha ziyade oğlu Yusuf Bey dolayısıyla geçmektedir. Kantakuzenos'a yardım seferlerinde adı "Koca Pişrev" olarak geçmektedir.⁴⁶

5-) *İlyas Bey* ; Umur Paşa'nın ilk seferinde, İzmir'e karşı birlikt at teptiği kahramanlardandır. Ok ile olduğu gibi kılıç ile de iyi savaşan bir askerdir. İlyas bey savaşlarda Yusuf beğ ile birlikt görülmektedir.⁴⁷

6-) *Hace (Hoca) Selman* ; Umur Paşa'nın faaliyetlerini de anlatan Düsturname, bu zatın verdiği bilgilere dayanmaktadır.⁴⁸ Umur Paşa İzmir'i alınca Hace Selman'dan adını "Gazi" koyacağı bir kadırğa inşa etmesini istemiştir.⁴⁹

7-) *İbrahim Subaşı* ; Umur Paşa'nın, İbrahim Bahadır adında bir kardeşi olduğundan her iki isim zaman zaman birbirine karışmaktadır. Çünkü ikisi de İbrahim Beğ'dirler. Onun için Aydınolu ailesinden olmayan İbrahim Beğ, kimi zaman İbrahim Subaşı diye anılmaktadır.⁵⁰ Her ikisi de kahraman birer savaşçı olarak görülüyorlar.⁵¹

³⁹ Yınanç, s.18, 19, 29, 30, 36, 38, 48, 58, 69.

⁴⁰ Yınanç, s.19.

⁴¹ Yınanç, s.23, 27.

⁴² Yınanç, s.19, 22, 23, 24, 27, 30, 36, 51, 52, 53, 59, 61.

⁴³ Yınanç, s.22.

⁴⁴ Yınanç, s.19.

⁴⁵ Yınanç, s.19, 26, 36, 48, 51.

⁴⁶ Tuncer Baykara, **Aydınolu Gazi Umur Bey**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s.59.

⁴⁷ Baykara, s.59.

⁴⁸ Yınanç, s.57.

⁴⁹ Yınanç, s.20.

⁵⁰ Yınanç, s.30.

⁵¹ Baykara, s.60.

Diğerlerine gelince *Uğurlu Beğ*⁵² *Şüca Beğ*⁵³ *Said Beğ* ve *Çuğa Subaşı*⁵⁴ zikredilmektedir.

1.5-) Hükümdarı Uğurlama ve Karşılama

Düsturname'de hükümdarı uğurlama ve karşılama bahsine yönelik çeşitli vesilelerle dile getirilen bilgiler yer almıştır.⁵⁵

Örneğin; Folori adasına yaptığı gazanın ardından İzmir'e gelen Umur Paşa'yı atası Mehmed Bey karşılamıştır.⁵⁶ Yine bir başka sefer Gazi Umur Paşa İzmir'e döndüğünde halk tarafından karşılanmıştı.⁵⁷

Birde yabancı tekfurlar tarafından "Gazi Umur Paşa'nın" karşılanmasına yönelik malumatlar vardır ki söz konusu pasajlar Gazi Umur Paşa'nın çevresindeki tekfurlar üzerindeki nüfuz ve hakimiyetine dair önemli ipuçları içermektedir.⁵⁸

2-) SOSYAL HAYAT İLE İLGİLİ GELENEKLER

a-) Yas

Türk insanını en çok etkileyen olayların başında hiç şüphesiz ölüm olayı gelmekteydi. Özellikle büyük devlet adamlarının ve kahramanların ölümü Türk toplumunu çok etkilemekte ve toplumu bütünüyle yasa boğmaktaydı.⁵⁹

Enveri de, eseri Düsturname'de Türk kültürünün en canlı örneklerinden olan bu yas geleneğinin zengin ritüellerini çeşitli vesilelerle dile getirerek doyurucu bilgiler sunmuştur.

Aydinoğlu Mehmed Beğ'in, bir sürgün avı⁶⁰ sırasında suya düşerek hastalanması ve akabinde ömrünün nihayete ermesi üzerine Gazi Umur Paşa ve kardeşleri babalarının ölümüne yas tutmuşlardır. Bu durum Düsturname'ye şu şekilde yansımıştır.

Yine paşaya erişdi bir haber

Atasından davet olunmuş meğer

⁵² Yınanç, s.48.

⁵³ Yınanç, s.33.

⁵⁴ Yınanç, s.61.

⁵⁵ Yınanç,, s.23, 26, 35, 41, 47, 66, 68.

⁵⁶ Yınanç, s.35.

⁵⁷ Yınanç, s.68.

⁵⁸ Yınanç, s.41,47.

⁵⁹ Salim Koca, Türk Kültürünün Temelleri II, Ankara: Berikan Yayınevi , s. 194.

⁶⁰ Bu konuya ilerde ayrı bir başlıkta değinilecektir.

Birgiye vardılar ava çıkdılar
 Beg suya düşdi il ana çökdiler
 Hasta Mehmed beg ölür andan gider
 Kesti paşa saçın anda ah ider
 Birgiye getirdiler defn etdiler
 Cümle oğlanları anda yetdiler
 Yas idüben cümle örsinü urdılar
 Yidi gün mecmu anda durdılar⁶¹

Görüldüğü üzere Umur Paşa babasının ölümünden derin üzüntü duymuş ve bu üzüntünün göstergesi olarak saçını kesmiştir. Ayrıca babası Aydınoğlu Mehmed Beğ'in Birgi'de defnedilmesinin ardından kardeşleri ile birlikte yedi gün süreyle burada kalmışlardır.

Yine Düsturname' de geçen bir diğer malumat da Gazi Umur Paşa ve yoldaşlarının denizde çıkan sert fırtına sonucu gemilerinin zarar görmesi ve sonrasında bu felaketten canlarını kurtararak Midilli'ye ulaşmaları, burada gemilerini onararak İzmir'e sağ salim dönmeleri olaylarının anlatıldığı eserde söz konusu felaketin yaşandığı sırada halk tarafından, Gazi Umur Paşa ve maiyetinin şehit oldukları zannı üzerine tüm halkın kara giymesi, Türk kültüründe ki yas geleneği alametlerindedir.

İl kara geyib kamu olmuşdı yas
 Şazlık eyledi mecmu en-nas
 Sağ ve salim çıkdı mecmu çeri
 Doyurır ili guzatın serveri⁶²

Yine bir diğer yas olayında da Gazi Umur Paşa, maiyetinden olan Pişrev Beğ'in vefatı üzerine çok üzölmüş ve yas tutmuştur. Yine Umur Paşa ile beraber tüm halk yas alameti

⁶¹ Yınanç, s.35.

⁶² Yınanç,s.43.

olarak kara giymiştir.

Pişrev beg yolda dünyadan gider

Döndi paşa geldi anı defn ider

Kıldı paşa anunçün katı yas

Kara giydiler anunçün cümle nas

Anda fot oldı yakcısı bile

Zi saadet hak yolunda kim öle⁶³

Gazi Umur Paşa çok sevdiği yoldaşı Saruhan oğlu Süleyman Bey'in ölümü üzerine yas tutarak başını açmış, saçını kesmiş ve duyduğu derin üzüntünün yansıması olarak, zari (ağlayıp, sızlama) kılmıştır. Yine bu husus Düsturname'de şu şekilde anlatılmaktadır.

Saruhan oğlu Süleyman beg ki var

Hasta oldı yolda kıldılar karar

Geldi paşa hazreti ki anı göre

Hatırını hastalığını sora

Gördi içi dışı tutuşmuş yanar

Ki giderdi önine gönli donar

Altı gün hasta olub sonra ölür

Kıldı paşa zarı çün ansuz kalur

Biçdi ölüm sındusu ömr atlasın

Kurılıb dururken yasdı yasın

Yumdı ol göz getdi kaldı mal ve genc

Kaldı ana malçün çektüği renc

⁶³ Yınanç, s.51, 52.

Açdı baş saç kesdi paşa ağlıyu

Fırkat odıyla yüreğin dağlıyu

Koz agacından ana tabut ider

Ana koydı dönüben andan gider⁶⁴

Buraya kadar çeşitli vesilelerle anlatılan ölüm olaylarına verilen tepkiler göz önüne alınacak olduğunda şu sonuçlara ulaşmak mümkündür; Saç kesmek, Kara(siyah) giymek, Baş açmak⁶⁵ Zari kılmak (ağlayıp sızlamak), Başını taş ile dövme.

b-) Toy

Toy, Türk Kültüründe daha çok devlet meclisi ile ilişkili olarak kullanılmıştır.⁶⁶ Ancak Düsturname de söz konusu toylar ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.⁶⁷

c-) Kurban Sungusu

Kurban; Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan anlamına gelmektedir.⁶⁸ Sungu; Bir Tanrıya yada tapınağa yapılan bağış, getirilen armağan olarak ifade edilmektedir. Kurban sungusu ise bir konuda Tanrı'nın yardımını elde etme maksadıyla Tanrı için yapılan kurban etme fiili olarak açıklamak mümkündür. Türk tarihi ve kültür hayatı içerisinde çok eski çağlardan beri yer almış olan kurban ritüeli, Düsturname'de de kendisine yer bulmuştur. Her ne kadar tek bir pasajda yer almış olsa da çok eski çağlardan beri Türkler arasında yer almış olan bu ritüelin o dönemde de karşılık bulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu ritüele ilişkin örnek ise Aydınoğlu Mehmed Beğ'in çocuk sahibi olmak istemesi üzerine Tanrıya yakarışı ve beraberinde kurbanlar kesip bağışlarda bulunması vesilesiyle karşımıza çıkmaktadır.

Oğlı kızı yoğıdı kılub dua

⁶⁴ Yınanç, s.67.

⁶⁵ Baş açmak aynı zamanda dua, beddua ve ilenme gibi ritüelleride içermektedir. Düsturname'de baş açmanın dua manasında da kullanıldığı görülmektedir. " Gel seninle hak yolına ölelüm İkimiz varub şehadet bulalum Baş açıb dün gün ölüm isterüz Hak yolına başa kılıc yastaruz. " Düsturname, s. 70 Hayati Develi, Dua ve Yas Motifi Olarak " baş aç " tabiri.

⁶⁶ İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1984, s. 246.

⁶⁷ Yınanç, s.17,20.

⁶⁸ Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr>.

Avniçün ana oğul virür hüda
 Kıldı kurbanlar atâlar⁶⁹ bi şümar
 Kim ana oğul vere perverdigar
 Hak duasın anun etdi müstecab
 Bağluyiken ana oldı feth-i bab⁷⁰

Eski Türk boylarında ant törenlerinde, cenaze törenlerinde, düğünlerde bir başarının kazanılmasında, evlat sahibi olma isteğinde, hastalıklardan kurtulma adına ve kurtulduktan sonra, kötülüklerden korunmada, mal mülk sahibi olmak istediğinde ve başka durumlarda doğaüstü güçlere, bunların bulunduğu kabul edilen yerlerde kurban sunulmaktadır.⁷¹

Dede Korkut da Dirse Han Oğlu Boğaç destanında geçen bir pasaj adeta Düsturname ile Dede Korkut'un aynı kaynaktan çıkan iki farklı çeşmenin suyu olduğunu gözler önüne sermektedir. Dirse Han, Han Bayındır tarafından evlat sahibi olmamasından ötürü küçük düşürülmüş olduğu halde öfke ile eve gelip durumu karısına anlatır. Karısı ise Dirse Han'a ne yapması gerektiğini şu şekilde dile getirir.

Hey Dirse Han, bana kızıp eziyet etme,
 İncitip acı sözler söyleme!
 Yerinden doğrul,
 Ala çadırını yeryüzüne diktir,
 Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestir,
 İç Oğuz'un, Dış Oğuz'un beylerini başına topla,
 Aç görsen doyur,
 Çıplak görsen donat,

⁶⁹ Burada geçen atâ kelimesi bağış, ihsan anlamında kullanılmış olup kansız kurban ritüeli şeklinde de ifade edilebilir.

⁷⁰ Yınanç, s.18.

⁷¹ Gürbüz Erginer, Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s.131-132.

Borçluyu borcundan kurtar,

Tepe gibi et yığ,

Göl gibi kırmızı sağıdır,

Büyük toy eyle, dilek dile,

Ola ki, bir ağzı dualının duasıyla

Tanrı bize bir topaç gibi çocuk verir.⁷²

Burada oğul sahibi olmak için yapılması gerekenler sosyal hayat içerisinde Han ve Bey olanların maiyeti altında bulunanlara yapması gereken törelerdir. Paylaşmaya dayalı olan bu töre Düsturname’de de kıldı kurbanlar, atâlar(bağış,ihsan) diyerek karşılığını bulmuştur

ç-) Hediyeleşme

Gerek Türk kültüründe gerekse de İslam medeniyetinde hediyeleşmenin önemi büyüktür. Türk kültürünün canlı yansımaları olan atasözlerinin zenginliği bu fiilin Türk kültüründe ki önemini gözleri önüne sermektedir. “Vermek er kişi kâridir”, “Cennetin kapısını cömert açar”, “Beylik vermekle, erlik vurmakla”, “At yürümeyle yol alır, kibar vermekle ün alır”⁷³ Görüldüğü gibi hediye vermekle er kişi olmak, cennetin kapısını açmak, ün almak, beyliğin devamlılığını sağlamak arasında doğrudan bağlantı kuruluyor. Düsturname’de de hediyeleşmeye dair bir çok pasaj mevcuttur. Bunlar genellikle Gazi Umur Paşa’nın gazalardan elde ettiği değerli ganimetleri ailesine hediye etmesi vesileleriyle zikrolunmuştur.⁷⁴ Burada hemen belirtelim ki tekfurular tarafından elçileri vasıtasıyla Umur Paşa’ya gönderilen hediyelerin mahiyeti farklılık arz etmektedir. Zira bu örnekler Gazi Umur Paşa’nın affını talep etmek, iyi geçinmek gibi amaçlar doğrultusunda yapılmak durumunda olunan fiillerden sadece birisidir.⁷⁵

d-) Yardımlaşma

Türkler’de yardım teşkilatı, çok erken çağlarda gelişmiş ve Türk Töre’si kanunları

⁷² Dede Korkut Kitabı Hanım Hey, Ankara: TOBB, 2016, s.236, 237.

⁷³ A. Mevhibe Coşar, "Türk Kültüründe Hediyeğin Algılanışı", İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, ss.33-48, 2008., s.43.

⁷⁴ Yınanç, s.24, 26, 33, 38, 57.

⁷⁵ Yınanç, s. 41, 49.

tarafından genişletilmiştir.⁷⁶Türk kültürünün hem devlet ve hem de toplum geleneğinde çok önemli bir yeri olan yardımlaşma fiili Düsturname’de de karşılığını bulmuştur. Dünya malı için nefsin köreltmemiş olan Umur Paşa, hayatının büyük bölümünü gazalarda geçirmiş ve şehadeti de bu yolda olmuştur. Bu gazalardan zengin ganimetlerle dönmesine karşılık o dünya malına tamah etmemiş, uğruna hayatını verdiği ‘‘din ü devlet mülk ü milleti’’ için eline geçen malları paylaşmıştır.⁷⁷ Aydınolu Mehmet Bey’de cömertlik ve yardımseverliğiyle tanınmıştır.⁷⁸ Bu konu Türk kültürünün şaheserlerinden olan Kutadgu bilig’de de önemli görülen bir fiil olarak dile getirilmiştir.

- Bey bilgili ve akıllı olmalıdır; cömert ve yumuşak huylu olmak da lazımdır.
- Beyler cömert olursa, adları dünyaya yayılır; bunların nam ve şöhretleri ile dünya korunur.
- Harp eden ve hayatını bununla kazanan insan ne der, dinle: ey kahraman, vur al ve aldıklarını tekrar yiğitlere ver.⁷⁹

Gazi Umur Paşa’da hayatının her döneminde olduğu gibi son anlarında dahi halkından yardımlarını esrigememiş, tüm malını dağıtmıştır.⁸⁰

e-) Ad Verme

Ad verme temelde tüm insanlığın ortak geleneğidir. Bununla beraber Türk kültüründe ad vermenin çok önemli bir yeri olduğu da bilinmektedir. Düsturname’de bu konuya dair olarak şu pasaj dikkati çekmektedir.

Hace Selman dedi ol bahtlu

Bir kadirge yap benumçün ulu

Yapdı bir ulu kadirge oldı şad

Ol gemiye verdi paşa Gazi ad⁸¹

⁷⁶ Ahmet Caferoğlu, Türk Töresine Göre ‘‘Sosyal Yardımlaşma’’ Müessesesi, **Töre Dergisi**, Sayı 33-34, Şubat-Mart 1974, Ankara.

⁷⁷ Yınanç, s. 35, 45, 68.

⁷⁸ Yınanç, s. 17.

⁷⁹ Yusuf Has Hacib, **Kutadgu Bilig**, çev. Reşit Rahmeti Arat, TTK, b. 1951, 2050, 2052.

⁸⁰ Yınanç, s.68.

⁸¹ Yınanç, s.20.

Bu konu ile ilgili olarak Düsturname’de her ne kadar tek bir örnek yer alsa da Türklerin ilgi duyduğu, sevdiği ‘şey’lere ad verirken, kendi ‘hayat ve dünya görüş’lerini yansıtmaları ve ad verdikleri ‘şey’lerden ‘beklenti’lerinin olduğunu göstermeleri bakımından dikkat çekicidir.

Büyük Hun imparatorluğunun çöküşünden sonra başlayan istikrarsızlık ve bunun sonucu ardı arkası kesilmeyen asaletten dolayı, halk gönlündeki isteklerini yeni doğmuş çocuklarına koydukları adlarla ifade etmeye başladı. Mesela söz konusu dönemlerde Göktürk ve Uygur boyları arasında yaygın olarak konulan kişi adlarına bakacak olursak karşımıza şu gibi isimler çıkmaktadır: Bumin, İstemi, Mukan, Tapar(Taspar) İl-Teriş, Kutluk, Kapgan (Günümüzde Fatih anlamındadır).⁸²

f-) Sevinç, Üzüntü ve Saygı Alametleri

Türk kültürünün en belirgin özelliklerinden birisi kuşkusuz bugünde canlılığını koruyarak süregelen büyüğe saygı geleneğidir. Yazısız hukuk kuralı olarak Türk sosyal hayatında varlığını devam ettiren bu davranış Düsturname’de de karşılık bulmuştur. Daha önce tahta geçmek bahsinde de sözünü ettiğimiz üzere tüm aile fertleri oy birliğiyle Gazi Umur Paşa’yı babalarının ölümünün ardından yeni ‘Ulu Bey’ seçmişlerdir. Ancak Umur Paşa, büyüğe saygı geleneği uyarınca kendisinin yerine abisi Hızır Bey’in tahta geçmesini istemiştir.⁸³

Yine bilindiği gibi Türk toplumu, kendisi için canından geçen kahramanlara büyük saygı duymaktaydı. Onların başlarına gelebilecek olumsuz şeyler Türk milletini de üzmemekte, kazandıkları zaferler ve sergiledikleri kahramanlıklar ise sevince boğmaktaydı. Bu sevinç ve üzüntüleri ise çeşitli şekillerde yansıtmaktaydılar. Düsturname’de geçen şu kayıtlar dikkat çekicidir.

Gazi Umur Paşa ve yoldaşlarının denizde çıkan sert fırtına sonucu halk tarafından öldükleri zannı üzerine üzüntü vey as alameti olarak kara giyilmiş ve onların kurtulduklarını gördüklerinde ise sevince boğulmuşlardı.

İl kara geyib kamu olmuşdı yas

⁸² Varis Abdurrahman, “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”, **Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Sayı. 61, 2004, s.126.

⁸³ Yınanç, s. 35.

Şazlık eyledi mecmu en-nas

Sağ ve salim çıkdı mecmu çeri

Doyurır ili guzatın serveri⁸⁴

Yine Gazi Umur Paşa, rüyasında şehadetinin müjdelenmesini kardeşleri ile paylaştığında Hızır, Süleyman ve İsa beyler kardeşleri için gözyaşı dökmüşlerdir.

Didi kardaşlara ey kardaşlarum

Ey benum yarenlerim yoldaşlarum

Bir beşâret oldı davet kıldılar

Ben kılurım nakl işaret kıldılar

Hızır beg ağlar Süleyman şahla

Dahi İsa beg geryü ve ahla⁸⁵

g-) Rüya Motifi

Daha önce de belirttiğimiz gibi Düsturname bünyesinde büyük oranda tarihi gerçekleri barındırır da destan niteliği taşıyan özelliklere de haizdir. Bunun en belirgin örneği ise rüya motifi taşımasında görülür.

Rüyalar destan kahramanlarının hareket tarzlarının tayinine ve gelecekteki olaylardan haberdar olmalarına yaraması bakımından destanlarda önemli bir yer tutar.⁸⁶

Düsturname’de iki pasajda bu motife yer verilmiştir. Birincisinde; Gazi Umur Paşa’nın babasının türbesine ziyareti ve burada uykuya kalarak rüyasında Hz. Peygamber tarafından şehadetinin müjdelenmesi yer almaktadır.⁸⁷

İkincisinde ise ilk rüyadan kısa süre geçtikten sonra kardeşleri ile görüşen Umur Paşa, sohbet ettikten sonra yine uykuya dalar ve yine bir rüya görür. Bu rüyada ise Türk kültürünün orta asya dönemi Şamanist izleri açıkça görülmektedir.

⁸⁴ Yınanç, s. 43.

⁸⁵ Yınanç, s.69.

⁸⁶ Mehmet Yardımcı, **Destanlar**, Ankara: Ürün Yayınevi, 2007, s. 56.

⁸⁷ Yınanç, s.68.

Lik paşa ol gice bir düş görür
 Karşuda saf saf ferişteher durur
 Götürüben anı göğe gıtdiler
 Elde tutıb cennete ilettiler
 Çağrışur cümle melaik merheba
 Diyüb ana çok duayile sena⁸⁸

Eski Türk topluluklarında, ruhun, insan bedeninde vücut bulmadan önce kuş şeklinde yaşadığı ve gökte ikamet ettiği tasavvur edilmekteydi. Bundan dolayı, ölüm hali bazen ‘‘uçtu’’⁸⁹ kelimesi ile ifade edilmekteydi. Bu söz ile ruhun uçarak gökteki eski mekanına, yani Tanrının yanına gitmiş olduğu kastedilmekteydi. ‘‘Uçmak’’ sözü eski Türk inancında zamanla ‘‘cennet’’ anlamına gelmeye başlamıştır. Uçmak, yani cennet de, gökyüzünün yüksekçe bir yerinde düşünülmüştür.⁹⁰

3-) DİNİ HAYAT İLE İLGİLİ GELENEKLER

a-) Gaza

Gaza ve cihat kavramları şüphesiz İslamiyetin doğuşuna kadar uzanmaktaydı. Ancak Beylikler ve özellikle Aydınogulları döneminin ilk yılları açısından gaza ve cihatın önemi ve mahiyeti Türk dünyası açısından Anadolu toprağını vatan etmenin temel meşruyetini oluşturmakla beraber bu tarihi olayın itici gücünü de oluşturan önemli faktörlerden biriydi.

İslam dünyasında, özellikle Anadolu’da gaza ideolojisinin ve hareketlerinin ön plana çıkmış olması, bir yandan Moğolların Anadolu Selçuklu Sultanlığı’nı bozguna uğratarak (1243) Anadolu’da egemenlik kurmaları, öte yandan Mısır, Suriye ve Anadolu’ya karşı Batı’dan haçlı saldırılarıdır.(1291’ de Papalığın İslam ülkelerini abluka emri, Rodos ve Ege adalarında Bizans yerine Latin aslından Hristiyanların yerleşmesi). Bu durum karşısında İslam dünyası kendini bir ölüm kalım mücadelesi karşısında buldu. İran ve Anadolu’da yerleşen İlhanlı Moğol hanlığı Suriye’yi istila girişimlerinde bulunuyor ve Papalık ve Bizans

⁸⁸ Yınanç, s. 69.

⁸⁹ Ölüm halinde ruhun kuş şekline girerek uçup gitmesi, Orta Çağ’a ait Türkçe metinlerde ‘‘sungur boldı’’ (şahin oldu) şeklinde ifade edilmiştir.

⁹⁰ Salim Koca, Türk Kültürünün Temelleri II, s. 193.

ile diplomatik ilişkilere giriyordu. İşte bu durum karşısında İslam dünyasında kutsal savaş, gaza, bir ölüm kalım sorunu olarak ortaya çıktı. Anadolu’da uc Türkmenleri, Moğollara ve Bizans’a karşı bu gaza hareketinin ön safında mücadeleye girerken, Mısır’da Selahaddin Eyyubi’nin devleti yerine Memluk askeri rejimi geliyor(1250-1517) ve Kıpçak Türklerinden Baybars(1260-1277) kumandasında Moğolları Suriye’de ağır bir bozguna uğratiyordu.⁹¹ Halil İnalıcık’ın 13. yy Anadolu coğrafyasına dair bu önemli değerlendirmesi kuşkusuz Gazi Umur Paşa’nın gaza faaliyetlerinin de kapsamını açıklar niteliktedir. Zira Düsturname’nin 18. kitabı Gazi Umur Paşa’nın 26 gazasını ayrıntılı olarak ve destansı bir üslupla işleyerek bu amaca hizmet etmiştir. Özellikle Anadolu’nun Batı ucunu Türkleştiren en önemli Beyliklerden biri olan Aydınoğulları ailesinin bu büyük gazi komutanı Türk Milleti tarafından hafızalara kazınmıştır.⁹² Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Düsturname’nin hemen her sayfasında bu ‘‘gaza’’ geleneği karşımıza çıkmaktadır.⁹³

b-) Tanrıya Yakarış

Yakarış; Tanrı’dan bir şey dilemek amacıyla söylenen söz, dua, münacat anlamına gelmektedir. ⁹⁴ Düsturname’de, tıpkı eski Türkler’de de görüldüğü gibi Tanrıya yakarıшта bulunmak çeşitli vesilelerle dile getirilmiştir.

Düsturname’de yer alan bir pasajda, Aydınoğlu Mehmed Beğ’in çocuk sahibi olmak için Tanrıya yakarıшта bulunduğunu görüyoruz. Bu durum Düsturname’de şu şekilde tasvir edilmiştir.

Oğlı kızı yoğıdı kılub dua

Avniçün ana oğul virür hüda

Kıldı kurbanlar atâlar bi şümar

Kim ana oğul vere perverdigar

Hak duasın anun etdi müstecab

⁹¹ Halil İnalıcık, **Devleti Aliyye**, İstanbul: İş Bankası, 2009, s.9

⁹² Rumeli’nde Osmanlı Gazilerinin Umur’un Trakya seferlerini bildikleri ve kendilerine ‘‘Umurca oğlanları’’ dendiği belirtilir. Halil İnalıcık’ın Bursa Araştırmaları, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, B.A.M, 2012, s.162.

⁹³ Yınanç, s.19, 21, 25, 36, 37, 56, 57.

⁹⁴ Türk Dil Kurumu, **Güncel Türkçe Sözlük**, <http://www.tdk.gov.tr>.

Bağlı iken ana oldu feth-i bab ⁹⁵

Yine bir diğer pasajda, Gazi Umur Paşa'nın maiyetiyle Bozca adasına çıktığı sırada 5 düşman kökesi⁹⁶ gördüğü ve bunun üzerine Tanrıya yakarıştı bulunduğu şu şekilde anlatılmıştır.

Yüzini urdı münacaat eyledi
 Allaha kılıb tazarru söyledi
 Didi ey alemlere perverdigar
 Senden umar çare her bi çaregan
 Yardım it bize ki üftadeleriz
 İşbu gün senden muavenet dileriz
 Der sana sığınmışım ey karsaz
 Kıl meded bize diyu eyler niyaz⁹⁷

Yine Gazi Umur Paşa'nın Gelibolu'ya yaptığı gaza sırasında düşman askerlerinin İslam(Türk) askerlerini zor duruma düşürdüğü bir sırada Tanrı'ya yakarışı şu şekilde dile getirilmiştir.

Gördi paşa çünke teylu oldu hal
 Müslümanlar içre kalmadı mecal
 Atdan indi yüzini paşa urır
 Anı müminler geryü idüb görür
 Didi paşa lütf et ey perverdigar
 Kalmışuz biçare ve hayran ü zar
 Bize bu dem senden olmazsa meded

⁹⁵ Yınanç, s.18.

⁹⁶ Üç direkli yelkenli savaş gemisi

⁹⁷ Yınanç, s.20.

Kılamazız biz bu çok küffara red
 Hak anun kıldı duasın müstecab
 Çıkdı bir yol buldı mümin feth-i bab ⁹⁸

Yine bir diğer pasajda Gazi Umur Paşa'nın maiyetiyle beraber yapmış oldukları gaza sonrası İzmir'e dönüş sırasında denizde bir fırtınaya yakalanmaları ve bu esnada Gazi Umur Paşa'nın Tanrıya yakarışı şu şekilde tasvir edilmiştir.

Çıkdı deryanın yüzinde yel katı
 Dağıdır bunları mevcin şiddeti
 Gemiler su doldı tartarlardı su
 Kopdı deryada giri vohayı ve hu
 Ağlaşub birbirine dir kıl helal
 Görđi paşa oldı katı sa'b hal
 Yüz yire urdı anunla şeyh u şab
 Hak duasın kıldı anun müstecab
 Çıkdı İzmire kamu sağ ve esen
 Bile paşa hazreti şah-ı zaman ⁹⁹

Yine bir diğer deniz fırtınası felaketinin anlatıldığı pasajda da Gazi Umur Paşa'nın yakarışı karşımıza çıkmaktadır.

Gemiyi urganlarıyla sarıdılar
 Çağrısub cümle yere yüz urdılar
 Anda paşa yüz urub kılar dua

⁹⁸ Yınanç, s.25, 26.

⁹⁹ Yınanç, s. 37.

Müstecab etdi duasın ol hüda
 Dala bata bir kayaya çıkdılar
 Ol Midilli karşusıydı baktılar
 Bir gemi çıkdı Midilliden gelür
 Anları anda gemi içre alur
 Geldi tekfur öpdı Midillide el
 Hak teala kıldı müşkilleri hal¹⁰⁰

Bir başka pasajda Gazi Umur Paşa'nın yaptığı bir gaza sırasında düşmana üstünlük kurulamaması neticesinde içinde buldukları durumdan kurtulmak için yine Tanrı'ya yakarıшта bulunması şu şekilde dile getirilmiştir.

Gayrete düşer paşa göyner özi
 Ol işiçün kanlu yaş doldı gözi
 Göge yüz tutdı didi ey perverdigâr
 Dahi bizi kılmamışdın har ü zar
 Çok il açub kaleler almışdım
 Yoluna nice gaza kılmışdım
 Bana irmemişdi hergez elem
 Neyleyim çün böyle yazmışdı kalem¹⁰¹

Düsturname'de yer alan bir diğer pasajda ise Gazi Umur Paşa, çok sevdiği yoldaşı Saruhan oğlu Süleyman Paşa'nın vefatı sonrası İzmir'e geri dönüyor ve atası Mehmed Beğ'in türbesini ziyaret ediyor. Bu esnada Tanrıya yakarıшта bulunan Umur Paşa, Tanrıdan

¹⁰⁰ Yinanç, s.43.

¹⁰¹ Yinanç, s.59.

şehadet talebi sonrasında şehitlik mertebesine ulaşıyor. Tüm bu malumatlar Düsturname'de şu şekilde yer almıştır.

Bir gün andı Birgiyi şah-ı cevan

Atası türbesine oldu revan

Halka çok ihsan ve enam eyledi

Has ve amme lütf ve ikram eyledi

Türbede kılub dua dir ey çalab

Vir şehadet bana kıluram taleb

Yatdı bu endişe içinde özi

Uykuya varmışdı nagah gözi

Bir gün andı Birgiyi şah-ı cevan

Atası türbesine oldu revan

Halka çok ihsan ve enam eyledi

Has ve amme lütf ve ikram eyledi

Türbede kılub dua dir ey çalab

Vir şehadet bana kıluram taleb

Yatdı bu endişe içinde özi

Uykuya varmışdı nagah gözi ¹⁰²

Yukarıda geçen pasajlardan da görüldüğü üzere Düsturname'de bu konu ile ilgili yer alan örnekler çocuk sahibi olma isteği, içinde bulunulan felaket durumundan kurtulma, gaza faaliyeti sırasında yenilmek üzere olunan düşmana karşı üstünlük sağlama ve türbe ziyareti sırasında dilek dileme amaçlarıyla Tanrıya yakarıştta bulunulduğunu görmekteyiz. Yine bu konu ile ilgili olarak Türk tarihine yönelik çeşitli kaynaklarda yer alan örneklerle değinmek

¹⁰² Yınanç, s.68.

yine konunun mahiyetini anlamak ve Düsturname’de nasıl karşılık bulunduğunu ortaya koymak bakımından faydalı olacaktır.

X. yüzyıl İslam seyyahlarından İbn Fadlan’ın aktardığına göre henüz yeni islamiyete geçmeye başlayan Oğuz Türkleri, aralarından biri zulme uğrar veya başına kötü bir şey gelirse başını semaya doğru kaldırır, ‘’bir Tanrı’’ der. Bu Türkçe’de ‘’bir Allah’’ demektir.¹⁰³ Görüldüğü gibi 10.yy Oğuz Türk’ü için zulüm ve sıkıntı anında akla ilk olarak Tanrı gelmekte ve göğe bakarak yaratıcıdan medet dilemektedir.

Yine Dede Korkut da Begil Oğlu Emren’in Destanı’nda kafirlerle giriştiği mücadele de perişan durumda olan Emren, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için Tanrı’ya yakarıшта bulunmuştur. Bu olay Dede Korkut da şu şekilde tasvir edilmiştir. ‘’

Yücelerden yücesin yüce Tanrı

Kimse bilmez nicesin güzel Tanrı

Sen Ademe taç giydirdin

Şeytana lanet kıldın

Bir suçtan ötürü dergahtan sürdün

İbrahimi tutturdu

Hanım deriye sardın

Kaldırıp ateşe attırdın

Ateşi gülistan kıldın

Birliğine sığındım

Aziz Allah hocam bana medet

dedi. Kafir der: Oğlan yenildinse Tanrına mı yalvarıyorsun, senin bir Tanrın var ise benim yetmiş iki puthanem var dedi. Oğlan der: Ya asi mel’un, sen putlarına yalvarıyorsan ben alemleri yoktan var eden Allahıma sığındım dedi.

¹⁰³ Ramazan Şeşen, **İbn Fadlan Seyahatnamesi**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010, s.10.

Hak Taala Cebraile buyurdu ki: Ya Cebrail, var, Şu kuluma kırk er kadar kuvvet verdim dedi. Oğlan kafiri kaldırdı yere vurdu. Burnundan kanı düdük gibi fıŐkıldı. Sıçrayıp Şahin gibi kafirin boğazını eline aldı.¹⁰⁴

Buraya kadar verilen bilgilerden de anlaşılmaktadır ki Türk toplumu işin sıkıntı, dilek temenni iŐeren durumlarda ilk talep merci hep Tanrı olmaktadır.

c-) Kiliseyi Mescide Dönüştürme

Türk toplumu İslam medeniyeti dairesine girdikten sonra bu dinin gereklerini de kısa sürede özümsemiŐ, hayatında tatbik etmiş ve hatta İslamın koruyuculuğu vazifesini üstlenerek İslam sancağını buldukları her yerde dalgalandırmıŐlardır. Bu doğrultuda İslam medeniyeti iÇerisine girdikten sonra birÇok yeni inanıŐ ve gelenekleri kimliklerine kazandırmıŐlardır. Bunlardan birisi de kiliseyi mescide Őevirmektir. Bu davranış yeni fethedilen gayrimüslim beldelerin İslam dairesine alındığına dair alamet olarak yapılan bir uygulama olarak karşımıza Çıkmaktadır. Bu husus Düsturname’de Şu Şekilde karşılık bulunmuştur.

Aydın oğlı Ayasuluga gelüb

Feth ider hem dairesini alup

Çok kilise mescid etdi ol emir

Gazi Mehmed beğ sehda bi nezir¹⁰⁵

Bu konuyla ilgili olarak Dede Korkut Destanları’nda da bilgiler bulunmaktadır. Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikayesi’nde, Yigenek babası Bayındır’ın Veziri Kazılık Koca’yı on altı sene esaretten sonra kurtarır, onunla görüşür, hasret giderir, Tanrı’ya Őükürler ederler, beylerle birlikte kaleyi yağmalarlar, kalenin kilisesini yıkıp mescit yapıp hutbe okuturlar. Elde edilen ganimetin beŐte birini Bayındır Han’a hediye ayırır, gerisini gazilere pay eder ve eve gelirlerdi.

Yine Bay Bre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Hikayesi’nde, Oğuzların kiliseyi yıkıp Mescit yapması eylemi ile Oğuzların din algısının yüksek olduğu ve düğünün sevinci ile

¹⁰⁴ Muharrem Ergin, **Dede Korkut Kitabı**, Milli Eğitim Bakanlığı, 1971, s.198, 199.

¹⁰⁵ YınanÇ, s. 17.

birlikte ganimet dağıtımındaki adalet ve eşitlik düzeni sezdirilir.¹⁰⁶

Kiliseyi mescide çevirmeye yönelik olarak dönemin diğer kaynaklarında çokça bilgi yer almaktadır.¹⁰⁷

ç-) Sadaka Dağıtmak

Gönüllü olarak veya dini bir vecibeyi yerine getirmek üzere ihtiyaç sahiplerine yapılan maddi yardım¹⁰⁸ anlamına gelen sadaka Türk kültüründe yine önemi günümüzde de devam eden olaylardan biridir. Düsturname’de Gazi Umur Paşa’nın maiyetiyle beraber deniz felaketinden kurtulup İzmir’e döndüğünde sadaka niyetiyle halkı doyurduğunu ve mal dağıttığını görmekteyiz.

İl kara geyib kamu olmuşdı yas

Şazlık eyledi mecmu en-nas

Sağ ve salim çıkdı mecmu çeri

Doyurır ili guzatın serveri

Virdi her ne kim varidi penc yek

Yohsıla mecmuan ol der genc yek¹⁰⁹

Yine bu konuyla ilgili bir diğer pasaj Gazi Umur Paşa’nın atasının türbesini ziyareti vesilesiyle zikredilmiştir.

Bir gün andı Birgiyi şah-ı cevan

Atası türbesine oldı revan

Halka çok ihsan ve enam eyledi

Has ve amme lütf ve ikram eyledi¹¹⁰

Görüldüğü gibi Türk kültüründe çeşitli vesilelerle yapılan bu sadakalar bir yandan

¹⁰⁶ Dede Korkut Kitabı Hanım Hey, s. 328.

¹⁰⁷ Aşıkpaşaoğlu Tarihi, çev. H. Nihal Atsız, İstanbul: Ötüken, 2011 s.30, 48, 51, 64, 151, 161.

¹⁰⁸ Diyanet İslam Ansiklopedisi, Sadaka Maddesi.

¹⁰⁹ Yınanç, s. 43.

¹¹⁰ Yınanç, s. 68.

toplumsal dayanışmayı arttırırken diğer yandan ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçları temin ediliyordu.

d-) Türbe Ziyareti

Ölmüş atalara saygı ve bağlılık, genellikle ‘‘baba ailesi’’ (ataerkil=patriarcal=famille patriarcale) tipinin hakim olduğu topluluklarda görülen bir inanıştır. Eski Türk topluluklarında aile, ‘‘baba ailesi’’ tipindeydi. Türk ailesinde baba hakim bir rol oynuyor, ailenin bütün hayatını düzenliyordu. Aile fertleri hemen hemen her şeylerini babaya borçlu idiler. Bu durum aile fertleri arasında babaya karşı daha sağlığında büyük bir minnet ve şükran hissinin doğmasını sağlamaktaydı. Bu minnet ve şükran hissi babanın ölümünden sonra da devam etmekteydi.¹¹¹

Düsturname’de ataya saygı¹¹² yaşanan zamanda çeşitli vesilelerle ortaya konulmuştur. Bununla beraber atanın ölümünün ardında da bu husus türbe ziyareti vesilesiyle karşımıza çıkmaktadır.

Bir gün andı Birgiyi şah-ı cevan

Atası türbesine oldu revan

Halka çok ihsan ve enam eyledi

Has ve amme lütf ve ikram eyledi¹¹³

Ölmüş büyüklere tazim, atalara saygı ‘‘baba hukuku’’ nun inanç sahasındaki belirtisi olarak görülmektedir. Türk Kültüründe atalara ve onların hatıralarına saygı Türk mezarlarına yapılan tecavüzlerin ağır şekilde cezalandırılmalarından da anlaşılıyor. Atilla’nın 1. Balkan seferinin bir gerekçesi de Hun hükümdar ailesi kabirlerinin Bizans’ın Margos Piskoposu tarafından açılarak soyulması idi. M.Ö 79 yılında benzer bir tecavüz hadisesi tanhu’yu Moğol O-Huan’ları karşı savaşa zorlamıştı.¹¹⁴

Burada dikkat çeken bir diğer husus türbe ziyareti sırasında Gazi Umur Paşa’nın

¹¹¹ Salim Koca, Türk Kültürünün Temelleri II, s.190.

¹¹² Yınanç, s. 25, 26.

Anı va'z çün gazadan kıldı men
Atası sözün didi etmadı sem'

Vardı paşa öpdi atası dizin
Ol anun öpdi iki gözin yüzün

¹¹³ Yınanç, s. 68.

¹¹⁴ Kafesoğlu, s. 291.

halka sadaka ve ihsanda bulunmasıdır. Bilindiği gibi eski Türklerde Gök-Tanrı ve atalara kurban olarak hayvan kesilirdi. Gazi Umur Paşa'nın atasının türbesinde yaptığı ihsanların kansız kurban olarak tasavvur edilebileceği akla yakın gelmekte ve bu düşünce ile atasının ruhunu şad edeceğini düşünmesi eski Türk inançlarıyla da örtüşmektedir.

e-) Fanilik Düşüncesi

Düsturname Türk düşünce hayatına yönelik olarak da bünyesinde bilgiler barındırmaktadır. Bunun en belirgin yansımalarından birisi ise fanilik düşüncesidir. Ölümlü, gelip geçici, kalımlı anlamlarına gelen fanilik, Enveri tarafından okuyucuya hatırlatılmaktadır. O özellikle yazdığı eserinin okunarak ibret alınmasını, ne kadar ameli olursa olsun insanın ölümlü olduğunu dolayısıyla kibire kapılmaması için ölümü düşünmesini belirtmiştir.

Kıl teferrüc bu kitabı ibret al
Seni mağrur etmesün tul emel
Bu cihandan gör neler geçmişdürir
Şerbetin mevtin neler içmişdürir¹¹⁵

Yine bir diğer pasajda da ölümün mukadder olduğu gerçeğinden hareketle her kim olursa olsun statüsü, farketmeksizin bu kaçınılmaz sona doğru gittiğini hatırlatarak fanilik düşüncesini hatırlatmaktadır.

Didi budur akıbet alem işi
Bu ecel zarbin içer her bir kişi
Şah eğer kulu eğer bay u geday
Cümle fanidir gider bay u hüday¹¹⁶

Dede Korkut Destanları'nda da fanilik düşüncesinin işlendiğini görmekteyiz. Hikayelerin sonunda anlatıcı, kahramanların amansız mücadeleleri sonunda zafer kazanıp neşeli oldukları bir anda faniliği hatırlatır, sonra da "Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin"

¹¹⁵ Yınanç, s.17.

¹¹⁶ Yınanç, s. 54.

diye dua eder, yürekleri ümitle doldurur, anne ve babaların yerinin cennet olmasını hep arzular, böylece faniliğin kararttığı zihinleri aydınlatır: ‘‘Dedem Korkut gelip şadılık yani neşeli havalar çaldı, boy boyladı, soy soyladı, gazi erenlerin başına ne geldiğini söyledi:

Şimdi hani, dediğim bey erenler,

Dünya benim diyenler

Ecel aldı, yer gizledi,

Fani dünya kime kaldı?

Gelimli gidimli dünya,

Son ucu ölümlü dünya!¹¹⁷

f-) Eski İnançlardan İzler

Düsturname çeşitli konular içerisinde şüphesiz Türklerin eski inançlarına yönelik (Gök Tanrı) izleri taşımaktadır. Ancak İslamiyet’te yeri olmayan inançların, İslam dairesine girmiş Aydınoğulları’nda açık bir şekilde görülmesi bazı eski inançlarını İslamiyeti kabul ettikten yüzlerce yıl sonra bile devam ettirdiklerini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Hunlar devrinde ‘‘Tanrı’’ kelimesi hem göğü, hem de uluhiyeti ifade ediyordu. Bu devrin hükümdarlarına verilen ‘‘Tanrı kutu’’ ünvanı da Türklerin ilahi hakimiyet telakkisinin başlangıcını, gökle alakalı olmakla beraber, mücerret manası ile, tek bir ‘‘Tanrı’’ nın varlığı inancı meydana çıkmıştı.¹¹⁸

Çün kaza gökten irişürdi ere

Ya hüda işi evcine kim ire¹¹⁹

Bilindiği gibi İslamiyette yaratıcı zamandan ve mekandan münezzehdir. Eski Türk inancında ise yaratıcı gökte tasavvur edilmekteydi. Düsturname’de yukarıda geçen bu beyite göre dünyada yapılan fiillerin idare kaynağı Tanrıdır ve gökte tasvir edilmektedir.

Gayrete düşer paşa göyner özi

¹¹⁷ Dede Korkut Destanı Hanım Hey, s. 354.

¹¹⁸ Osman Turan, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi**, İstanbul: Ötüken, 2009, s.66.

¹¹⁹ Yınanç, s.59.

Ol işiçün kanlu yaş doldı gözi
 Göge yüz tutdı didi ey perverdigâr
 Dahi bizi kılmamışdın har ü zar¹²⁰

Düsturname’de yer alan yukarıdaki beyitler yine Gök Tanrı inanç sisteminin izleri açıkça görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi İslamiyette zamandan ve mekandan münezzehten olan yaratıcı, Türklerin zihninde göğü anımsatmaktaydı. Nitekim X. asrın ilk yarılarında Oğuzları ziyaret eden halifenin elçisi İbn Fadlan ‘‘Bir Türk zulüm gördüğü veya bir zorlukla karşılaştığı zaman, başını yukarı kaldırıp ‘‘Bir Tanrı’’ diye dua ettiğini söylemekle Şamani Türklerin Allah inancı hakkında bize güzel bir fikir verir.¹²¹

4-) ORDU VE ASKERİ GELENEKLER

4.1 ORDU

4.1.1-) Ordunun Temel Unsurları

4.1.a-) Başkomutan ve Komutanlar

Askeri teşkilat denildiğinde dünya milletleri içerisinde önde gelen ve müstesna bir yeri olan Türk Milleti, bu alanda çok köklü geleneklere de sahiptir. Bilindiği gibi Türk devlet geleneğinde başkomutan, aynı zamanda devleti de yöneten hükümdar olmaktadır. Düsturname’de de bunu açıkça görmek mümkündür. Orduyu sevk ve idare eden kişi Aydınoglu Mehmed Bey¹²² ve kendisinin ardından Ulu Bey olan Gazi Umur Paşa’dır.¹²³ Bununla beraber başkomutanın ardından gelen ordunun alt kademe komutanları ise genellikle hanedan üyeleri¹²⁴ ve yine askeri olarak liyakat sahibi olan kişilerce oluşmaktaydı. Bu kişilerin başında ise Gazi Umur Paşa’nın maiyetini de oluşturan Ehad Subaşı, Dündar Bey, Yusuf Bey, Pişrev Bey, İlyas Bey, İbrahim Subaşı gelmekteydi.¹²⁵

¹²⁰ Yınanç, s. 59.

¹²¹ Turan, s. 67.

¹²² Yınanç, s.17

¹²³ Yınanç, s.18,41

¹²⁴ Yınanç, s.17, 22, 23, 30, 33, 39, 60, 61.

¹²⁵ Yınanç, s.18, 19, 23, 27, 30, 33, 36, 41, 48, 52.

4.1.b-) Savaşçı Unsur

Düsturname’de Gazi Umur Paşa’nın gazaları anlatılırken savaşçı unsurlar hakkında da bilgiler verilmiştir. Gazi Umur Paşa’nın başında olduğu Aydınolu Beyliğinin askeri gücü atlı ve yaya olarak ayrılmaktaydı.¹²⁶ Bununla birlikte orduyu oluşturan kuvvetler hakkında bilgi doyurucu değildir. Bu cümleden olarak eserde genellikle askeri unsurlar için azep¹²⁷ ve erler¹²⁸ zikrolunmuştur.

4.1.c-) Savaş Araç ve Gereçleri

Düsturname’de dönemin kullanılan savaş araç gereçlerine yönelik birçok bilgi yer almaktadır. Gazi Umur Paşa’nın Adalar denizinde faaliyetlerde bulunması dolayısıyla kullandığı savaş araç ve gereçleri de buna uygun olmak durumundaydı. Bu doğrultuda kullanılan araç ve gereçlere bakıldığında deniz araçları olan gemi,¹²⁹ köke,¹³⁰ iğribar,¹³¹ kadırğa,¹³² kayıklar¹³³ yer almaktadır. Yine saldırı araçları olarak ok,¹³⁴ yay,¹³⁵ at,¹³⁶ süngü,¹³⁷ bıçak,¹³⁸ kılıç,¹³⁹ balta,¹⁴⁰ ve gürzün¹⁴¹ kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kuşatma, savunma ve taktiksel anlamda ise mancınık,¹⁴² neft,¹⁴³ kalkan,¹⁴⁴ demir giymek(ahen puş),¹⁴⁵ çukal,¹⁴⁶ zenberek¹⁴⁷ gibi unsurların kullanıldığı bilgiler yer almaktadır.

4.1.2.-) Savaş ve Taktik

Türk askeri sisteminin gelişmiş bir yapıya sahip olması kendisini savaş ve taktiklerde

¹²⁶ Yınanç, s.25, 36, 49, 51.

¹²⁷ Yınanç, s.21, 27, 31, 44, 45, 47, 48.

¹²⁸ Yınanç, s.19, 23, 33.

¹²⁹ Yınanç, s.20, 21, 22, 23, 26.

¹³⁰ Yınanç s.20, 21, 22, 23, 27, 42, 64.

¹³¹ Yınanç, s.22.

¹³² Yınanç, s. 20, 22, 27, 32, 35, 58, 63, 64.

¹³³ Yınanç, s. 20, 22, 32, 49, 56, 60, 61, 62.

¹³⁴ Yınanç, s. 20, 21, 30, 34, 57, 61, 62.

¹³⁵ Yınanç, s. 20, 57.

¹³⁶ Yınanç, s. 19, 30, 60, 64, 65.

¹³⁷ Yınanç, s. 21, 28, 30, 39, 48, 53, 63, 65.

¹³⁸ Yınanç, s. 21.

¹³⁹ Yınanç, s. 19, 20, 36, 57, 59, 61, 69, 70.

¹⁴⁰ Yınanç, s. 61.

¹⁴¹ Yınanç, s. 63.

¹⁴² Yınanç, s. 17, 60, 62.

¹⁴³ Yınanç, s. 62.

¹⁴⁴ Yınanç, s. 20, 57, 61, 64.

¹⁴⁵ Yınanç, s. 23, 25, 30, 35, 39, 47, 50.

¹⁴⁶ Yınanç, s. 48, 57, 60, 63.

¹⁴⁷ Yınanç, s. 57.

de göstermekteydi. Düsturname’de Umur Paşa’nın gaza faaliyetleri anlatılırken Türk savaş ve taktikleri hakkında da çeşitli bilgiler verilmiştir.

4.1.2.a-) Pusu

Gazi Umur Paşa’nın bir kale muhasarası sırasında düşmanı şaşkırtmaya yönelik olarak Pusu taktiğine başvurduğu görülmektedir. Umur Paşa, Dünder beyi bir miktar askerle düşman kalesine yakın olarak deniz kenarında pusuya yatırmıştır. Düşman, Dünder Bey’in beraberinde az bir kuvvetle olduğunu görünce topyekün hücum için kaleden çıkmıştır. Bunun üzerine Gazi Umur Paşa’da askerleriyle beraber düşmana hücum etmiştir. Ağır bir kayıp veren düşman kuvvetleri güçlük ve son çare olarak tekrar kalelerine çekilmişlerdir.¹⁴⁸

4.1.2.b-) Gemilerin Karadan Yürütülmesi

Gemilerin karadan yürütülmesi, yaygın kanaate göre Türk tarihinde ilk olarak Fatih’in İstanbul’u fethi sırasında yaşanan bir gelişme olarak bilinmektedir. Ancak Düsturname’de yer alan bir kayıt bu yaygın düşüncenin aksine bu tarihi olayın ilk olarak Aydınogulları Beyliği döneminde ve Gazi Umur Paşa tarafından yapıldığını ortaya koymaktadır. Buna göre Umur Paşa Karadeniz’e yapmış olduğu bir sefer sırasında Germe denilen bir bölgede gemileri karadan yürütmüştür. Hatta Paşa Karadeniz bölgesine yapmış olduğu bu seferden zengin ganimetler kazanmış ve dönüşte yine aynı şekilde gemileri karadan yürüterek İzmir’e dönmüştür.¹⁴⁹

4.1.2.c-) Savunma Savaşı

Aydınogulları Beyliği’nin bir kıyı beylik mahiyetinde olması ve Umur Paşa’nın da Adalar denizinde sürekli gaza faaliyetlerinde bulunması şüphesiz faaliyet alanlarında bulunan düşmanlarının da kendisine karşı tedbirler almasını zaruri kılmıştır. Bu doğrultuda Rodos ve Kıbrıs tekfurlarının 30 kadırgalık bir kuvvet ile İzmir’e gelmeleri üzerine Türk kuvvetleri güçlü bir savunma faaliyetinde bulunmuşlar ve özellikle Türk okçularının aman vermez şekilde düşmana kayıplar verdirilmesi üzerine müttefik Rodos ve Kıbrıs kuvvetleri geri çekilmek durumunda kalmışlardır.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Yinanç, s. 70.

¹⁴⁹ Yinanç, 1928, s. 44, 45.

¹⁵⁰ Yinanç, s. 35.

4.1.2.ç-) Sürpriz Baskın

Türk savaş stratejisi içerisinde önemli görülen taktiklerden biriside sürpriz baskındır. Hazırlanan bir plan dahilinde düşmanı hazırlıksız yakalama yahut toparlanmasına engel olma gibi amaçlarla yapılan sürpriz baskınlar, başarı getiren önemli savaş taktiklerinin başında gelmekteydi. Düsturname'de de sürpriz baskınlar şeklinde düşmana yapılan saldırıların başarılı sonuçlar getirdiği görülmektedir.¹⁵¹

Çıkdı paşa otuz atlıyla heman

Ol çeriye hamle kıldı nagehan

Kıldılar on bin eri zir ü zeber

Sinmeyince kafir irişmedi er¹⁵²

4.1.2.d-) Kuşatma Savaşı (Kale Muhasarası)

Bilindiği gibi Orta zamanlarda yerleşim yerleri müstahkem kale ve surlarla çevrili olarak şekillenmekteydi. Bu cümleden olarak yapılan savaş çeşitlerinden biri olarak bu kalelerin alınmasına yönelik olarak kuşatma savaşları yapılmaktaydı. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türkler ilk dönemlerde kuşatma savaşlarına alışık değillerdi. Ayrıca kuşatma savaşı için gerekli olan askeri malzemelere de sahip değillerdi. Bununla birlikte Anadolu'ya gelmelerinin ardından içinde buldukları coğrafi ve askeri şartlara derhal uyum sağlamışlar, başka bir deyişle ihtiyaçları olan askeri malzemeleri sağladıkları gibi kuşatma türünden savaşlara da kendilerini alıştırdılar.¹⁵³ Düsturname'de verilen bilgiler bu durumu onaylar mahiyettedir. Zira Orta Asya'da buldukları zamanlarda denizcilik bilgilerine sahip olmayan Anadolu Türklüğü, Malazgirt savaşının akabinde denizlere yanaşmış, ilk beylikler döneminde Çaka Bey, Türk denizciliğinin temellerini atmıştır. Umur Paşa ise denizlerde göstermiş olduğu faaliyetlerle dönemine damga vurmuş, çevre illere karşı girişmiş olduğu gaza faaliyetleri karşısında kısa zamanda düşmanlarının korkulu rüyası haline gelmişti. Umur Paşa'nın kuşatma savaşı yaptığı ve bunun için gerekli malzemelere

¹⁵¹ Yınanç, s. 37, 38.

¹⁵² Yınanç, 1928, s. 37.

¹⁵³ Salim Koca, *Selçuklularda Ordu ve Askeri Kültür*, Ankara: Berikan Yayınevi, 2005, s. 171.

sahip olduğu yine Düsturname’de yer verilen bilgiler arasındadır.¹⁵⁴

4.1.3-) Türk Askeri Kuvvetlerinin Kabiliyet, Cesaret ve Kahramanlığı

Daha önce de belirtildiği gibi Düsturname Gazi Umur Paşa’nın 26 gazasını konu edinmiştir. Ve Enveri ele almış olduğu bu konuları Umur Paşa’nın şahsında destansı bir üslupla dile getirmiştir. Hal böyle iken, destanların epik özellikler taşımasının doğal bir sonucu olarak Türk askeri kuvvetlerinin kabiliyet, cesaret ve kahramanlığına ilişkin olarak birçok örnek aktarmıştır.

Tarihin en eski dönemlerinden beri askeri kimliği ile öne çıkan Türk Milleti, bu kimliğin oluşmasında önemli kavramlar olan kabiliyeti, cesareti ve kahramanlığı bünyelerinde şekillendirmekteydi. Öyle ki mücadele içinde bulunduğu çeşitli milletler, bu özellikleri dolayısıyla çoğu zaman onlara boyun eğmekteydi. Düsturname’de de karşılık bulan bu tarihi gerçeklik, Umur Paşa’nın düşmanları tarafından Enveri’nin diliyle veciz şekilde dile getirilmiştir.

Didiler ol Türke durmaz ejdeha

Kimse cenkinden anun bulmaz reha

Bilmeziz ol demur mi ya kaya

Kimse bulunmaz ana vara kıya

Yalunız at depüben sır leşkeri

Cengine durmaz anun div u peri

Ey niçe beglerin kesdi başın¹⁵⁵

Yine Türklerin ok kullanmadaki üstün yetenekleri sayesinde hasımlarına galebe çalmaları da tarihin malum bir gerçeğidir. Bu gerçeklik Düsturname’ye şu şekilde yansımıştır.

Her ne yerden çıkmağ isterse frenk

Türk ok atub döndürir kıları cenk

¹⁵⁴ Yınanç, s. 38.

¹⁵⁵ Yınanç, s. 62.

Cehd idüb çıkmağa çare olmadı

Cümle kafir anda fırsat bulmadı¹⁵⁶

Türkler mücadele içinde oldukları düşmana karşı her türlü tedbiri alacak kadar ihtiyat sahibiydiler. Bununla beraber gerektiğinde düşmanla eşit olmadıkları zamanda da mücadeleden de geri durmamaktaydılar.¹⁵⁷ Zira Türkler savaşı ‘düğün günü’ olarak addetmekteydiler.

Didi paşa ey yiğitler iş bu gün

Cenk idelüm bizedir bu gün düğün¹⁵⁸

Yine ayrıca az kuvvetle çok sayıda düşmana karşı koymaya yönelik Düsturname’de geçen şu veciz örnek dikkat çekicidir. Burada ayrıca belirtelim ki burada verilen rakamlar abartıdır. Ancak bu abartıyı bir gerçekliğin abartılması şekliyle yorumlamak gerekir. Zira belirttiğimiz gibi Düsturname destan türü özellikleri gösteren bir tarihi kaynaktır. Dolayısıyla az sayıdan oluşan Türk askeri kuvvetinin sayıca kendinden çok fazla olan düşman kuvvetlerine karşı giriştiği mücadele gibi bazı tarihi olguların abartılması doğal karşılanmalıdır.

Bir ulu toz kopdı karşı nagehan

Leşker irişdi bulara bi geran

Kanlılar arpa ve buğday ve daru

Altı bin eriyile çalınur boru

Geldi paşa yanına otuz kişi

Bu kadardır anda ancak yoldaşı

Didi paşa kaçasuz bunlar yeter

At ayağında cemimüz yiter

¹⁵⁶ Yınanç, s. 62.

¹⁵⁷ Alp Arslan’ın Malazgirt savaşı bu cümleden olarak bu konuya dair en önemli örneklerin başında gelmektedir. Tarihi kaynaklarda sayıya ihtilafli bilgiler verilmiş olmakla beraber, Alp Arslan’ın ordusunun düşman karşısındaki alığı tarihi bir gerçekliktir. Genel kanaate göre Alp Arslan’ın ordusu 30.000-40.000 dolayında iken, Romen Diyojenin ordusu 70.000 kişiden oluşmaktaydı.

¹⁵⁸ Yınanç, s. 34.

Eyü adıyla savaşda ölelüm
 Cümlemüz bunda şehadet bulalım
 Dir Ehad beg isteridik buguni
 Hak bugün beyitdi iş bu düğünü
 Çekdi kılıc cümle bunlar yürüdi
 Durdığı arada kafir kavradı
 Tapu kuldı cümle geldi ol çeri
 Yer öper paşa önünde her biri
 Didiler sana kuluz ey şehriyar
 Bizi kırma eyleme gel karzar
 Dâna batdı gören anda ol işi
 Otuz ere tapdı altı bin kişi¹⁵⁹

4.2-) ASKERİ GELENEKLER

4.2.a-) Akın ve Yağma

Akın ve Yağma, Türk toplumunun Orta Asya'da gerçekleştirmiş olduğu en önemli askeri faaliyetlerinin başında gelmekteydi. Eski Türkler buldukları coğrafya itibarıyla Çin'e sürekli yağmalı akınlar yapmaktaydılar.¹⁶⁰ Türk boyları sadece dış güçlere karşı değil, kendi aralarında da akın ve yağma faaliyetinde bulunmaktaydılar. Bu durum şüphesiz Orta Asya bozkır ikliminin, Türk boylarına hayatlarını devam ettirebilmeleri için dayatmış olduğu bir zorunluluk haliydi. Akın ve Yağma, Türklerin İslam dairesine girmesinden sonra da devam ettirdikleri askeri geleneklerdendir. Bu cümleden olarak yukarıda "Dini Hayat ile İlgili Gelenekler" bölümünde "Gaza ve Cihat" başlığı altında ele aldığımız bölümde yer alan bilgiler, akın ve yağma ile aynı özelliktedir. Bir başka ifadeyle akın faaliyetleri ile İslamiyette ki gaza ve cihat anlayışı birbirlerinin karşılığı mesabesindedir. Yağma da yine

¹⁵⁹ Yınanç, s. 52.

¹⁶⁰ Bilindiği gibi Çin Seddi'nin yapılmasının önemli amaçlarından birisi de Çinlilerin, Türk boylarının akınlarına engel olmaktı.

aynı şekilde İslamiyet sonrası ganimetin karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türklerin İslam dairesine girmesinden sonra ganimet faaliyeti belli bir hukuk dairesinde yapılmaya başlanmıştır.

Düsturname’de Gazi Umur Paşa’nın akın faaliyetlerine yer verildiğinden bu askeri faaliyete ilişkin birçok pasaj bulunmaktadır.¹⁶¹

Düsturname’de ganimet alma fiiline birçok yerde değinilmektedir.¹⁶² Ganimet olarak elde edilen mallara ilişkin ise şu bilgiler yer almaktadır. Gümüş ve altın(simüzer)¹⁶³ kumaş¹⁶⁴ esir¹⁶⁵ karavaş¹⁶⁶ kıymetli halı¹⁶⁷ mürassa perde¹⁶⁸ kıymetli taş¹⁶⁹ sığır, koyun, arpa ve buğday¹⁷⁰

4.2.b-) Ata Binme

Bilindiği gibi Türk askeri geleneğinde eğitime ata binme ile başlanmakta idi.¹⁷¹ Düsturname’de bu konuyla ilgili olarak doyurucu bilgi bulunmamakla beraber, Umur Paşa’nın ata binme yaşı verilerek söz konusu fiilin önemine işaret edilmiştir.

On sekiz yaşı olur ata sevar

Hem yigirmi bir yıl etdi karzar¹⁷²

4.2.c-) Sürgün (Sürek) Avına Çıkmak

Bilindiği gibi, eski Türklerde ordu mensuplarıyla topluca yapılan sürgün avı(sığır), bir bakıma savaş provası idi. Çünkü ordu birlikleri, avlanma esnasında, tıpkı savaşlarda olduğu gibi belirli bir düzen ve disiplin içinde, daima koordineli bir şekilde hareket etmekteydiler.¹⁷³ Ayrıca sürek avlarına çıkmaları da askeri eğitime temel oluşturuyordu. Türkler topluca sürek avlarına çıkmakta çok sayıda hayvanı vurmakta, savaş ve akın

¹⁶¹ Yınanç, s. 22, 24, 26, 27, 30, 32, 41, 45, 47, 50, 51, 53, 66, 67.

¹⁶² Yınanç, s. 18, 23, 24, 27, 30, 31, 35, 37, 42, 43, 45, 50, 51, 57, 61, 66, 67.

¹⁶³ Yınanç, s. 23, 24, 27, 31, 42, 51.

¹⁶⁴ Yınanç, s. 24, 27, 30, 51.

¹⁶⁵ Yınanç, s. 24, 27, 31, 35, 37, 45.

¹⁶⁶ Yınanç, s. 27, 30, 31.

¹⁶⁷ Düsturname-i Enveri, Mükrimin Halil Yınanç, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, 1928, s. 42.

¹⁶⁸ Düsturname-i Enveri, Mükrimin Halil Yınanç, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, 1928, s. 42.

¹⁶⁹ Düsturname-i Enveri, Mükrimin Halil Yınanç, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, 1928, s. 51.

¹⁷⁰ Düsturname-i Enveri, Mükrimin Halil Yınanç, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı, 1928, s. 51.

¹⁷¹ Salim Koca, Selçuklularda Ordu ve Askeri Kültür, s. 156.

¹⁷² Yınanç, s. 18.

¹⁷³ Salim Koca, Selçuklularda Ordu ve Askeri Kültür, Ankara, 2005, s.185

öncesinde, adeta savaş için bir tatbikat yapmaktaydılar. Burada düşman yerine hedef hayvanlardı. Çok sayıda insanın katılımıyla yapılan süreklilikli avları askeri disiplin açısından da büyük önem taşıyordu.¹⁷⁴

Düsturname’de de bu konu, Aydınoğlu Mehmed Bey’in bir sürgün avı sırasında suya düşerek hastalanması vesilesiyle vefat ettiği kaydı ile geçmektedir.

Birgiye vardılar ava çıktılar

Beg suya düştü il ana çökdiler

Hasta Mehmed beg ölür andan gider

Kesti paşa saçın anda ah ider¹⁷⁵

4.2.ç-) Vergi Alma

Düsturname’de yer alan konulardan birisi de vergi almadır. Bilindiği gibi her siyasi teşekkül kendi hakimiyeti altında yaşayan halktan vergi toplamaktaydı. Vergi almanın bir diğer yönünde bir siyasi gücün, bir başka siyasi güce galebe çalmasıyla gerçekleşmekteydi. Gazi Umur Paşa’da gaza faaliyetinde bulunduğu siyasi güçlerin bir kısmını vergiye bağlamıştır. Bu vergilendirmeler Düsturname’de cizye¹⁷⁶ bac¹⁷⁷ haraç¹⁷⁸ adı altında geçmektedir.

5-) HÜKÜMDAR ÖZELLİKLERİ

Daha öncede belirtildiği üzere Düsturname’nin 18. babı Gazi Umur Paşa’nın 26 gazasının ayrıntılı şekilde tasvir edilmesiyle oluşturulmuştur. Dolayısıyla olaylar Gazi Umur Paşa’nın şahsı ekseninde dile getirilmiştir. Burada hemen belirtelim ki, Umur Paşa yaşadığı döneme damga vurmuş bir şahsiyettir. Enveri’nin ona atfettiği özellikler kendi düşüncesinden ziyade, Türk Milleti’nin, Umur Paşa’nın şahsına düğümlediği üstün meziyetlerdir. Umur Paşa’nın babasının vefatı üzerine aile efradının beylik makamına onu uygun görmeleri boşuna değildir. Nitekim sonrasında bölgede Bizans’ın dahi gücüne muhtaç olacak kadar etkin bir duruma yükselmesi bu öngörülerin ne kadar haklı olduğunun bir delili

¹⁷⁴ İlhami Durmuş, Türk Tarihinin Öncüleri, Ankara: Akçağ Yayınları, 2013, s.69.

¹⁷⁵ Yınanç, s.35.

¹⁷⁶ Yınanç, s. 23, 32.

¹⁷⁷ Yınanç, s. 32, 36, 57.

¹⁷⁸ Yınanç, s. 32, 36, 50, 57, 67.

olmuştur. Tarihi vakıalar için varsayımlar üretilmesi kuşkusuz sakıncalı ve çokta geçerli olmayan bir yaklaşımdır. Zira sosyal bilimlerde, fen bilimlerinde olduğu gibi deneysel bir sonuç mümkün değildir. Ancak burada şunu söyleyebiliriz ki; Umur Paşa'nın yaşadığı dönem koşulları itibariyle tarihin seyri kendi şahsında Aydınogulları lehine gelişmekteydi. Buldukları coğrafya itibariyle tıpkı Osmanlı Beyliği'nde olduğu gibi gelişmeye meyyal faktörlere sahipti. Ancak Umur Paşa'nın şehadetiyle beraber tarihin seyri ve Anadolu Türklüğünün kaderi Osmanlı hanedanına geçmiştir. Bu kısa izahın ardından Düsturname'de Umur Paşa için öne çıkan bazı özelliklere değinelim.

a-) Cömertlik

Düsturname'de Umur Paşa için dile getirilen en önemli özelliklerinden birisi onun cömert oluşudur. Umur Paşa'nın bu özelliği, hem inançlı biri olmasının hem de milletine olan düşkünlüğünün de bir yansımasıdır. Umur Paşa, ele geçirdiği ganimet mallarının kendi hissesine düşen bölümünü de halka dağıtmaktaydı. Zengin fakir ayırt etmeksizin herkes Paşa'nın ihsanından nasibini almaktaydı. Bunun sonucu olarak Umur Paşa'nın bu cömertliği dillere destan olmuş ve uzak illerde de onun cömertliği bilinir olmuştu. Düsturname'de Paşa'nın bu özelliği şu şekilde dile getirilmiştir.

Birgiye kim varsa bay u geday

Anlara bi had kılur paşa atây

...

Andan ihsan buluridi has ve amm

Doldı vasfiyle anun şam ve acem¹⁷⁹

Türk kültürünün manevi hazinesi olan Kutadgu Bilig'de hükümdarın sahip olması gereken özelliklerden biriside cömert olması olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Bey'e cömertlik ve alçak gönüllülük lazımdır; alçak gönüllülük ile birlikte tabiatı da sakin olmalıdır.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Yınanç, s. 33.

¹⁸⁰ H. Yusuf Hacıp, s. 154 b. 2049.

- Sağ elin ile kılıç sallar ve vururken, sol elin ile mal dağıt.¹⁸¹

Kutadgu Bilig’de hükümdarda bulunması gereken özelliklerin, Düsturname’de Umur Paşa’nın şahsında karşılık bulunduğu görülmektedir.

b-) Cesaret ve Kahramanlık

Düsturname’de ideal yönetici tipini sergileyen Umur Paşa’nın sahip olduğu en önemli özelliklerden birisi de cesareti ve kahramanlığıdır. Bilindiği gibi Türk toplum hayatının ideal insan tipinde bulunması gereken en önemli özelliklerden biride cesur ve kahraman olmaktır. Nitekim bu görüşe uygun olarak, Türk tarihin bilinen en eski kaynaklarında bu kavramların yüceltildiği görülmektedir. Yine aynı şekilde Türklerin islam dairesine girmesinden sonra da bu kavramların önemini koruduklarını görülmektedir.¹⁸² Denilebilir ki bir Türk doğumuyla beraber bu kavramlar etrafında büyütülmekte ve bu kavramlara uygun olarak hayata hazırlanmaktaydı. Bu kavramlar aynı zamanda Türk Milleti’ni yönetecek kişide de aranılan en önemli özelliklerin başında gelmekteydi. Umur Paşa’da küçük yaşlardan itibaren cesaret ve kahramanlığıyla ön plana çıkmış, bu yönüyle babası Aydınoğlu Mehmed Bey’in de dikkatini celbetmişti. Bu özellikleri Düsturname’ye şu şekilde yansımıştır.

Çün Umur paşayı gördi ki delir

Kıldı İzmir iline anı emir

Anda çün sehm-i salabet gördi şah

Kodı başına anun altun külah¹⁸³

Umur Paşa düşmanlarına karşı son derece sert tabiatlı idi. Cesareti ve kahramanlığını inancıyla bütünleştirerek gece gündüz milleti için gazadan gazaya koşmaktaydı.

Yine diler kılıcı akıda kan

Yine diler hasma kıldura figan

¹⁸¹ H. Yusuf Hacıp, s. 156 b. 2069.

¹⁸² Abbasi Devleti, Türklerin cesaret ve kahramanlığı dolayısıyla hassa ordularının önemli bir kısmını Türklerden teşkil etmişlerdi.

¹⁸³ Yınanç, s. 18.

Yine diler behri üzi kaydada

At frengistan ilinde oynada¹⁸⁴

Umur Paşa'nın düşmanlarıyla giriştiği mücadelelerde gösterdiği cesaret ve kahramanlık onun düşmanları üzerine korku salmasına da sebep olmuştur.

Kandan oldı kıpkızıl derya yüzi

Katı cenk iderdi paşa özi

...

Düşdi küffar iline korku kattı

Erdi paşanınun frengi heybeti¹⁸⁵

Türk kültürünün manevi hazinesi Kutadgu Bilig'de, devleti yöneten kişide bulunması gereken özellikler dile getirilirken ‘‘Beylik için insanın ilk önce asil soydan gelmesi gerektir; bey cesur, kahraman, kuvvetli ve pek yürekli olmalıdır.’’¹⁸⁶ denilmektedir.

c-) İnançlı ve Ahlaklı Olma

Türk toplumunun genetik kodlarını niteleyen önemli özelliklerinden birisi de inanç ve ahlak yönünden kuvvetli olmalarıdır. Türkler inanç yönünden bidatlardan uzak arı ve saf bir imana sahiplerdi. Ahlaki kuralları ise çok eski zamanlardan ortaya koydukları yazısız hukuk kuralları olan ‘‘töre’’lere göre düzenlenmişti. Bu özelliklerini İslamiyete girdikten sonra da korumuşlardır.

Umur Paşa'da Türk kültürünün vücut bulduğu bir şahsiyet olarak sağlam bir imana ve temiz bir ahlaka sahipti. O her şeyden önce büyüklerine saygılıydı. Babasının vefatı üzerine yapılan Ulu Beylik seçiminde aile meclisinin kendisini Ulu Beylik makamına layık görmeleri üzerine Paşa, büyüğe saygı desturuyla karara itiraz ederek abisi Hızır Bey varken kendisinin Bey olmasını istememişse de aile üyelerinin ısrarları ile Ulu Bey sıfatıyla tahta geçmiştir.¹⁸⁷

Umur Paşa inançlı bir Müslümandı. Bununla beraber bidattan ve aşırılıktan uzaktı.

¹⁸⁴ Yinanç, s. 22

¹⁸⁵ Yinanç, s. 21.

¹⁸⁶ H. Yusuf Hacıp, s. 148 b. 1949

¹⁸⁷ Yinanç, s. 35.

O karşılaştığı tüm zorluklarda tıpkı eski Türklerde de olduğu gibi Yaratıcıya sığınmakta ve medet dilemekteydi.¹⁸⁸

Umur Paşa gazada bulunduğu Mümdeniça'nın kadın hükümdarının kendisine gönül kaptırması üzerine nefse uymayacağını söyleyerek kadın hükümdara karşılık vermemiştir.¹⁸⁹ Yine aynı şekilde beyliğinin çıkarları gereği bazı tekfurlarla dostluk kuran Umur Paşa, dost olduğu bu tekfurlardan birinin kızının kendisine aşık olması, ve bu tekfurun, kızını alması için Umur Paşa'ya teklif etmesi üzerine bu işin Din'e aykırı olduğunu öne sürerek kabul etmemiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁸ Yinanç, s. 20, 25, 26, 37, 43, 58.

¹⁸⁹ Yinanç, s. 29.

¹⁹⁰ Yinanç, s. 55.

SONUÇ

Fatih dönemi müverrihlerinden Enveri'nin, 1465 yılında tamamladığı eseri Düsturname, Türk kültür hayatına dair önemli bilgileri bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle Türklerin orta zaman tarihlerine yönelik askeri kabiliyetleri, kullandıkları araç gereçler ve uyguladıkları taktik ve stratejiler eserde canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Öte yandan Türklerin sosyal ve dini hayatlarına dair de çeşitli ve çarpıcı örnekler bulunmaktadır.

Diğer bir önemli husus Düsturname'nin, tavaifi müluk denilen Anadolu Beyliklerinden biri olan Aydınogulları Beyliğini esas almasıdır. Anadolu Beylikleri ve bu döneme yönelik müstakil kaynakların çok sınırlı olması, Düsturname'nin önemini bu noktada bir kat daha arttırmıştır. Bununla beraber adı geçen eserin diğer bir önemli özelliği ise şudur; Bilindiği gibi Orta Asya'dan 11. yy da Batı'ya doğru göç etmeye başlayan Türk toplulukları, askeri bakımdan göstermiş oldukları başarıları kültürel açıdan gösterememişlerdir. Anadolu Beylikleri denilen bu siyasi ve askeri güçlerin ortaya çıkışına kadar Türk dilinin ve kültürünün gelişimi sekteye uğramıştır. Ancak burada hemen belirtelim ki bu olumsuz temayül genellikle idareci mekanizmaya münhasır kalmıştır. Anadolu Beyliklerinin Türk kimliğini korudukları ve Türk kültürünü yaşamayı devam ettirdikleri Düsturname'de veciz örneklerle karşımıza çıkmaktadır.

Düsturname yazılış amacı ve tarzı ile destan niteliğinde kabul edilmiştir. Ancak yapılan mukayeseli incelemeler eserin içerdiği bilgilerin doğruluğunu da ortaya koymuştur. Tüm bunlarla birlikte eser, kültür tarihi kaynağı olarak tartışmasız bir değer ve öneme sahiptir. Eser her şeyden evvel Türk insanının İslam dairesine girdiği ve bu sürecin devam ettiği bir dönemi anlatması bakımından dönemin nasıl bir dönüşüm içerisinde olduğunun havasını da sezdirmektedir. Özellikle eski inançlara dair izlerin yaşanılmaya devam edilmesi Türklerin eski inançlarını, yeni dinin öğretilerine yerleştirdiğini görmek mümkün olmaktadır.

Düsturname'nin tasvir ettiği bir başka önemli husus Anadolu'nun Batı coğrafyasının Türkleştirilme ve dolayısıyla İslamlaştırılma evrelerinin gerçekleştiği bir dönemi etkili bir şekilde ortaya koymasındır. Alp Arslan'ın Doğu Roma (Bizans) karşısında kazanmış olduğu Malazgirt zaferinin hemen akabinde Türkler, Anadolu coğrafyasını istila etmeye başlamıştır. Nitekim kısa süre sonra Çaka Bey etkili bir güç olarak Adalar denizinde faaliyetlere girişmiştir. Daha sonra başlayan Haçlı faaliyetleri Türklerin Anadolu'nun iç kesimlerine

çekilmelerine sebep olmuştur. Bu durumdan yararlanan Doğu Roma eski topraklarına sahip olmuşsa da, Türklerle uzun mücadeleler içine giren taraflardan birisi olmuştur. Bu mücadele devam ederken Doğu'dan Batıya doğru Moğol tehlikesiyle beraber artan Türk göçleri bölgenin kaderinde etkili olmuştur. Bölge Türkmenlerin aralıksız gaza faaliyetlerine sahne olmuş ve gaza faaliyetleri kapsamında bölge Türkleşmiş, topraklar İslamlaşmıştır. Gazi Umur Paşa bu dönemde bölgede etkili bir güç olarak ortaya çıkmış, hafızalarda bıraktığı etki Batı kaynaklarına olduğu gibi Doğu kaynaklarında da yer bulmuştur. Düsturname bu durumun en veciz karşılığıdır ve sahip olduğu üslup, Umur Paşa'nın Türk toplumunun zihninde nasıl bir etkiye sahip olduğunun doğal bir açıklaması olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

- Aşıkpaşaoğlu (2011). *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, çev. H. Nihal Atsız, İstanbul: Ötüken.
- Baykara, T. (1990). *Aydınöğlü Gazi Umur Bey*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1974). Türk Töresine Göre ‘‘Sosyal Yardımlaşma’’ Müessesesi, *Töre Dergisi*, Sayı 33-34, Şubat-Mart Ankara.
- Coşar A.M, (2008). "Türk Kültüründe Hediyenin Algılanışı", *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, ss.33-48.
- Dede Korkut Kitabı Hanım Hey*, (2016). Ankara: TOBB.
- Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Sadaka Maddesi.
- Durmuş, İ. (2013). *Türk Tarihinin Öncüleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1971). *Dede Korkut Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Erginer, G. (1997). *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hacip, H. Yusuf. (1998) *Kutadgu Bilig*, çev. Arat, R. Rahmeti. Türk Tarih Kurumu, Ankara. s. 154 b. 2049.
- Oğuzoğlu, Y. (2012). *Halil İnalçık’ın Bursa Araştırmaları*, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- İbn Battuta Seyahatnamesi*, (2014). çev. Sait Aykut. Yapı Kredi Yayınları.
- İnalçık, H. (2009) *Devleti Aliyye*. İstanbul: İş Bankası.
- Kafesoğlu, İ. (1984). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Koca, S. (2012). *Anadolu Beylikleri Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Koca, S. (2014). *Türk Kültürünün Temelleri II*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Koca, S. (2005). *Selçuklularda Ordu ve Askeri Kültür*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Öztuna, Y. (1964). *Türkiye Tarihi* Cilt II, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Öztürk, N. (2012). *Düsturname-i Enveri (19-22. Kitaplar)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayıncılık.
- Şeşen, R. (2010). *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Turan, O. (2009). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi*, Ankara: Ötüken.
- Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <http://www.tdk.gov.tr>.
- Vardan, N. (2012). *İslam Öncesi Türk Kültüründe Elçi ve Elçilik Müessesesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Varis, A, (2004). “Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme”. *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*. Sayı. 61.

Yardımcı, M. (2007). *Destanlar*. Ankara: Ürün Yayınevi.

Yınanç, M. (1928). *Düsturname-i Enveri*. İstanbul: Türk Tarih Encümeni Külliyyatı.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad,Soyad : Murat CELEP

Adres : Üçevler Mah. Urfalılar Cad. 927.Sok.
Nu: 26/10 Esenyurt/İstanbul

Telefon : 0543 433 41 27

E-mail : muratclp29@gmail.com

Doğum tarihi : 30.01.1992

Doğum yeri : Şiran/Gümüşhane

EĞİTİM BİLGİLERİ

2006 – 2010 Şarköy Anadolu Lisesi

2010 – 2014 Gazi Üniversitesi/Tarih (Lisans)

2014 – 2017 Gazi Üniversitesi/Ortaçağ Tarihi (Yüksek Lisans)

BİLİMSEL FAALİYETLER

Uluslararası Kongre ; Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Kongresi, Kundu-Antalya, 2016

Kongre Bildiri Adı ; XV yy. Osmanlı Kroniği Düsturname-i Enveri’de Türk Kültür Hayatına Dair Bazı Ritüeller, vol. Bildiriler Cilt III. s. 325-340

Ödüller ve Teşvikler ; Ahmet Yesevî Araştırmacı Ödülü, Uluslararası Avrasya Eğitim Sendikaları Birliği, Aralık 2016

ALES ve YABANCI DİLLER

Ales	88,268
Farsça	73.75 (Yds) Okuma ve anlama ileri seviye, konuşma iyi seviye
İngilizce	66.250 (Yökdil)

SERTİFİKA ve KURSLAR**Sertifikalar ;**

- Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Formasyon Belgesi, 2014.
- Dekhoda Lexicon Institute&International Center For Persian Studies University Of Tehran, 2015.

Kurslar ;

- Gazi Üniversitesi Tömer İngilizce Kursu Intermediate II Seviyesi, 2014.
- İran İslam Cumhuriyeti Kültür Müsteşarlığı Farsça Araştırma ve Öğretim Merkezi Yds Farsça Kursu, 2016.

İLGİ ALANLARI

Selçuklular Tarihi, Anadolu Beylikleri Tarihi, Osmanlı Devleti Tarihi, Memlükler Tarihi, Timur Devleti Tarihi, Tarihi Belgeseller, Arkeoloji ve Tarih Müzeleri, Sanat Tarihi, Doğa Gezileri, Avcılık.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

